

<i>Bandykime negatyvų mąstymą keisti neutraliu</i>	p. 2
<i>Protestais neprieštaraukit valdžios ar valstybės politikai ir būkite laisvi</i>	p. 3
<i>Visuomenė be lūkesčių: būsim laimingi be kūniškos meilės</i>	p. 16

Meilė

JURIJ OLEŠA

Šuvalovas parke laukė Lelios. Buvo karštas vidudienis. Ant akmens pasirodė driežas. Šuvalovas pagalvojo: ant šio akmens driežas neapsaugotas, jį tuoj pat galima aptikti. „Mimikrija“, – vėl pagalvojo jis. Mintis apie mimikriją sukėlė prisiminimą apie chameleoną.

– Še tau, – pasakė Šuvalovas. – Tik chameleono ir betrūko. Driežas pabėgo.

Šuvalovas supykęs pakilo nuo suoliuko ir greitai nuėjo takeliu. Jis buvo nepatenkintas, kilo noras kažkam priešintis. Sustojęs ir gana garsiai pasakė:

– Po velnių! Kodėl turiu galvoti apie mimikriją ir chameleoną? Šitų minčių man visai nereikia.

Jis įžengė į pievelę ir atsisėdo ant kelmo. Skraidė vabzdžiai. Virpėjo stiebai. Paukščių, musių, vabalų lakiojimo architektūra buvo tik įsivaizduojama, bet jis pastebėjo šiojių tokių punktyrą, arkų, tiltų, bokštų, terasų kontūrus, erdvėje greitai judantį ir besikeičiantį miestą.

„Man ima nurodinėti, – pagalvojo Šuvalovas. – Mano dėmesio sfera užteršiama. Aš tampa eklektiku. Kas man nurodinėja? Aš pradėtu matyti tai, ko nėra.“

Lelia nesirodė. Jo buvimas sode užsitęsė. Jis vaikštinėjo. Įsitikino, kad egzistuoja daugybė vabzdžių rūšių. Stiebu ropojo vabalėlis, jis nuėmė jį ir patupdė ant delno. Netikėtai ryškiai blykstelėjo vabalėlio pilvelis. Šuvalovas supyko.

– Velniop! Dar pusvalandis – ir aš tapsiu gamtininku.

Jį supo įvairiausi stiebai, lapai, kamienai; jis matė nariuotas kaip bambukai žoleles; jį pribloškė daugiaspalviškumas to, ką vadina žolės danga; pačios dirvos daugiaspalviškumas pasirodė jam visiškai netikėtas.

– Aš nenoriu būti gamtininku! – maldaujamai sušuko jis. – Man nereikia šitų atsitiktinių pastebėjimų.

Bet Lelia nesirodė. Jis jau padarė šiokių tokių statistinių išvadų, atliko šiokią tokią klasifikaciją. Jau galėjo tvirtinti, kad šiame parke daugiausia medžių su storais kamienais ir kortų kryžių formos lapais. Jau pažindavo vabzdžių dūzgimą. Dėmesys prieš jo paties norą prisipildė visiškai neįdomaus jam turinio.

O Lelia nesirodė. Jis ilgėjosi ir pyko. Vietoj Lelios pasirodė nepažįstamas pilietis su juoda skrybėle. Atsisėdo ant žalio suolo greta Šuvalovo. Pilietis sėdėjo šiek tiek nusiminęs, pasidėjęs ant kelių baltas rankas. Jis buvo jaunas ir tylus. Vėliau paaiškėjo, kad jaunuolis kankinasi, nes yra daltonikas. Jiedu išsikalbėjo.

– Pavydžiu jums, – ištarė jaunuolis. – Sako, kad lapai žali. Aš niekadoms nemačiau žalių lapų. Man tenka valgyti mėlynas kriaušes.

– Mėlyna spalva nevalgoma, – atsakė Šuvalovas. – Mane supykintų mėlyna kriaušė.

– Aš valgau mėlynas kriaušes, – liūdnei pakartojo daltonikas.

Šuvalovas krūptelėjo.

– Sakykit, – paklausė jis, – ar nepastebėjot, kad kai aplink jus skraido paukščiai, tai atsiranda miestas, įsivaizduojamos linijos?..

– Nepastebėjau, – atsakė daltonikas.

– Vadinas, visą pasaulį jūs suvokiate teisingai?

– Visą pasaulį, išskyrus kai kurias spalvines detales, – daltonikas atsuko į Šuvalovą blyškų veidą.

– Jūs įsimylėjęs? – paklausė.

– Įsimylėjęs, – sąžiningai atsakė Šuvalovas.

– Tik šioji tokia spalvų painiava, o visa kita – natūralu! – linksmai pasakė daltonikas. Jis globėjiškai pamosavo pašnekovui ranka.

– Vis dėlto mėlynos kriaušės – ne smulkmena, – šyptelėjo Šuvalovas.

Jurijus Oleša (1899–1960) – vienas žymiausių XX a. pirmos pusės lenkų kilmės rusų prozininkų, dramaturgų, eseistų. Stalininės cenzūros metu sukūrė didelės meninės vertės kūrinių. Jo kūryba balansuoja tarp paviršinės prokomunistinės retorikos ir giliai paslėptų potekstų bei subtilaus humoro. Su draugais I. Ilfu ir J. Petrovu, I. Babeliu ir S. Kržižanovskiu priskiriamas Odesos rašytojų mokyklai.

Į lietuvių kalbą išversti romanai „Pavydas“ (1927; liet. 1971, vertė T. Venclova) ir pasaka-algorija „Trys dručiai“ (1928; liet. 1958, 1985, vertė I. Olšauskaitė (Rudokienė)).

Vertėjas

Sirkka-Liisa Konttinen. Baikerio stogai. 1975

Tolumoje pasirodė Lelia. Šuvalovas pašoko. Daltonikas atsistojo ir, kilstelėjęs juoda skrybėlę, ėmė tolti takeliu.

– Ar jūs ne smuikininkas? – jam pavymui sušuko Šuvalovas.

– Jūs matote tai, ko nėra, – atsakė jaunuolis.

Šuvalovas neišlaikęs suriko:

– Jūs panašus į smuikininką!

Daltonikas toldamas kažką sumurmėjo, ir Šuvalovui pasigirdo:

– Jūs pavojingam kely...

Lelia ėjo greitai. Šuvalovas žengė kelis žingsnius jos pasitikti. Siūbavo kryžialapių medžių šakos. Šuvalovas stovėjo takelio viduryje. Šakos šlamėjo. Ją pasitiko medžių ovacija. Daltonikas, pasukęs į dešinę, pagalvojo: „O diena tai vėjuota“ ir pažiūrėjo aukštyn, į lapus. Lapai elgėsi taip, kaip visi lapai elgiasi, kai juos judina vėjas. Daltonikas pamatė besisupančias mėlynas medžių lajas. Šuvalovas pamatė žalias lajas. Bet Šuvalovas suprato neteisingai. Jis pagalvojo: „Medžiai pasitinka Lelią ovacija.“ Daltonikas klydo, bet Šuvalovas klydo dar labiau.

– Aš matau tai, ko nėra, – pakartojo Šuvalovas.

Lelia priėjo. Rankoje laikė krepšelį su abrikosais. Kitą ranką ištiesė jam. Pasaulis staiga pasikeitė.

– Kodėl tu raukaisi? – paklausė ji.

– Aš, matai, su akiniais.

Lelia ištraukė iš krepšelio abrikosą, perplėšė mažučius jo sėdmenis ir išmetė kauliuką. Kauliukas nukrito į žolę. Šuvalovas išsigandęs apsidairė. Apsidairė ir pamatė: toje vietoje, kur nukrito kauliukas, atsirado medis, plonas, švytintis medis, stebuklingas skėtis. Tada Šuvalovas Leliai pasakė:

– Kažkokia nesąmonė. Aš pradėtu mąstyti vaizdais. Man nebeegzistuoja dėsni. Po penkerių metų šioje vietoje išaugs abrikosmedis. Visiškai įmanoma. Moksliškai pateisinama. Bet aš, paneigdamas gamtos dėsnius, pamačiau tą medį penkeriais metais anksčiau. Nesąmonė. Aš tampa idealistu.

– Iš meilės, – pasakė ji, varvėdama abrikoso sultimis.

Ji sėdėjo ant pagalvių, laukė jo. Lova buvo įsprausta į kampą. Apmušaluose švytėjo vainikėliai. Jis priėjo, ji apkabino jį. Buvo tokia jauna ir tokia lengva, kad nurengta, tik su marškinėliais, atrodė nenatūraliai apnuoginta. Pirmasis apsikabinimas buvo audringas. Vaikiškas medalionas nu-plazdėjo nuo jos krūtinės ir tarsi auksinis migdolas įstrigo plaukuose. Šuvalovo veidas artėjo prie jos veido – lėtai, kaip artėjama prie smunkančio į pagalpę mirusios veido. Degė lempa.

– Aš užgesinsiu, – pasakė Lelia.

Šuvalovas gulėjo prie sienos. Kampas pakibo virš jo. Šuvalovas vedžiojo pirštą per apmušalų ornamentus.

Jis suprato: toje viso apmušalų ornamento dalyje, tame sienos plote, po kuriuo jis užmiega, slypi dviguba egzistencija: viena įprasta, dienišė, niekuo neišsiskirianti – paprasti vainikėliai; kita – naktinė, pajuntama penkios minutės iki užmiegant. Netikėtai priartėjusios, prisispaudusios ornamentų dalys padidėjo, detalizavosi ir pasikeitė. Jau užmigdamas, apimtas vaikiškų pojūčių, jis neprieštaravo, kad keičiasi pažįstamos ir teisėtos formos, juolab kad pasikeitimas šitas buvo malonus: vietoj mazgelių ir lankelių jis pamatė ožką, virėją...

– O čia smuiko raktas, – pasakė jį supratusi Lelia.

– Ir chameleonas... – sušvebeldžiavo jis užmigdamas.

Jis pabudo anksti ryte. Labai anksti. Pabudo, apsidairė ir šūktelėjo. Palaimingas garsas išskrido iš jo gerklės. Permaina, prasidėjusi pasaulyje pirmą jų pažinties dieną, šią naktį užsibaigė. Jis pabudo naujoje žemėje. Kambarys buvo sklindinas ryto švytėjimo. Jis matė palangę ir įvairiaspalvius gėlių vazonus ant jos. Lelia miegojo, atsukusi jam nugarą. Ji gulėjo susiritusi, jos nugarą suapvalėjo,

po oda išryškėjo stuburas – plona nendrė. „Meškerė, – pagalvojo Šuvalovas, – bambukas.“ Šioje naujoje žemėje viskas maloniai jaudino ir juokino. Pro atvirą langą sklido garsai. Žmonės kalbėjo apie gėlių vazonus ant jos palangės.

Jis atsikėlė, apsirengė, sunkiai išsilaidydamas ant žemės. Žemės trauka daugiau nebeegzistavo. Jis dar nepažino šio naujo pasaulio dėsnių ir todėl elgėsi atsargiai, bijodamas, kad kokiu nors neapdairiu poelgiu nesukeltų pritenkiančio efekto. Net paprasčiausiai galvoti, paprasčiausiai suvokti daiktų esmę buvo rizikinga. O ką, jeigu per naktį jis įgijo sugebėjimą materializuoti mintis? Buvo pagrindo taip manyti. Pavyzdžiui, pačios savaime užsisegė sagos. Pavyzdžiui, kai jam prireikė sudrėkinti šepetį, kad pataisytų šukuoseną, staiga pasigirdo krintančių lašų garsas. Jis apsidairė. Prie sienos saulės spindulių pluošte mongolfjerų* spalvomis degė krūvelė Lelios rūbų.

– Aš čia, – pasigirdo iš krūvos čiaupo balsas.

Jis surado po ta krūva čiaupą ir kriauklę. Čia pat gulėjo rožinio muilo liekana. Dabar jau Šuvalovas bijojo pagalvoti apie ką nors baisaus. „Į kambarį įėjo tigras“, – prieš savo paties norą buvo begalvojęs jis, bet suspėjo save nuo tos minties atitraukti... Vis dėlto su siaubu pažiūrėjo į duris. Materializacija įvyko, bet kadangi mintis ne visai suspėjo įgyti formą, tai ir materializavimosi efektas buvo tolimesnis nuo jos, gal tik vos vos priartėjęs: pro langą įskrido širšė... ji buvo dryžuota ir kraugeriška.

– Lelia! Tigras! – suklykė Šuvalovas.

Lelia pabudo. Širšė pakibo virš lėkštės. Širšė giroskopiškai dūzgė. Lelia pašoko nuo lovos. Širšė skrido tiesiai į ją.

Nukelta | p. 4 ▶

* Mongolfjeras – karšto oro balionas, taip pavadintas jo išradėjų brolių Josepho-Michelio ir Jacques'o-Étienne'o Mongolfjier vardu (vert.).

Artėjančios Vasario 16-osios proga – kelios pozityviosios psichologijos idėjos

Pastaruoju metu vietoj skatinimų tapti amžinai džiūgaujanti teletabiu iš gyvenimo būdo trenerių išgirsi tokį patarimą: negatyvų mąstymą keisti neutraliu. Toks mąstymas siejamas su didesniu objektyvumu ir aukštesniu emociniu intelektu. Šis pratimas yra naudingas tiek nuolatiniams į radijo laidas skambinantiems bambekliams, tiek užkietėjusiems patriotams optimistams, kurie rizikuoja nekreipti dėmesio į problemas. Tad kaip lietuviškame kontekste mąstant apie pastarąsias galima nusiimti mūsų taip mėgstamą tragizmo kaukę?

Iš „vagių“ Lietuvos – į kiek sąžiningesnę Lietuvą. Taip taip, čia vėl kalbama apie tuos užsilikusius sovietinius korupcijos pūlinius, dėl kurių valstybėje „viskas yra blogai“. Tikėdamiesi šiuos pūlinius aptikti visur ir visada, kartais nejučia pereiname į... paranoją. Štai, 2017 m. „Eurobarometro“ duomenimis, 24 proc. lietuvių teigė, kad korupcija daro įtaką jų kasdieniam gyvenimui, tačiau tik 8 proc. nurodė per pastaruosius metus susidūrę su konkrečiomis korupcijos apraiškomis: tai yra 17 procentinių punktų mažesnis rodiklis negu 2013 m., didžiausias pokytis ES. Be to, 2016 m. „Transparency International“ korupcijos reitingų lentelėje užėmėme 38 vietą iš 176, gerokai pralenkdami ne tik visokias besivystančio pasaulio šalis, bet ir Čekiją (47 vieta), Pietų Korėją (52 vieta) ar Vengriją (57 vieta). Na, gal ir ne *dyvai* tokie rodikliai, bet užtat naudingi, norint išsivaduoti iš tos „visi viską vagia“ inercijos.

Iš „bedarbės“ Lietuvos – į erdvesnę savirealizacijos Lietuvą. Vėliausiai 2019 m. pradžioje Lietuvoje nedarbo lygis grįš į prieškrizinį, teigiama Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos

ataskaitoje. Be to, 2017 m. šalyje buvo užfiksuotas 5,3 procentinio punkto didesnis darbingumas negu gūdžiais prieškriziniais 2007 m. Tiesa, prie šių visai jau gražių skaičių prisideda ir iš Lietuvos emigruojantys asmenys, kuriems darbo nepavyko susirasti čia, tačiau žvelgiant iš platesnės perspektyvos – ar užsienyje įsidarbinęs žmogus yra blogesnis variantas negu nepatenkintas vietoje užsisėdėjęs bedarbis, siurbiantis ir taip negausius lietuviškų socialinių išmokų šaltinius? Apskritai mažesnė rinka ir kartu mažesnė konkurencija taip pat gali tapti privalumu labiau išsilavinusiems ir labiau patyrusiems: tų pačių kompetencijų jaunuolis Lietuvoje esančioje įmonėje pasistengęs ims ir įkops į aukštą vadovaujama postą, bet jeigu jis labai labai norės dirbti Londono Sityje – strikinės iš džiazmo vien gavęs mokamą praktiką. Pamėginkite patys, jeigu netikite.

Be to, Lietuvoje pradėti verslą tikrai nėra taip sunku, kaip atrodo. O lyginant su pasauliniu kontekstu – netgi visai nesunku. Iš 190 pasaulio šalių Lietuva yra 16 pagal palankias verslo veikimo sąlygas ir 27 pagal lengvumą pradėti verslą. Naujienų portaluose šmėkščioja visai nemaža istorijų apie verslius ir kūrybingus lietuvius, ypač grįžusius iš užsienio, – tai tikrai dėmesio labiau verti „skaitalai“ negu kriminalinių įvykių suvestinės ar vietinių žvaigždučių kivrčiai. O rinkos mažumas gali tapti ir privalumu: Lietuvoje tebėra daug nepanaudotų nišų ir čia palyginti nesunku tapti inovatyviais rinkos „pirmaisiais“ ir vėliau šią etiketę gudriai panaudoti reklamuojantis.

Iš „nykstančios“ Lietuvos – į šiek tiek kompaktiškesnę ir gal net laimingesnę Lietuvą. O čia kiek kebliau, nes demografinės prognozės, kaip visuomet, Lietuvai ne pačios

palankiausios: 2017 m. „Eurostat“ duomenimis, XXI a. einant link pabaigos gyventojų skaičiumi tapsime panašesni į Latviją ir Estiją. Kita vertus, Lietuvai žadamas ir šioks toks gimstamumo didėjimas – iki 1,9 vaiko moteriai. Vaikų daugiau susilaukti turėtų ir karjeros laiptais kopiančios moterys, o ir palankios vaikams auginti motinystės ir tėvystės atostogų tvarkos keisti kol kas neplanuojama. Palyginkime: Suomijoje mokamos naujagimio priežiūros atostogos trunka 54 dienas, Australijoje ir Jungtinėje Karalystėje – dvi savaites, JAV apskritai negalioja jokie valstybiniai įstatymai, kurie garantuotų bent vieną mokamą motinystės ir tėvystės atostogų dieną, o kur dar skaudžiai per biudžetą kertančios lopšelių-darželių išlaidos...

Kitas dalykas – nuo 2011 m. staigiai išaugęs imigracijos į Lietuvą lygis išlieka aukštas, ir nors dauguma imigruojančių yra grįžtantys lietuviai (jie sudaro apie 80 proc. viso imigrantų srauto), daugėja atvykėlių iš užsienio šalių. Vietinio kolorito pajvairinimas Lietuvai yra sveikas ir reikalingas, argi ne? Dar kartą: nevenkime nusileisti ir į mikrolygmenį: kodėl turėtume virkauti, kad kaimynas (na gerai, *daug* kaimynų...) laimė ir savirealizaciją rado svetur? Juk į apriboto judėjimo laikus grįžti norėtų nebet vienas kitas marginalas. Tegu šalyje lieka tie, kurie čia laimingi ir kurie tiki Lietuvos projektu. O jeigu labai pragmatiškai, galima pagalvoti ir apie 1 156,39 mln. eurų emigrantų perlaidų, kurios 2016 m. prilygo 3 proc. šalies BVP.

Pratimą galite tęsti savarankiškai.

– MARIJA SAJEKAITĖ –

Stebuklas

Stebuklas yra neįmanomas – štai kur neįmanomas stebuklas.

Donaldas Kajokas

Gaila žmonių, kurie atsiriboja nuo bet kokio nukrypimo nuo logikos. Iš tikrųjų, mąstant logiškai, stebuklų neturėtų būti. Bet kažkodėl smelkiasi nuojauta kita – iš kur tada poezija šventa ir šventas jausmas ją sutikus, net jeigu tai iliuzija keista, iš kur tas keistas jausmas imas? Pasaulis ėmėsi, ištarus Žodį, tas Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas. Šitie apaštalo Jono žodžiai daug ką apverčia aukštyn kojom, ir tada imi galvoti, kad stebuklas yra įmanomas. Nes kaip pasaulis iš Žodžio? Logika sakyti – nesąmonė, viskas atsirado iš... Iš kur? Ogi iš nieko. Kaip iš nieko? O iš kur niekas? Ar ne per daug klausimų? Kartais atrodo, kad žmogus atsirado tik tam, kad užduotų klausimus, tegul ir neatsakomus. Neatsakomas džiaugsmas, neatsakomas skausmas, neatsakomas mirtį pažinęs kaip kirtį... Visą norisi eiliuoti, tada užplūsta jausmas, kad pavyks. Kas pavyks? Atsakyti į neatsakomą klausimą? Nė velnio nepavyks, visi poetai tą seniai žinojo. Bet vis tiek rašė. Neatsakomus atsakymus į neatsakomus klausimus. Nes klausimas, kai jis atsakytas, lieka nuoboda, stūma kažkoks, pilkėsis nelaimingas. Va kai klausai ir žinai, kad jokio atsakymo nebus (o gal vis dėlto?), tai lieka intriga-paslaptis, masonas-pasislėpėlis, pusiau sniego žmogus – kad jį kur velniai. Neik su velniu obuoliauti... Ką norėjo pasakyti sugalvoję šitą patarlę? Ar tik su velniu, ar tik obuoliaut? O jeigu riešutaut, o jeigu su burtininku-žyniu? „Patys paprasčiausi burtazodžiai“ – viena iš Rimvydo Stankevičiaus trilogijos knygų. Skamba magiškai, kone iš burtininko-šamano lūpų. O tai juk viena iš priežasčių, kodėl rašoma poezija. Tūlas egzistencialistas taip pat klausia kodėl. Kodėl viskas yra, jeigu galėtų nieko nebūt? Tai uždavė klausimėlį Martinas Heideggeris, kad jį kur... Iki šiol Arvydas Šliogeris galvoja ir nežino atsakymo. O aš atsakymą žinau – todėl, kad žmogus suprastų, jog yra stebuklas. Aaa, stebuklas, reikėjo iškart pasakyti. Mhm, ne taip lengva, iš pradžių reikia tokį klausimą iškelti, paskui tik galima pabandyti atsakyti.

Skeptiškai žiūrintiems į stebuklą jau kuris laikas rekomenduoju perskaityti amerikiečių hipnoterapeuto Michaelo Newtono knygas „Sielų kelionės“ ir „Gyvenimas

tarp gyvenimų“. Jose dialogo forma su jį aplankiusiais klientais jis kalba apie šio ir ano pasaulio ryšius. Stulbinanti tų žmonių patirtis tiesiog eliminuoja klausimą apie stebuklo neįmanomybę. „Esame dieviškos, tačiau netobulos būtybės, gyvenančios dviejuose pasauliuose – materialiam ir dvasiniam. Mums lemta nuolatos per laiką ir erdvę judėti pirmyn bei atgal tarp šių dviejų erdvių ir tuo metu tobulėti bei įgyti vis naujų žinių“ („Sielų kelionės“, p. 310). Perkratę atmintį, manau, kiekvienas rastume patirčių, kurias būtų galima pavadinti stebuklais. Man pats didžiausias stebuklas yra žmogaus gimimas – iš dviejų mikroskopinių ląstelių randasi žmogus. Jo gyvenimas gali būt pats įvairiausias. Nuo baisiausio nusikaltėlio iki Romos popiežiaus. Nuo Stalino iki šv. Pranciškaus. Dieve mano, argi dar reikia daugiau įrodymų, kad stebuklas egzistuoja? Labai knieti papasakot apie vieną savo patirtį prieš dvidešimt dvejus metus Ažvinčių girioj. Tokias patirtis Sigitas Geda vadino egzistencinėmis atvertimis. Tada klajojau miške, prisėdau ant išvirtinio medžio, pažvelgiau į dangaus mėlynę. O ten – begalinėje aukštybėje suko ratus paukštis, gal suopis, gal erelis. Ta jo ramybė buvo tokia įtikinanti, jis matė tokias grožybes – ežerus, neaprepiamus miškus, kad aš pagalvojau: Viešpatie, kad nors akimirka galėčiau pamatyti tai, ką jis mato. Ir... įvyko stebuklas – aš buvau su tuo paukščiu. Mačiau savo tėvynės grožį – ir ne tik tai, kas plytėjo po mumis, bet ir visą savo šalies istoriją, nuo Mindaugo iki mūsų dienų. Nuo ledynų iki S. Gedos eilėraščių.

Jeigu skaitantysis šias eilutes turės kantrybės, gal pamans – religingo žmogaus paistalai. Ir tegul. Bet noriu pacituoti A. Šliogerio mintį: „Tikintysis [...] siekia išminties, vadinasi, yra filosofas pirmaprade šio žodžio prasme. Kiek filosofui absoliuti transcendencija nėra tik kultūrinis simbolis, o yra aukščiausia, tačiau tiesiogiai neregima būtis, jis tiki ja, taigi yra religinis žmogus. Tikėjimas yra šiek tiek filosofinis, o filosofija – tikinti. Didžiųjų mąstytojų mąstyme, kuris išauga iš individualaus, vadinasi, pirmapradžio atvirumo absoliučiai transcendencijai, įvyksta tas nuostabus religijos ir filosofijos susitikimas“ („Transcendencijos tyla“, p. 68). Susitikimas... Kuriančiojo ir skaitančiojo, mąstančiojo ir rašančiojo, tikinčiojo ir abejojantčiojo. Ko žmogui reikia šitam pasauly? Sakyčiau, tik tikėjimo. Tikėjimo bet kuo – savimi, artimu, savo šalies

ateitim, net, pagaliau, netikėjimu, tegul jis būna apleistas... Bet žmogus be tikėjimo negyvas. Negyvi jo tėvynės akmenys, negyvi protėviai, taip gaudžiai žvelgiantys iš anapus, negyvas jo gyvenimas, kai su savo artimaisiais stovi prie kapo duobės. Tad ką siūlo tie vargetos netikintys – tik dykrą, kurioje švilpauja vėjai, ir joks paukštis neužburia žmogaus žvilgsnio. Mano mąstantis draugas Dainius Razauskas kartą išsitarė, kad Dievas yra Akyje. Kai perskaičiau jo straipsnį „Kur yra Dievas?“, likau įtikintas. Nes gal ne veltui Dievo Apvaizda yra vaizduojama Akimi. O jis rašo labai paprastai. Reikia tik įsižiūrėti į artimo žmogaus žvilgsnį, ir pamatysi Dievą. „Dievas gyvas tik tyloje“, – tai S. Gedos žodžiai. Jeigu apie tylą taip rašo poetas, turėtume juo pasikliauti. „Transcendencijos tyla“ – viena iš svarbiausių iki šiol parašytų A. Šliogerio knygų. Svarbi jo įžvalga šioje knygoje – reikia mąstyti apie bekalbę daiktų būtį. Vadinasi, būtį, glūdinčią tyloje. Galbūt gerbiamas filosofas taip papildė poeto įžvalgą. Jeigu apie tylą taip rašo filosofas, turėtume juo pasikliauti. Poetas ir filosofas buvo draugai, gal jie vaikštinėdami ne sykį kalbėdavosi apie tylą ir apie tai, kas joje glūdi? Žinoma, vienas iš didžiųjų paradoksų yra tai, kad apie tylą ir joje esantį Dievą, apie bekalbę daiktų būtį galime pasakyti tik žodžiais. Bet prieš ištariant žodį visada būna jo vaizdinys, pirmavaizdis, kaip pasakytų Platonas.

Kaip sakė mano minėtas amerikiečių hipnoterapeutas M. Newtonas, mes gyvename dviejuose pasauliuose – materialiam ir dvasiniam. Ir nuolat tarp jų keliaujame. Vienu metu žmogus labiau atsiduria materialiam, kitu – dvasiniam. Tik nuo jo priklauso, kuriame labiau nori būt. Bet viena tik galima pasakyti – žmogus, kartą patyręs, kad svarbesnis yra dvasinis pasaulis, to niekada neužmirš. Nors ir supras, kad abu šie pasauliai negali būti vienas be kito. Kartkartėmis prisimenu Marcelijaus Martinaičio pasakojimą, kaip jo tėvai, po sunkių dienos darbų prisėdę ant slenkščio, žvelgdavo tylėdami kažkur į tolimą. Ką jie ten matė, apie ką galvojo? Į tokį klausimą turbūt galima atsakyti tik eilėraščių, muzika ar paveikslu. Tebūnie šis klausimas neatsakytas, o tie, kurie jį kelia, atsakymą nujaucia.

– GEDIMINAS MARTIŠIUS –

Apie protesto „laisvę pagal išskaičiavimą“

Labiausiai nutolintiems nuo kasdinių valstybės veiklos sričių (pvz., švietimo ar darbo rinkos) susigrumti su policija reiškia susigrumti su akivaizžiausia ir betarpe valstybės apraiška.

Valluvan, Kapoor & Kalra

Prieš daugiau kaip devynerius metus dužo Seimo langai. Šiomet tuos įvykius prisiminė nedaug kas. Dar mažiau juos prisiminė su šiltais ir nostalgikais, nors gal ir kiek niūriais jausmais. Taikus sausio 16-osios protestas virto valstybės turto (TURTO – įsivaizduokite!) niokojimu, o šis – ašarėmis, gumomis, guminėmis kulkomis, žiauriomis visus nuostolius padengusiomis baudomis ir įsigytomis vandens patrankomis. Gerai, kad tada dar nevyko karas Ukrainoje, nes, matyt, tie baisieji protestuotojai būtų gavę pasėdėt ir už terorizmą. Ta džiugia nata kviečiu pamąstyti apie laisvės susirinkti, o dar svarbiau – protestuoti ribas. Apie „pagal išskaičiavimą“ veikiančią „laisvę“ papasakosiu remdamasis pastarųjų kelerių metų savo ir kitų protestuotojų patirtimi. Visiems minimiems faktams yra įrodymų, o spėjimai pagrįsti įvairiais nedviprasmiškais įvykiais ir pastebėjimais.

I etapas: „leidimai“ ir moralizavimai

Jei organizuojate susirinkimą, kuriame dalyvaus ne daugiau kaip 15 asmenų, jums tereikia laisva forma informuoti savivaldybės administracijos direktorę (ar ją pavaduojantį asmenį). Įstatymas nenurodo, ką ir kaip reikia pranešti, tad tai gali būti elektroninis laiškas, kuriame, vadovaujantis protingumo principu, turbūt reikėtų nurodyti vietą ir laiką. Pvz., informuojate, kad nuo rytojaus kasdien iki 2022 m. kokioje nors pagrindinėje miesto gatvėje vyks ne daugiau kaip 15 asmenų susirinkimas. Jei kada spontaniškai užsimanysite paprotuoti – popierizmu pasirūpinta.

Jei planuojamas didesnis protestas, teisinis pasirengimas bus daug linksmesnis. Apie susirinkimą reiks parašyti iš anksto, pateikti daugiau detalių, tada, labai tikėtina, savivaldybės darbuotojai jūsų paprašys užpildyti kokią nors „prašymo išduoti leidimą organizuoti renginį“ formą. Ta forma iš tikro nieko bendra su susirinkimais ir protestais neturi – ji yra skirta, pvz., koncerto viešojoje erdvėje organizatoriams. Toje formoje bus gausybė su protestu nesusijusių klausimų ir jos jums pildyti nereikia. Tiesiog jau šiame etape galite pajusti administracijos požūrį į žodžio ir susirinkimų laisvę – nelabai žino, kas tai, o jei žino, tai turi gausybę klausimų, kurių klausiti jų niekas neįpareigoja, o jūsų atsakyti – juo labiau. Tuomet reikės eiti į savivaldybę ir derinti pranešimą apie susirinkimą. Derinimo metu, labai tikėtina, administracija kalbės apie „leidimo“ išdavimą. Žinoma, administracija visada leidžia arba ne, kokie čia pranešimai? Jei protestas bus sėkmingas, apie jį bus kalbama žiniasklaidoje, gal net kokie aukštesni administratoriai pasisakys. Ir, nenustebkite, jie taip pat kalbės apie „leidimus“. Apie juos kalbės ir visokiausios tyrėjos, kurios jus pasikvies „pasikalbėti“, jei bus kilę kokių problemų dėl to jūsų organizuoto susirinkimo. Apie „leidimus“ kalbės ir žurnalistai. Visais atvejais, kai minimi „leidimai“, turite teisę, net pareigą nutraukti kalbėtoją ir pataisyti, kad apie jokių leidimų net kalbos negali būti.

Savivaldybėje taip pat reikės kalbėti apie protesto turinį. Patogiai sėdintis administratorius jums paaiškins, kodėl jūsų protestas yra bereikšmis, pamokys, kaip reikėtų protestuoti, ar patars, kam parašyti kokią peticiją. Žodžiu – tik neikit į gatvę. Tai išgirdę galite mandagiai arba ne paaiškinti, kad jo nuomonė yra visiškai nesvarbi, kad yra derinami susirinkimo niuansai ir administracija nesvarsto dar vieno „leidimo“, o tiesiog yra informuojama. Tiesa, gali ir „neleisti“ dėl kokių nors „saugumo sumetimų“ ar akivaizdžiai planuojamų kokių nors įstatymų pažeidimų. Visgi turi pasiūlyti alternatyvą ir viskas turi būti derinama neva kolegialiai.

II etapas: žinios skleidimas

Šiame etape norėsite parašyti pranešimą spaudai ir kuo plačiau informuoti apie būsimą protestą. Jūsų sėkmė daugiausiai priklausys nuo protesto turinio. Jei protestuosite prieš kokią nors valstybės prioritetu laikomą politiką, labai tikėtina, kad jokia žiniasklaida jūsų spaudos pranešimo neišplatins. Kartais galite sulaukti kai kurių žiniasklaidos grupių dėmesio, tačiau tokiais atvejais būkite įtarūs – greičiausiai jūsų protestas jiems yra parankus, nes vienaip ar kitaip oponuoja žiniasklaidos grupės valdytojų oponentams. Priešo priešas – draugas. Jei atsitiktų taip, kad protestu norėsite palaikyti kokį nors politinį sprendimą, su juo susijusios valstybės valdymo institucijos, kartais net ministerijos, išsiųs naujienlaiškius su kvietimu dalyvauti. Net nacionalinis transliuotojas praneš apie susirinkiančią minią palaikyti ko-

Gausių protestų Stambulo Taksimo aikštėje metu televizija rodė dokumentiką apie pingvinus. Vėliau jie tapo ir vienu iš protestų simbolių

kio nors valstybei svarbaus sprendimo; naujiena sklis toli ir jūsų susirinkimas bus sėkmingas. Bet tai jau ne protestas.

Priklausomai nuo jūsų anksčiau rengtų protestų turinio ir formos ar kitokios pilietinio nepaklusnumo veiklos, apie būsimą bet kokios formos protestą galite nesivarginti informuodami policijos pareigūnus – jie jau žinos, nes skaitė jūsų žinutes šen bei ten. Juk jau nebe paslaptis, kad Lietuvos policija ir specialiosios tarnybos, lyginant su kitomis ES šalimis, tiesiog nuožmiai užsiima sekimu. Apie tai net Valatka rašė.

III etapas: protestas

Jei proteste turėtų dalyvauti ne daugiau kaip 15 žmonių, skaičiuokite, o jei protestas vyksta kokioje pagrindinėje miesto ar miestelio gatvėje, skaičiuokite nesustodami. Bet kokius prašalaičius galite apmėtyti dažų bombomis ar kitaip pažymėti, kad tik „jūsų teisę ir laisvę protestuoti prižiūrintys“ pareigūnai jų nepriskaičiuotų prie dalyvių ir netyčia negautų 16. Jei suskaičiuosite iki 16, tada susipažinsite su tyrėjais ir teisėjais ir gal net baudomis, kartais viršijančiomis minimalų atlyginimą. Skaičiavimo metodikos pagrindimų ar daug logikos sprendimuose, ypač pirmosios instancijos teismuose, nesitikėkite – jūs gi peticijų nerašantys ir problemų civilizuotais teisiniais būdais nesprenžiantys gatviniai, o jie juk rimti dėdės ir rimtos tetos su kostiumėliais ir togomis. Tiesa, jei protestuotumėte prieš prokuratūros biudžeto mažinimą... na gerai, persistengiau, nesvarbu. Apskritai nuostata tokia – reikia įsivertinti, kiek protestu erzinate ir kiek esate naudingi / palaikantys administraciją ar antpečius. Pagal tai jusite, iki kiek reikia skaičiuoti, koku maršrutu vesti demonstraciją, kiek labai priminti pareigūnams, kad jie negali trukdyti taikaus susirinkimo ir pan.

Kai kurie protestai sulaukia uolių piliečių antiprotestų. Antiprotestas yra toks žmonių susirinkimas, kuris įvyksta tiesiai priešais protestuotojus ir trukdo protestuoti visais būdais, kuriuos pakenčia pareigūnai ir protesto organizatoriai. Kartais prie protesto dalyvių priskaičiuojami antiprotesto dalyviai, gaunama 16 ir reikia susipažinti su tyrėjais ir teisėjais. Nežinau, ar antiprotestai būna suderinti savivaldybėje. Jei ne, tai kodėl? Jei taip, kai kodėl taip lengvai suderinama, kad jie vyks ten pat ir tuo pačiu metu kaip kitas susirinkimas? Argi čia ne receptas konfliktui? Manding, niekas antiprotestų niekur nederina, bet tiesiog jau taip nutinka, kad antiprotestai reiškia valstybės ar valdžios palaikymo akciją – o tokių derinti tikrai su niekuo nereikia. Oi, vėl nutolau nuo protestų.

Protestuodami būkite budrūs, kad jūsų neapjuostų „stop policija“ juosta. Tada staiga atsidursite ten, kur jums būti nebegalima, ir turėsite pasišalinti. Jei nuspręsite nesitraukti savanoriškai, jus tiesiog sulaukys – jėga būsite nutempti į komisariatą. Tiesa, viskas priklauso nuo to, kiek jūsų yra, kokioje miesto vietoje esate ir, žinoma, dėl ko protestas. Pareigūnams bus nesunku patikėti savo teismu, jei būsite tik keli ir saugosite medį; jiems bus daug sunkiau, jei būsite pasistatę palapinę, jūsų bus keliasdešimt ir protestuosite prieš ką nors, ką vėliau vetuos prezidentė. Čia galima pasvarstyti, kad galbūt taip vėl tapote įrankiais, o galbūt pareigūnai jau yra „apmokyti kai kuriose užsienio šalyse“ nesinaudoti savo dujomis ir vandens patrankomis per protestus, kurie gali būti eskaluojami būtent dėl jėgos naudojimo. Taigi – viską reikia skaičiuoti.

Jei netyčia surengėte protestą kokia nors „teisėsaugai“ neįprasta forma ar turiniu, nenustebkite sulaukę ir išskirtinio dėmesio. Prisistatys tokie inteligentiški žmonės, kartais su tamsiais akiniais nuo saulės ir nuo jūsų, jie bus arba labai tylūs, arba sakys: „Aš čia dėl mūsų visų saugumo.“ Galite tiesiog visiškai ignoruoti arba padaryti eksperimentą – jūsų „saugumu besirūpinančių uniformuotų pareigūnų“ paprašyti patraukti tą asmenį toliau, nes jis trukdo jūsų susirinkimui.

Protestuose naudojami plakatai būna įvairūs. Būsime saugiau, jei pasieksite profsąjungų lygio nuobodumą, jūsų apranga neišsiskirs ir neturėsite kitokių nei dauguma minčių. Tokie universalūs plakatai tinka beveik visiems protestams, įvykusiems per pastaruosius 15 metų. Jie taip pat nesulauks dėmesio nei tų, prieš kuriuos ar prieš kurių sprendimus protestuojate, nei pareigūnų. Taigi, būsite lyg ir dalyvavę, lyg ir ne, o protestas lyg ir buvęs, lyg ir ne. Jei, kita vertus, plakatuose bus bent kiek aštresnės kritikos šioje prie protestų nepratusioje žemėje, sulauksite įvairių žurnalistų ir *durnalistų* klausimų. Jais bus mėginama suprasti, kas jus finansuoja, kurioje „užsienio šalyje esate apmokyta“ ir pan. Sulauksite ir aukštų administratorių dėmesio – jie mėgins paaiškinti, kaip jūsų švietimą palaikantys plakatai kelia pavojų nacionaliniam saugumui. Tiesa, tie patys administratoriai, praėjus keliems mėnesiams, kalbės apie švietimą ir kultūrą kaip svarbiausius nacionalinio saugumo atributus. Bet kas dabar atsimena daugiau nei iki pračio penktadienio?

Jei protestuojate prie kokios verslo įstaigos, būkite pasirošę, kad jūsų saugumu rūpinsis ne tik uniformuoti pareigūnai, bet ir uniformuoti *čiuvai* su normalia *pachodka* ir *semkėm*.

Jei protesto metu triukšmaujate, triukšmaukite tyliai.

Tokių trumpų taisyklių yra daug.

IV etapas: atgarsiai

Kadangi protestai yra tokia retenybė, tikėtina, kad net mažai kam rūpimu klausimu rengiamas protestas sulauks žiniasklaidos dėmesio. Jei protestuojate daug kam labai svarbiu klausimu, žiniasklaidos bus daug. Susirinks visi, net ir tie, kurie tiesiog akivaizdžiai stengėsi nepranešti apie planuojamą protestą. Jie ateis tam, kad pateiktų savo vaizdinį. Didžiuosiuose portaluose jūsų surengtas protestas taps svarbiausia naujiena, ten bus gausybė nuotraukų, videoreportų, galėsite matyti save. Nuo protesto turinio priklausys, kiek ilgai ta naujiena bus „viršuje“. Jei protestas bus toks, apie kurį niekas nenorėjo žinoti prieš jam įvykstant, jis bus greitai paskandintas „naujienų sraute“ (reikia VLKK siūlyti „naujienų srutas“). Jei jūsų protestas vyks sekmdienį ir svarbesnių naujienų nebus, jis bus pakeistas 10 naujų sekso pozų, kieno nors skyrybomis ar sekmdienio homilija.

Jeį plakatais, šūkiiais ar protesto forma sudominate kokią konspiraciją teoretikę, galėsite stebėti, pvz., nacionalinio transliuotojo eteryje, kaip tampate „kokios nors užsienio valstybės“ užverbuotais vos ne žaliais žmogeliukais. Jūsų protestą pakomentuos *egzpertai* iš kokio nors tyrimų instituto ir niekas nepaklaus, ar netyčia tas institutas nevykdo kokių nors ministerijų, prieš kurių politiką jūs protestavote, finansuojamų projektų. Bet viskas bus objektyvu, nes reportaže matysite ir pažįstamų veidų, dalyvavusių proteste. Jų pusvalandiniai pasisakymai bus pakarpyti iki keturių minučių ir viskas visiems žiūrovams bus aišku.

V etapas: neigimas, pyktis, derybos, depresija, susitaikymas

Primenu, kad šiame pasakojime nieko nėra išgalvota. Tai yra labai nedidelio būrio žmonių kolektyvinė „laisvės“ patirtis. Svarbiausia, kad iš keliolikos permąstytų pastaraisiais metais vykusių protestų čia nepaminėti tik tie protestai, kurie yra tokie įprasti, liūdni ir per keliolika metų nuvalkioti ir dėl to niekam, visiškai niekam nebeįdomūs, arba tie protestai, į kuriuos susirenka „intelektualai“. Juose viskas būna labai tvarkinga, dezinfekuota, civilizuota ir mandagu. Tokiems nei vandens patrankų kada prireiks, nei guminių kulku. Tokie susirinkimai yra pats tas...

Vienoje parodoje teko matyti raudonų plytų krūvą. Instaliacijos pavadinimas – „Silpnųjų ginklai“ (autorius (-ės), deja, nepamenu). Jais Lietuvoje buvo pasinaudota vieną kartą, atsakas buvo nuožmus, o vėliau buvo pasimokyta minkštos kontrolės.

Gaukite „leidimus“, protestuokite gražiai ir tyliai, protestais neprieštaraukit valdžios ar valstybės politikai ir būkite laisvi.

– TADAS JANUŠAUSKAS –

Keisčiausios fotografų skirtybės

Fotografai yra vieni svarbiausių meno ir ne meno, šiaip visokių vaizdinių intrigu kūrėjų. Jie matomi ir nematomi, visų reginių ir renginių priekyje, tikrai žiūrovai pro juos dažnai kiurai žiūri, priversti kreivai žiūrėti. Pasiukdami laksto po sporto varžybas, koncertus, spektaklius ir šimtus įdomiausių renginių. Žiūriai pailsta. Bet dvasioje, į šonus ritmiškai dunksint sunkiausiai krepšiu, skamba šventiška muzika. Fotografai ir fotografės žino, tai – fotoaparatus, objektyvų, blyksčių, akumuliatorių, elementų prikrauti krepšiai. Dėl to išlinkęs stuburas ir pasvirę pečiai. Senstant negelbsti nė lazda. Pavojingiausia – karo fotografams, tačiau krentančių sviedinių, granatų ir minų taškomų kareivių kadrai, klaidūs kariniai nusikaltimai ypač vertingi. Nutinka, karo fotografų žemiško nepalaujamo skubėjimo virsmą į nepatirtą pasaulį atsiveikindami fotografuoja jau kiti. Pastariesiems nenusileidžia paparacų landumas, smalsumas, seklių veiklai prilygintinas šnipinėjimas su toliašaudžiais objektyvais.

Be fotografų aukojimosi neturėtume vertingų istorijos, kultūros vaizdų. Nuotraukos lyg gyvenimo margieji, vitražiniai ar šalčio išpaišyti langai langeliai. Juos atsiveriame, pasigrožime, patyrinėjame ir vėl užveriname iki kito sykio. Istorikai tyrinėja rimčiau, rašo mokslo straipsnius, prikaišiodami gausybę neregėtų nuotraukų. Įspūdingos, retos nuotraukos puošia knygas, žurnalus, įprastus ir interneto laikraščius, parodose žiūrovams atsiveria užslėpti pavydo, nuostabos jauduliai, dangiškų stebuklų gražumai, žemės gelmių prarajos, vyrų narsi kova ir žavėtina moterų dailuma.

Pastebėtos fotografų rūšys: paveldosaugininkai, kultūros ir istorijos nuotraukininkai – istorijos, archeologijos, architektūros, dailės paveldo fiksuotojai. Šios nuotraukos tampa itin svarbios sunaikinus, sunykus, laikui lekiant tiesiog išblukus, suirus, sugriuvus, supuvus ar net sudegus praeities reikšmingiems paminklams. Gamtininkai: plačiaja esme – miškų, kalnų, pievų, upių, jūrų, ežerų, debesų ir visos aplinkos fotografuotojai. Jų porūšiai: gėlininkai (šiemis rasos lašelis žiede – angeliška ašara); voratinklininkai (sugebėtų – pasiverstų vorais, kad nučiuožtų tūpiai sumegztais vos regimais tinklais); aušrininkai, kitaip – rūkalių, rūkų šmėklos, saldžiausiomis ryto valandomis braidantys rasotomis pievomis, alsuojantys gaiviais rūkais, vaiduokliška juose nardantys; vakarotojai, saulėleidininkai, gaudantys saulėlydžio ilgesingus spindulius; vabzdininkai; paukštininkai; žuvininkai; žvėrininkai, smulkiau – kanopininkai, naminių gyvūnų fiksuotojai, kiti – roplininkai (žalčių, rupūžių, gyvačių, krokodilų gaudytojai, pastarieji pirmiau spaus fotoaparato mygtuką, nei čiups iš nasrų traukti aligatoriaus ryjamą žioplį); debesų medžiotojai ir šimtai panašių didingų vaizdų savintojų; vandeniniai, jūrų, ežerų, upių bangose ir po vandeni nardantys smalsuoliai. Sportininkai: varžybų aikštes, sales, stadionus, žolėtas ir snieguotas lenktynių trasas, ringus ir panašias sporto vietas aplipę su taikliašaudėmis objektyvų patrankomis. Švytintys pergalingi vaizdai ar nusivylimo ašaros, prakaito lašeliai ir mėšlungio sūtraukos, ant ringo virvių pakibę leisgyviai, be dantų kovotojai; skausmingi veiksmai jų nelieka nepastebėti. Architektai, pastatų fiksuotojai (ypač

vertingi kadrai prieš žemės drebjimą); portretininkai, glosantys ir užglaistantys fotošopais veido raukšles, antakių strėles keičiantys žaibais ir žirgais; erotinių pojautimų čiupinėtojai, kitaip – erotomanai, žaidžiantys viešai ir slaptai daugiausia dailiais merginų, rečiau apvaliais moterų kūnais, jų linijomis, užkrečiamomis šypsenomis, balčiausiais dantimis, dirbtiniais dantimis ir be jų, netgi riebalus pakeičiantys raumenimis; vestuvinininkai – pilkas nuotakas akimirksniu paverčiantys karalaitėmis, dėl skubros autoprogramomis fiksuojantys jautrius jaunųjų žingsniukus ir parodomuosius bučinukus; politiniai paparacai – čiumpantys ir tąsantys politikus netikėčiausiose, slapčiausiose vietelėse, tolimuose paplūdimiuose, kavinėse, arbatinėse; modistai; žurnalistai; laikraštininkai; kompiuteristai; reklamistai; dirbantys įtakingajai, landžiajai žiniasklaidai; graboriai (laidotuvių fotografai) ir gausybė, lyg šiųmetinių uodų, visiškai mėgėjiškų telefonistų, telefoninių vaizdų spaudytojų, teisybė, kartais sugaunančių netikėčiausius tolimiausių kelionių vaizdus, svarbius nutikimus. Ačiū ir jiems. Visų rūšių neaprašysiu, sudėtingiausia su porūšiais, neįdomiausia – su antrarušiais. Mažiau įkyrūs artimiausi giminaičiai – filmuotojai. Daugelio fotografų tikslas – alsuoti pašėlusiais ir kvapniais gyvenimo žiedais bei maloniai svaigti gaudant saulėlydžių ir saulėtekų žaras. Jaučiau pareigą fotografus aprašyti, nes ir pats mėgstu gultis skersai kelio nustebusiai sraigėi, o kartais nusiristi su fotoaparatu ir nuo piliakalnio.

– FOTOGRAFAS KADRAS –

Meilė

► Atkelta iš p. 1

Lelia gynėsi – širšė ir medalionas skraidė aplink ją. Jie surengė gaudynes. Lelia uždengė širšę savo traškančia šiaudine skrybėle.

Šuvalovas išėjo. Atsiveikino jie skersvėjyje, kuris šiame pasaulyje apsimetė labai veiklus ir daugiabalsis. Skersvėjis atplėšė apačioje duris. Jis dainavo kaip skalbėja. Jis vartaliojo ant palangės gėles, kilstelėjo Lelios skrybėlę, išlaisvino širšę ir sviedė ją į salotas. Jis sušiaušė piestu Lelios plaukus. Jis švilpė.

Jis pakėlė į viršų Lelios marškinius.

Jie išsiskyrė ir iš laimės nejausdamas po savim laiptų Šuvalovas nusileido žemyn, išėjo į lauką... Taip, jis neįtūtė laiptų. Paskiau jis nepajuto prieangio, slenkščio akmenis; tada suvokė, kad tai ne mirazas, o realybė, kad jo kojos kybo ore, kad jis skrenda.

– Skrieja ant meilės sparnų, – pasakė kažkas lange iš šono.

Jis nėrė į viršų, tolstojiška palaidinė pavirto krinolinu, lūpos trūkinėjo iš karščio, jis skrido spragsėdamas pirštais.

Antrą valandą atėjo į parką. Nuvargintas meilės ir laimės, užmigo ant žalio suolo. Miegojo iš po atsegtos palaidinės išmikišusiais raktikauliais.

Takeliu, laikydamas rankas už nugaros, kunigiškai orus, apsilvilkęs panašius į sutaną rūbus, su juoda skrybėle, tvirtais mėlynais akiniais, tai nuleisdamas, tai aukštai pakeldamas galvą, lėtai ėjo nepažįstamas vyriškis.

Jis priėjo prie Šuvalovo ir atsistojo šalia.

– Aš Izaokas Niutonas, – pasakė nepažįstamasis, kilstelėjęs juodą skrybėlę.

– Labas, – suvebleno Šuvalovas.

Didysis mokslininkas sėdėjo tiesia nugara, sunerimęs, lyg ant adatų. Jis klausėsi, jo ausys virpėjo, kairės rankos smilius stirkso ore, lyg ragindamas nematomą chorą, pasiruošusį kiekvieną akimirką sugriauti pagal šio piršto nurodymą, būti dėmesingą. Gamtoje viskas nuščiuvo. Šuvalovas tyliai pasislėpė už suolo.

Vienintelį kartą po jo kojomis cyptelėjo žvirgždas. Garsumas mokslininkas klausėsi didžiosios gamtos tylos. Tolumoje, virš gausios žalumos, tarsi užtemimo metu išryškėjo žvaigždė, ir pasidarė vėsu.

– Štai! – staiga sušuko Niutonas. – Girdite?..

Net neapsidairęs, jis ištiesė ranką, sugriebė Šuvalovą už skverno ir atsistojęs ištempė jį iš slėptuvės. Jie nuėjo per žolę. Minkštai žengė dukslūs mokslininko batai, palikdami žolėje baltus pėdsakus. Priekyje, dairydami į visas puses, bėgo driežas. Jie pralindo pro tankmę, pūakai ir dievo karvytės papuošė metalinius mokslininko akinių rėmelius. Atsivėrė pievelė. Šuvalovas atpažino vakar atsiradusį medelį.

– Abrikosas? – paklausė jis.

– Ne, – suirzęs paprieštaravo mokslininkas, – tai obelis.

Obels struktūra, jos lajos ląstelių struktūra, lengva ir trapi kaip mongoljfero, išryškėjo pro negausią lapiją. Tvyrojo rambė ir tyła.

– Štai, – pasilenkdamas pasakė mokslininkas. Nuo pasilenkimo jo balsas pasidarė panašus į riaumojimą. – Štai! – Jis laikė rankose obuolį. – Ką tai reiškia?

Matėsi, kad nedažnai jam tenka lankstytis: atsitiesęs jis keletą kartų atsilošė, įsisteikdamas stuburui, senam stuburo bambukui. Obuolys išlėjęs ant padėklo iš trijų pirštų.

– Ką tai reiškia? – pakartojo jis, aikčiojimai trukdydamas frazės skambesiu. – Gal teiksėtės pasakyti, kodėl obuolys nukrito?

Šuvalovas žiūrėjo į obuolį, kaip kažkada į jį žiūrėjo Vilhelmas Telis.

– Tai traukos dėsnis, – suvebleno jis.

Tada, po pauzės, didysis fizikas paklausė:

– Man rodos, jūs šiandien skraidėt, studente? – taip paklausė magistras. Jo antakiai pakilo aukštai virš akinių.

– Man rodos, šiandien skraidėte, jaunasis marksiste?

Dievo karvytė perpojo nuo piršto ant obuolio. Niutonas suzvairavo į ją. Dievo karvytė jam buvo akinamai mėlyna. Jis susiraukė. Ji atitrūko nuo pačios obuolio viršūnės ir, panašiai kaip iš po frako ištraukiama nosinaitė, ištraukusi iš kažkur sparnus nukrito.

– Jūs šiandien, man rodos, skraidėte?

Šuvalovas tylėjo.

– Kiaulė, – pasakė Izaokas Niutonas.

Šuvalovas atsibudo.

– Kiaulė, – pasakė Lelia, palinkusi virš jo. – Manęs lauki ir miegi. Kiaulė!

Ji nuėmė nuo jo kaktos dievo karvytę ir nusišypsojo, pamačiusi, kad vabalėlio pilvelis geležinis.

– Velnias! – nusikeikė Šuvalovas. – Aš tavęs nekenčiu.

Anksčiau žinojau, kad tai dievo karvytė, ir nieko daugiau apie ją, išskyrus tai, kad ji dievo karvytė, nežinojau. Na, sakym, aš dar galėjau nutarti, kad jos vardas truputį antireliginis. Bet nuo to laiko, kai mes susitikome, kažkas nutiko mano akims. Aš matau mėlynas kriaušes ir matau, kad mus mirė panaši į dievo karvytę.

Ji norėjo jį apkabinti.

– Pasitrauk! Atstok! – sušuko jis. – Man nusibodo! Man gėda!

Taip šaukdamas jis bėgo lyg elnias. Prunkšdamas, laukiniais šuoliais bėgo jis, atšokdamas nuo savo šešėlio, šnairuodamas viena akimi. Uždusęs sustojo. Lelia dingo. Jis nusprendė ją užmiršti. Prarastas pasaulis turi būti susigrąžintas.

– Iki pasimatymo, – atsiduso jis, – mes daugiau nebepasimatysime.

Jis atsistojo ant nuolaidaus šlaito krašto, nuo kurio atsivėrė plačiausia, poilsio namais nusėta erdvė. Sėdėjo prizmės viršūnėje, nuleidęs kojas žemyn. Po juo sukiojosi ledų pardavėjo skėtis, visa ledų pardavėjo prekyvietė, kažkuo primenanti negrų gyvenvietę.

– Aš gyvenu rojuje, – sugniuždytu balsu pasakė jaunasis marksistas.

– Jūs marksistas? – pasigirdo šalia.

Šalia Šuvalovo sėdėjo jaunuolis su juoda skrybėle, pažįstamas daltonikas.

– Taip, aš marksistas, – pasakė Šuvalovas.

– Jums negalima gyventi rojuje.

Daltonikas žaidė vytele. Šuvalovas dūsavo.

– O ką tada man daryt? Žemė rojum pavirto.

Daltonikas švilpavo. Daltonikas kasėsi vytele ausi.

– Jūs žinot, – verkšleno Šuvalovas, – jūs žinot, iki ko aš nusiritau. Aš šiandien skraidžiau.

Danguje, panašus į pašto ženklą, kreivai kabėjo aitvaras.

– Norite, aš jums pademonstruosiu... aš ten nuskrisiu. (Jis parodė ranka.)

– Ne, ačiū. Nenoriu būti jūsų gėdos liudininku.

– Taip, tai baisu, – patylėjęs ištarė Šuvalovas. – Aš žinau, kad tai baisu.

– Pavydžiu jums, – dar atsiduso jis.

– Nejaugi?

– Garbės žodis. Kaip gera visą pasaulį suvokti teisingai ir klysti tik dėl kai kurių spalvinių detalių, kaip kad jūs. Jums nereikia gyventi rojuje. Pasaulis jums neišnyko. Viskas gerai. O aš? Jūs tik pagalvokit, aš gi visiškai sveikas žmogus, aš materialistas... ir staiga mano akyse prasideda nusikalstama antimokslinė medžiagų, materijos deformacija...

– Taip, tai baisu, – sutiko daltonikas, – ir visa tai iš meilės.

Šuvalovas staiga su netikėtu įkarščiu nustvėrė kaimyną už rankos.

– Klausykite! – sušuko. – Aš sutinku. Duokit man savo raišelę ir pasiimkite mano meilę.

Daltonikas ėmė ropoti šlaitu žemyn.

– Atsiprašau, – kalbėjo jis. – Aš neturiu laiko. Iki pasimatymo. Gyvenkite savo rojuje.

Sunku man buvo judėti nuokalne. Šliaužė išskėstomis kojomis, nustodamas panašumo į žmogų ir vis labiau panašėdamas į žmogaus atspindį vandenyje. Pagaliau jis pasiekė plokštumą ir linksmai nužingsniavo. Po to, švystelėjęs vytele, pasiuntė Šuvalovui oro bučinį:

– Nusilenkit nuo manęs Ievai! – šūktelėjo jis.

O Lelia miegojo. Praėjus valandai nuo susitikimo su daltoniku, Šuvalovas surado ją parko tankmėje, pačiame viduryje. Jis nebuvo gamtininkas, negalėjo nustatyti, kas jį supa: lazdynai, gudobelės, šėivamedžiai ar erškėčiai. Iš visų pusių jį užgulė šakos, krūmai, jis ėjo kaip koks prekeivis, apsikrovęs lengvomis tirštomis šakų pynėmis. Jis nusviesdavo nuo savęs šitas pintines, apiberiančias jį lapais, žiedlapiais, spygliais, uogomis ir paukščiais.

Lelia gulėjo ant nugaros, apsilvilkusi rožine suknele atvira krūtine. Ji miegojo. Jis girdėjo, kaip nuo miego paburkusioje nosyje sutraška plėvelės. Atsistojo šalia.

Paskiau padėjo galvą ant jos krūtinės, jo pirštai jautė kartūną, galva gulėjo ant prakaituotos krūtinės, jis matė jos spėnelį, rožinį, su švelniomis kaip pieno puta raukšlėlėmis. Jis negirdėjo šnarėjimo, atodūso, šakų traškėjimo.

Daltonikas išdygo už susipynusio krūmo. Krūmas jo neprileido artyn.

– Paklauskite, – pasakė daltonikas.

Šuvalovas pakėlė galvą, jo skruoste žaidė salstelėjusi šypseną.

– Nesekiokit manęs kaip šuo, – paprašė Šuvalovas.

– Klausykite, aš sutinku. Pasiimkite mano raišelę ir duokit man savo meilę...

– Eikit valgyti mėlynų kriaušių, – atsakė Šuvalovas.

Vertė Gytis Lukšas

VENJAMIN MICHAÏLOV

Kazuo Ishiguro biografinėje, lokatiojoje ir planetos realybėje

Miestuose naujojo aktyvumo pagrindais gimstant naujoms klasėms, vengdamas įvairiausių kontroversijų, aplipusių išpūstą „inteligentijos subjektyvumo“ ir „klasinio objektyvumo“ konfliktą, toli nuo „klasinių interesų karkasų“ ir „istorijos segmentų“ rašytojas Kazuo Ishiguro visose aštuoniuose dienos šviesą išvydusiose savo knygoose susilauko nuo tiesioginių politinių vertinimų, gina asmeninį minčių ir jausmų pasaulį. Nors ir tos mintys, ir jausmai – iš šaltinio, kurį sunku ignoruoti ir kurio neįmanoma pakeisti vaizduotės fikcijomis, – iš biografinės, lokaltiesios ir planetos konkretybės. Netekęs ryšio su socialine psichologija literatūrinis sąlygiškumas kaip principas netenka ir turinio. Fiktyvumo komplekse kerštas toks pat pražūtingas kaip ir keliaklupsčiavimas prieš biologinius instinktus. Atsitolinimu ir atsiribojimu norėdamas apginti savo kūrybos stimulus ir autonomijos, originalumo principus, rašytojas – ne tik tam tikrai vietai ir laikui, bet ir konkrečiam taškui erdvėje ir laiko momentui priklausanti asmenybė – išsivaduoja iš pareigos suprasti konkretybę, idant galėtų paaiškinti „simuliakrų rutiną“, tuos visas įmanomas teises ir įstatymus apaugusius vidutinybės despotijos konservantus, apginti realybę nuo mistifikacijų ir egzaltuotų kraštutinumų. Antraip ir pats taptų, ir kitus padarytų smulkmenų, kurios pavojingos tik savo nesuprantamumu, auka, suteiktų joms galimybę manipuluoti pasitelkus svetimų, o gal net priešiškių išskaičiavimų logiką. Juk kiti, net norėdami tiesiog vartoti kitų gyvenimo laiką, dekoruoja tokį „vartojimą“ patetiškais samprotavimais apie visuotinę tautos, kolektyvo, grupės, šeimos gerovę, dažnai ignoruodami konkrečią konkrečių žmonių laimę.

Vis dėlto kodėl vis rašomi ir rašomi romanai – juodi, rožiniai, istoriniai – apie imperijas ir didvyrius arba intymūs kameriniai, arba filosofiniai komunaliniai – visiems ir niekam, kodėl vis bandoma įkišti savo trigrašį plečiant žanrinę įvairovę miriadams sinchroniškai karštų aktualijų? Gal kad gautum Nobelio premiją ar užsidirbtum bent šiek tiek pinigų, tegu ir nepatyręs garbystimo... Kuriam galui Nagasakyje gimęs 62-ųjų Kazuo Ishiguro – Britanijos pilietis, 2017 m. Nobelio literatūros premijos laureatas, kurio kūriniai išversti į daugiau kaip 40 pasaulio kalbų, – rašė romanus, apysakas, televizijos pjeses ir tekstus amerikietei džiazio dainininkei Stacey Kent? Kodėl skaitytojai taip jautriai reagavo į aktualias socialines, kūrybinės ir buitinės psichologijos aklakelio temas, plačiai nuskambėjusios anomijos – visų bendravimo pagrindų fiasko – vaizdavimą, kuo patrauklus rašytojui būdingas klišių atsikračiavimo pasakojimo, atnaujinto suvokimo, kuris pastaruoju metu sumenko iki šabloninių frazių kartojimo, ilgesys? Kuo ypatinga jo kūryba ir kas galėjo lemti Švedijos akademijos sprendimą? Nei daugiau, nei mažiau: aiškiai parodyta „praraja tarp tikrojo ir mūsų išivaizduojamo ryšio su pasauliu“.

Bet kam skaityti apie visas tas prarajas ir bedugnes? Gal tam, kad galėtų investuoti pinigus į knygas, kolekcijas, bibliotekas ir žinotų, kam ir kokias premijas skirti? Kalbant apie Ishiguro, tai iš skaitytojų vertintojų jis yra gavęs viską, kas įmanoma: nuo Britanijos gerbargbiausio Bookerio (1989), Prancūzijos menų ir literatūros kavalieriaus premijų (1998) iki už geriausią europietišką romaną skiriamą „Casino de Santiago“ apdovanojimo (2005). Kad nesusiaurintume supratimo apie laureato literatūrinę garbę kalbomis apie pinigus, vis dėlto privalome pažymėti, kad liausių lavina dažnai primindavo „vizijas pagaliau praregėjusiųjų“, staiga atradusių neišsemiamus tobulumo lobynus, – taip kritikus žavėjo rašymo maniera, kurioje dera kruopšti asmeninės praeities ir ateitį formuojančios vaizduotės analizė.

Visų Kazuo Ishiguro kūrinių šaltinis – atmintis kaip asmeniškiausias santykis su praeitimi.

Debiutiniame romane „Ten, kur padūmavusios kalvos“ (*A Pale View of Hills*, 1982) pasakojama apie japonę Euko, kenčiančią dėl dukters savižudybės, bandžiusią susikurti gyvenimą pokarinėje Japonijoje ir iš naujo įvertinusioje savo gyvenimą Anglijoje po susitikimo su Sašiko – bename tapusia aristokrate. Guodžia tik bendravimas su dukterimi Nike, padedantis įveikti nevilgtį ir paniką.

Romane „Perėjūniško pasaulio menininkas“ (*An Artist of the Floating World*, 1986) garsus dailininkas Macui Onas leidžia dienas, mėgaudamasis užtarnautu poilsiu, šeimos džiaugsmiais, susitikimais su bičiuliais jaukiuose baruose ir ramybę teikiančiu bendravimu su gamta. Jis bando atsiriboti nuo dabarties ir užsidaryti privačiame gyvenime anapus savo „akmenų sodo“ tvoros. Tačiau atmintis grąžina jį į daug nelaimių atnešusio militarizmo laikotarpį. Ir kaip tik atmintis daro jį jautresnį viskam, kas vyksta dabartyje, kas bent netiesiogiai primena 1948 m. virusias militaristines aistras. Iš idilės nieko nelieka, jis ir vėl teisia save už menkiausias klaidas ir praleistas galimybes susitaikyti.

William Heick. Skyrbėlės. 1951

Romano „Dienos likučiai“ (1989) herojus Stivensas, visą gyvenimą tarnavęs lordo Darlingtono namuose, 1956 m. vasarą, panoręs pailsėti nuo tarnybinio maksimalizmo ir pamąstyti apie praeitį, nusprendžia praleisti kelias dienas kaime. Tai baigiasi netikėtai plačiu visų vidinių pastangų atsinaujinimu: nuo pačių pragmatiškesnių, reikalaujančių vidinės drausmės ir darbštumo, iki psichologinio prarastos gyvenimo pilnatvės pojūčio. Pati tokio poveikio galimybė, atsirandanti susilietus su praeitimi ir gamta, atskleidžia žmogiškosios prigimties gyvybiškumą ir dosnumą.

Ilgiausias – 38 skyrių – Kazuo Ishiguro romanas „Nepaguodžiamasis“ (*The Unconsoled*, 1995) prasideda nuo nesusipratimo: viešbutyje – civilizuoto svetingumo centre su gerai išmūstruotu personalu – niekas nepasitiko gastroliū atvykusio pianisto Raiderio. Skyrius po skyriaus tirštėja kasdienybės rutina, kiekvieno jų įvesties frazės – buitinės konstatacijos: „taksi vairuotojas atrodė sutrikęs“, „mane pažadino telefonas“, „ilgai negalėjau užmigti“, „parėjau“, „nubudau“, „takelis brėžė tiesią liniją“. Ir mes, skaitytojai, jau pasirusę burbtelėti įprastą: „Irgi mat žodžio meistras atsirado! Kapstosi tarp kasdieniškių ir neįveikiamo banalumo aplinkybių...“ Tačiau vis tiek toliau skaitome apie muzikantą, siūlantį klausytojams savo kūrybą, su nepasitėkimu stebintį turistaujančią publiką, kuriai koncertas – tik vienas iš programos punktų, visai kaip žygis į zoologijos sodą ar kavinę. Raideris ilgisi gilaus suvokimo, nors žino, kad niekada jo neras, jis nepaguodžiamas tarp liukso kokybės gyvenimo vartotojų, pasmerktas stebėti iki orgazmo aimanų redukuotą kūniškumą ir iki klišių reprodukuavimo redukuotą mąstymą. Ir ši visuotinė ir visa apimanti jį patį kartu su kūrybinio patirtimi neigianti patirtis yra neatsiejama nuo savyje išsitenkančios vidutinybės rutinos ir su saiku ir be saiko toleruojamų ir konkrečių ritualų. Tačiau tai nereiškia, kad Raideris nepaguodžiamas dėl to, kad ilgisi nekorektiškumo ir netolerancijos. Menininko psichologijai, be kita ko, būdinga ir intuicija. Intuicija snabžda, kad klišės – minties redukcijos priemonė, o rutina – tai poreikių psichologijos redukcijos strategija, kai turintieji ir lėšų, ir galimybę rinktis renkasi tai, kas labiausiai sustabarėję, vidutiniška ir lėkšta, o kūryba tampa klišių kolekcija anomijos viskam, kas pranoksta klišę ir kam suvokti reikia tam tikrų protinių pastangų, fone. Ishiguro meistriškai sužadina mūsų, skaitytojų, analitinį potencialą, ir mes užverčiame knygą ne kaip dar vieną pasakojimą apie „menininko sielą“. Mes suvokiame, kad siekiančiam išsaugoti ir įgyvendinti savo siekius, bet jokio palaikymo iš klausytojų negaunančiam menininkui reikia herojiško nuoseklumo, idant kūrybinė energija nebūtų iššvaistyta smulkmenoms. Šis suvokimas ateina tą akimirka, kai mums pasidaro aišku, kad klestinčioje vartotojų civilizacijoje kaip tik kūrybai priešiški rutina ir banalybė, poreikių patenkinimo ritualai siekia užimti jos vietą, tapti beveidės kopijos gamybos įrankiais. Ir kai civilizacija, nelyginant su realybe tapatintinas viešbutis, kaskart slėpdama atlaidžią šypseną sumenkina klientą iki prašytojo klišių, paskęstančių rutininių korektiškų replikų sraute, mes, suvokdami stojišką Raiderio autentiškumą, gauname savąją jau primiršto katarsio dozę – lygiai tiek, kiek protinio darbo gebėjome nudirbti.

Romane „Kai buvome našlaičiai“ (*When We Were Orphans*, 2000), kurio veiksmas vyksta Londone ir Šanchajuje XX a. 4-ajame dešimtmetyje, garsus detektyvas Kristoferis Benksas, susikūręs puikų renomė Londone, negali išnarplioti tėvų dingimo bylos. Tai verčia abejoti ir pajausti dabartį kaip „valandų valandas besitęsiančią tuštumą“.

Romanas „Neleisk man išeiti“ (2005) – tai 31 metų Ketės prisiminimai apie studijų metus šių laikų Anglijoje. Darbas

žmogaus organų donorų reabilitacijos centre lieka atmintyje dėl nepaisiusių rekomendacijų ir pasirinkusių rizikuoti trečią kartą aukojant organus iš altruizmo ir desperacijos.

Apsakymas „Noktiurnas“ iš rinkinio „Noktiurnai: penki apsakymai apie muziką ir prieblandą“ (*Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall*, 2009) remiasi sąvokomis „įmanoma“ ir „gali būti“. Bičiulis kalba muzikantui apie tai, kad šis apdovanotas dosniau nei dauguma sėkmingai gyvenančių žmonių, tačiau nepasižymi efektyviu seksualumu, nors gali būti, kad pasieks laimėjimų ir be to, kas provokuoja moteriškosios publikos ekstazę. Namie, draugei guodžiant, viskas vėl tampa apčiuopiama. Tačiau ši kasdieniški žodžių ir apsikabinimų konkretybė pasirodo nepakankama ir amorfiška ir gimdo nepasitenkinimą kasdienybės „vystyklais“. Ir vėl atsiranda „gali būti“ – spėjimo, kad sėkmė įmanoma ir neturint tvirto pagrindo, – situacija. Tačiau perspektyvos nestabilumas tampa varomąja kūrybinės psichologijos jėga.

Pačiame paslaptiausiam ir daugiaplaniam romane „Palaidotas milžinas“ (*The Buried Giant*, 2015) viskas sutelkta į universalią, dabartį apvalančią atmintį, į poreikį išsiaiškinti praetyje padarytos neteisybės priežastis. Romos imperija jau pasitraukė nuo Britanijos salų, bet Britanijos imperija dar netapo tikrove. Garbaus amžiaus porą – Akslą ir Beatrisę, kurių atsainus elgesys su sūnumi galėjo būti netiesioginė jo žūtis per maro epidemiją priežastis, iš namų gena jų likimas, pateikiamas kaip integrali anapus laiko esančio žmogaus likimo dalis. Sūnui pabėgus iš namų ir davus jaunatviškai maksimalistinę priesaiką daugiau niekada nesugrįžti, tėvai, nors ir per vėlai, nusprendžia surasti sūnaus gyvenimo liudijimą. Akslas ir Beatrisė juda nuolat juos kankinančių vidinių priekaištų chronotopo „visada ir visur“ „niūriame miške“. Jie įveikia šimtus mylių tuščios neartos žemės, šaltą vėją ir liūtis, darganą – kaip vienintelį dviejų vidinės tiesos ir tikrų žiaurais poelgio priežasčių ieškančių protagonistų „peizažą“. Kodėl be jokio spaudimo iš šalies iš visų įmanomų geriausių ir blogiausių sprendimų vis dėlto buvo pasirinktas blogiausias, fatališkas kito žmogaus gyvybei, kodėl tėvai nepasirinko geriausio? Kas juodosiose jų sąmonės skylėse pasirodė stipriau už giminystę ir veikmingą altruizmą. To, kas blogiausia, rutinos tragizmas – ne „išskirtinė situacija“ arba kulminacinė akimirka padaryta „tragiška klaida“, o kerštingų mąstymą paralyžiuojančių egocentrizmo smulkmenų rutina.

Istorija įsitvėrusi nuolatos kalba apie imperijas. O kiekviena epocha pateikia imperijoms savo sąskaitą. Tačiau esama dar vienos rūšies imperijų, kurių skaičius lygus nesusipratimui ir nenuraminutų despotiškų savivalės instinktų skaičiui, liepiamosios nuosokos bendravime masei. Ir kaip tik čia, šitoje grynai asmeninėje srityje, Ishiguro pastebi asmeninių imperijų apraiškų pavidalus, parodo, kur, kodėl ir kuriam tikslui individas realizuoja savo „imperines pretenzijas“, bet jas atmets, kai jos nukreiptos prieš neatskiriamas asmens teises. Kokiuose instinktuose slypi imperiškumas, snaudžiantis šešiasdešimtyje trilijonų mūsų ląstelių, o gal tarp šimto trilijonų mūsų organizmo bakterijų arba tarp aštuoniasdešimt šešių milijardų smegenų neuronų? Ir kaip būtų įmanoma atsikratyti tos tykios specifinės infekcijos? Ir apie visa tai Ishiguro rašo tam, kad skaitytojas, svajodamas apie išsivadavimą iš visų imperijų, gebėtų tapti savo vidinės tikrovės, išvadotos iš asmeninių imperinių pretenzijų, kartais vertinamų kaip pakęstina savęs įtvirtinimo priemonė, autoriumi. Patraukęs skaitytoją „portatyvinio vidinio imperiškumo“ įveikos projektu, neprarasdamas savitvardos, autorius destruktivias pretenzijas atsveria kūrybine tolerancijos energija, kuri nesiriboja religine tolerancija. Ishiguro įsitikinęs, kad būtina stojiškai analizuoti bet kurį bioorganinės mąstymo redukcijos ir jo pavertimo instinktų patarnautoju fenomeną. Kad ir kokį šoką keltų „kraujo balsas“, rašytojas lieka principingas konstruktyvaus savitarpio supratimo šalininkas – su sąlyga, kad siekdamas asmeninių prioritetų žmogus gyvena tarp tokių pat žmonių, siekiančių gėrio taip, kaip jį supranta. Ishiguro moko savignyos meno – ramaus susitelkimo, gebėjimo analizuoti ekstremaliausias situacijas vengiant atsainumo ir skubos: viskas, ko iki galo nesupratome, grįžta per mūsų poelgius, iškreipia pačius kilniausius siekius. Todėl aktyvūs personažai – tai atmintis, vaizduotė ir emocijos, tačiau ne kaip patirties „kapinynas“ arba nuotraukų kolekcija, ne kaip „svajonių fabrikas“, ne kaip egzaltuoti susižavėjimo aikčiojimai. Tolerantiškas ir korektiškas autorius geba kalbėti apie visas kontroversijas ir kraštutinumus nesikarščiuodamas, ramiai susikaupęs, įsitikinęs, kad sąmoningumas – geriausia gynyba.

MO kultūros istorija

Pabaiga. Pradžia Nr. 2

Præjusiam numeryje apžvelgiau literatūros srities straipsnius, bet MO muziejaus tinklalapio projekte esama ir nemažai kitų meno sričių istorijų – perskaityti visas vienu ypu ir susidaryti įspūdį nėra paprasta užduotis. Kitaip tariant, ten toks lobynas, kad prie jo sėdėti galima ir kelis mėnesius.

Pavyzdžiui, dailė – išskirta netgi taikomoji, ne vien monumentalioji! Beje, taikomosios (straipsnius rašė Lijana Natalevičienė) netgi labai nemažai, viršelyje jai atstovauja prašmatnūs Alexo Šepkaus juvelyrikos dirbiniai. Straipsnyje „Sovietmečio kuriozai“ rašoma: „Rengti tipinius butus buvo problemiška dėl nuolatinio gaminių trūkumo. Viena buvo pamatyti modernius baldus ar kilimus parodose, tačiau visai kas kita – juos „gauti“ visuotinio deficito (t. y. prekių stygiaus) laikais. Sovietinės Lietuvos piliečiai sukosi kaip galėdami. Prekėms įsigyti buvo sudaromos eilės, dalijami talonai (neretai perparduodami, todėl klestėjo spekuliacija – prekių pardavimas iš nelegalių tiekėjų didesnėmis kainomis), duodami kyšiai prekybininkams.“ Taigi minimas ir socialinis kontekstas, kuris ne amžininkui nebūtinai žinomas. Minimi ryšiai su Estija meninio odos apdirbimo srityje (šiaip įdomu, nesu girdėjusi). Monumentaliosios dailės straipsnius rašė Erika Grigoravičienė: sovietmečio tapyboje pabrėžiamas fotografiškumas (Kostas Dereškevičius), o laikotarpio absurdą geriausiai iliustruoja Raimundo Sližio paveikslas „Ačiū partijai ir vyriausybei, kad suteikė galimybę paįsinti tokius paveikslus“ (1979). Linksmausias skyrius – propagandiniai paminklai. Apie konceptualiąją fotografiją skaityti norėjosi mažiausiai: daug kas tarsi ir žinoma iš Agnės Narušytės knygos „Nuobodulio estetika Lietuvos fotografijoje“ (Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008). Vis dėlto radau to, ko nežinojau (arba buvau pamiršusi): „O Gintaras Zinkevičius – vienas pirmųjų fotografų konceptualistų – pats priklausė pankų judėjimui. 1988 m. jis Alumnato kiemelyje surengė parodą *Kareivio dienoraštis*, dedikuotą Artūri Sakalauskui, kuris neiškentęs patyčių sovietinėje armijoje nušovė aštuonis kareivius. Parodoje eksponuotas fotografijas susparėdė pankai, autoriaus draugai.“ Šią puikią istoriją kažkaip buvau praleidusi: skamba kaip scenarijus kino filmui. Subtiliai atnašaujama Vitui Luckui, neviešinant vulgarių biografijos momentų. Fotografijos straipsnių autoriai – Tomas Pabedinskas ir Jolanta Marčišauskytė-Jurašienė.

Kino skilties straipsnius rengė Lina Kaminskaitė-Jančorienė ir Živilė Pipinytė; pastaroji autorė yra ir puiki publicistė, ją skaityti taip smagu, lyg skaitytum juokingą istorijos vadovėlį. Ypač apie socrealistinį kiną: minimų ideologinių filmų mano karta, bijau, net nemačiusi, o jau-

nimas juos žiūrėtų kaip didaktinę egzotiką. Kaip tik šiuo metu skaitau ir lietuvių autorių parengtą „Trumpą kino istoriją“: ten galbūt kiti akcentai, šiame projekte pasaulinis kontekstas pristatomas jau kitaip. Pabrėžiamas ir sovietinis kontekstas – svarbi lietuvių kino formavimosi sąlyga.

Įdomiausias straipsnis apie architektūrą – „Seniausias Vilniaus tiltas per Nerį“ (apie Žaliąjį tiltą). Ne vien dėl to, kad skulptūros dar neseniai buvo aktualija (ilustracijose pateikiami puikūs projektai, pavyzdžiui, Gitenio Umbraso skulptūrų apželdinimas vijokliais). Žalio tiltas yra reikšminga miesto istorijos dalis. Architektūrą kruopščiai aprašo Marija Drėmaitė, minėdama, kad sovietmečiu egzistavo pastatų hierarchija – pirmenybė statomai visuomeninei architektūrai, švietimo ir kultūros pastatams, o tik po to funkciniai architektūrai – gyvenamiesiems namams, gamybiniais objektams. Egzistavo ritualinių pastatų (santuokų ir laidojimo rūmų) specifika, taip pat privačių gyvenamųjų namų statybiniai įpročiai („Statybinės medžiagos „susikombinuodavo“ įvairiais būdais: vogdavo iš statyviečių, statybinių medžiagų gamyklų, įsigydavo nelegaliai“ – ir vėl hipsteriams negirdėtas socialinis kontekstas). Urbanistinė modernybė reiškėsi miestų regionuose planavimu ir plėtra.

Teatras visgi labai susijęs su literatūra (Juozas Grušas, Kazys Saja, Justinas Marcinkevičius, Saulius Šaltenis, Sigitas Geda ir kiti), todėl labai gerai, kad tuos ryšius nušviečia literatūrologė-teatrologė Šarūnė Trinkūnaitė. Buvau susidariusi gan asmenišką savivaizdį, kad teatras, šiaip ar taip, yra kolektyvinis menas, tačiau, paradoksalu, režisierius beveik visuomet jame veikia kaip gana despotiška asmenybė. (Nors, žinoma, kas išdrįstų tą pasakyti apie didžiuosius korifėjus... Net apie Juozą Miltinį rašoma santūroka.) Pedantiškai pristatomi Jonas Vaitkus, Rimas Tuminas, Eimuntas Nekrošius. Ir, be abejo, Oskaras Koršunovas, kurio fenomenas aprašytas iš tikrųjų išraiškingai, cituojant teatro kritikę (tuo metu) Rūtą Vanagaitę: „Rimo Tumino teatras alsuoja kaip žemė. Eimunto Nekrošiaus virpa kaip oras – su vėjais, liūtimis ir vakaro vėsa. Oskaro Koršunovo teatras padarytas ir šaltas lyg tuščio karsto vidus. „Pasaulis yra lavonas“ – šita tezę jo kūryboje skamba [...] piktadžiugiškai. Pasaulis yra lavonas! Tai pasismaginkim ir nuskuskim tebeaugančią lavono barzdą“ – čia apie spektaklį „Senė 2“. Kokios ekspresyvos kadaise buvo spektaklių recenzijos. Sulig Nepriklausomybe teatro gyvenimas tarsi sprogo, atsinaujindamas įvairiomis formomis.

Scenografiją visuomet suvokiau šiek tiek kaip teatro tarnaitę: tačiau ir kaip atskira meno šaka ji labai įdomi, kai apie ją nuodugnai rašo Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė. Akcentuojami ryšiai su čekų ir lenkų scenografija. Režisieriai ir aktoriai, ką ir kalbėti apie žiūrovus, ne

visada suprasedavo scenografų dekoracijas. Figūruoja tokios asmenybės kaip Liudas Truikys, Vincas Kisarauskas, Igoris Ivanovas, Jacovskių dinastija. Parašyta tikrai įdomiai, remiantis ir teatro teoretikų idėjomis. Dėmesio skirta ir kostiumų istorijai, ir dailininko subordinacijai teatre – beveik visad buvo pavaldus režisieriaus tironijai. Šokis pasirodė bene konservatyviausia sritis, sovietmečiu labiausiai gyvavo klasikinis baletas. Vita Mozūraitė ir Helmutas Šabasevičius faktologiškai apžvelgia istoriją ir raidos etapus – minimas ir šiuolaikinis šokis, bet jau Nepriklausomybės sąlygomis.

Dizaino (tekstų autorė Karolina Jakaitė), kuris sovietmečiu buvo vadinamas „meniniu konstravimu“, istorija primena Šaltojo karo atspindžius balduose, interjeruose, net drabužių konstrukcijose. Kadangi to tiesioginio pramoninio dizaino nebuvo pernelyg daug, skiriamas dėmesys etiketėms, psichodeliniam menui. Padėtį iliustruoja Sovietų Sąjungos genseko Nikitos Chruščiovo ir JAV viceprezidento Richardo Nixono pokalbis, primenantis anekdotą:

Nixonas: *Norėčiau parodyti jums šią virtuvę. Ji lygiai tokia, kaip mūsų namuose Kalifornijoje* (atkreipia Chruščiovo dėmesį į indaplovę, įmontuotą stalviršyje). *Pažvelkite į šią indaplovę.*

Chruščiovas: *Mes taip pat turime tokių daiktų.*
Nixonas: *Tai naujausias modelis. Tūkstančiai tokio tipo įrenginių yra surenkami gamyklose ir paskui montuojami tiesiai namuose. Mes norime savo moterims palengvinti gyvenimą.*

Chruščiovas: *Sovietų Sąjungoje nėra „kapitalistinio požiūrio į moteris“.*

Nixonas: *Ar ne geriau būtų lenktyniauti dėl skalbimo mašinų privalumų nei dėl raketų galingumo?*

Muzikos skiltis labai įdomi, nes ten yra nuorodų į Šarūno Nako radijo laidų archyvą. Muzikos istorijos, kaip minima projekto anotacijoje, dar niekas nesiėmė parašyti, bet gal tie audionaratyvai ir yra originali istorija? Virtualybė šiai sričiai juk teikia daugiau galimybių. Visgi techniškai sunkiausia pasirinkti temą iš ekrano apačioje esančių piktogramų (dizainas, muzika). Spaudži spaudži ir nieko negauni. Valdymas gan sudėtingas.

Taigi, projektas yra pozityvus šimtmečio minėjimo pavyzdys (be fanfarų, be fejerverkų, be pompastiškų tauškalų ir proginių tautinių rūbų). Kaip būtų puiku, jei panašiu būdu dar būtų imtasi parengti virtualią tarpukario kultūros istoriją! Nors čia gal ir per didelis pageidavimas.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

Veidrodis

Jos pirmasis veidrodis kabojo senoje ažuolo spintoje, it dar viename slaptame vaikystės kambaryje. Atidarius duris, ant medinės kabyklos dešinėje sagtimis sutilindžiudavo diržai – stori odiniai tėvo ir dailūs plonyčiai mamos, dirbtinės lakuotos odos, suaižėjusios susegimo vietoje. Priglaudusi veidą, uosdavo rūgštų raugintos odos kvapą, o palaižius metalinę sagtį pakvipdavo krauju. Jau buvo patyrusi, kad stori skaudžia mažiau nei siauri gyvatiški šmaikščiai, palikdavę ant pakinklių įžambius purpurinius rumbus. Kairėje po veidrodžiu, pailgoje dėželėje siaurėjančiais kraštais, it eldijoje buvo sudėti smeigtukai – begalė aštrių adatėlių, vienos – su paprastomis, kitos – su perlinėmis galvutėmis. Lėtai pirštu braukydavo, stumdama adatas pirmyn ir atgal nuo vieno eldijos krašto iki kito, – jei nedarysi staigių judesių, neįsidursi, panašiai kaip imant į rankas bites ir širšes. Perlinėm galvutėm mama susegdavo užuolaidas nakčiai – kad neprasibrautų lauko žibintų šviesa, tėvas panašiai susmaigstydamo savo kaklaraiščio mazgą – rimtas stovėdavo prie veidrodžio ir stebeilydavo į savo atvaizdą – suspaustų lūpų nuožmiame brūkšny styro smeigtukai, – įgudusiu judesiu persmeigdamo keliose vietose taikliai, kad glotni kaklaraiščio gyvatė neišsilaisvintų visą dieną. Kartą ji irgi pamėgino panašiai daryti, nors žinojo, kad vaikams negalima imti į burną aštrių daiktų, – pažvelgus į veidrodį, jame pamatė kitą mergaitę, su adatomis tarp lūpų; nusišypsojo jai kaip są-

moklininkė ir mergaitė jai atsakė keistu suspaustų lūpų vypsniu, panašiu į klouno. Balzganaj šviesoje už mergaitės nugaros atsispindėjo atvirkščias jos kambarys, tik kilimas buvo tas pats – kraujo raudonumo, išmargintas juodomis gėlėmis, it atsivėrusiomis erozijomis. Staiga mergaitė prigludo lūpomis prie jos lūpų, veidrodis apsitraukė blausiu garų giedravalkiu ir ji su pasitenkinimu jautė, kaip smeigtukai, klusniai slysdami drėgna gleivine, susminga į liežuvį. Jai atrodė, kad diržai, nuslydę nuo medinės kabyklos, apsiaveja aplink kojas, o kilimas, tarsi uždanga, užkloja jas abi slopiu, dusinančiu raudoni. Kai atsimerkė, diržai it gyvačių išnaros vėl tvarkingai karojo už mergaitės nugaros, matė, kaip ji lėtai išspjauna aštrias žvilgančias adatas ir apsisukusi dingsta kambario tamsoje.

Jau daug vėliau sutikdavo ją veidrodžiuose, į kuriuos paprastai patariama nežiūrėti, – išmargintuose šlakais, it juodu veidrodžių maru, skilusiuose perpus, simboliškai giljotinuodavusiuose jas abi tą akimirka – galvą atskirdavusiuose nuo kūno ar ketvirčiudavusiuose it kokias viduramžių raganas. Tą akimirka it tos pačios sąmokslininkės vaikystėje žvelgdavo viena į kitą su atskirtomis nuo kūno galvomis ir nebyliai kvatodavosi.

Jos veidas priartėdavo, kai bučiuodavo ikonas senoje cerkvėje – trys persižegnojimai, trys šalčiu stingdantys bučiniai, matydavo jos pavidalą masyvioje sidabro spalvos šventinto vandens cisternoje – išskydusį ant rasoto

cinkuoto paviršiaus, stumdomą į šventinimo apeigas sugužėjusių čigonų ir kitų tikinčiųjų, besigrūdiančių su tuščiais plastmasiniais buteliais nuo mineralinio, – vėliau vandenį gerdavo, pildavo kūdikiams į voneles, maudydavosi patys, užkalbėtu gydavo ligonius.

Kelias savaites iki vandens šventinimo stodavę speigai sustingdydavo miesto upę, užšaldavo visi miesto ežerėkai, senieji vienuolyno tvenkiniai, visas vanduo – iki pavienių kiemo balų. Pasilenkusi galėdavai pamatyti tik blausų pamėklišką savo pavidalą, o tai reiškė: išėjimo kuriam laikui nebuvo. Tiems, kam reikėjo, išėjo anksčiau, nesąmoningai žinodami, kad neapdairiai pralaukęs tą metų turėsi reikalų tik su veidrodžiu.

Ilgiausiai neužšaldavo miesto upeliai, atkakliai plukdydavę savo seklų vandenį įvijom kilpom, išraičiusiom miesto nugarą, panašiai meilužiai ir mylimieji pirštu vienas kitam pašo ant nugarų slapčius ženklus ir žodžius, o ji kartais norėtų išrašyti „išeik“, išraižyti aštriomis šukėmis – žiebti į jos atvaizdą veidrodyje, kad tas sutrupėtų, suaižėtų plonytėmis voratinklio trapumo aiženomis; tik išėjimo nebūtų – atsivertų vien juodas apsilaukęs jo pagrindas, akliana tamsa, siena.

– EGLĖ MARIJA FRANK –

Pasakojimai apie moteris (2)

Nukniauktas kvepiančio muilo gabaliukas iš stalčiaus Prahoje. Olgai Vopravilovai, čekų Damai, atminti. Tokia turėtų būti pradžia.

Bet pradžia buvo visai nevėkšliška: pagimdžiau vaiką, sūnų, ir man dvejus metus gėlė pilvą ir nugarą. Džiūgavau, nes mėgstu sirgti, kad turėčiau laiko galvoti.

1980 metais tuberkuliozės daktaras įgrūdė į sanatoriją Kulautuvoje: daugiau nebenorėjo klausyti aimanų, nes pilvo pagydyti nemokėjo. Mudu abudu tapom nežmoniškai patenkinti: man nereikėjo eiti į darbą (kai tik galiu, nuo visų darbų išsisuku), o daktaras tarė, kad nuo šiol pusę metų nuo manęs pailsėsia.

Rojus būtų buvęs tikras (pilvą vis tiek skaudėjo), bet vienas senas liesas ir nežmoniškai nuobodus profesorius, ligonis, su kuriuo eidavau pasivaikščioti pušų takeliais Kulautuvoje (tyras oras įėjo į gydymą), man išaiškino, kad pati privalau prižiūrėti sūnų, nes mano motina padarys jam blogą įtaką.

Tai nebuvo teisybė. Kadangi tingėjau klausytis, nuo ko skeldėja raudonos plytos (profesorius chemikas tobulino statybines medžiagas), nupiešiau pasibaisėtiną savo motinos paveikslą: isteriška, pagiežinga, liesa, kaip ir Jūs (*sic!* profesoriau). Be to – žmonių persekiotoja bei kontroliuotoja! Tada dar nežinojau, kad pati tokia būsiu po trijų dešimčių metų, bet tai neturi jokios reikšmės šiam pasakojimui. Viso labo buvau išsigandusi pasakotoja. Nes kai pasakoji, nebijai visai nieko. Savęs – irgi.

Profesorius patarė atsiimti vaiką iš motinos (Pabaisos) ir atiduoti į vietinį Kulautuvos darželį, kuris ketino tapti savaitinis, bet kažkodėl netapo. Todėl vakarais, kai ligoniai staiga atgydavo ir parausvėdavo jų liguisti skruostai, privalėdavau atsiimti sūnų ir bandyti jį kuo greičiau užmigdyti išsinuotomame kambaryje. Už tą skylę dar reikėjo ir susimokėti. Tąsyk pirmą kartą kilo įtarimas, kad vyrai yra neadekvatūs (ypač profesoriai). Nes pilvą man skaudėjo iš tikrųjų. Ir nugarą. Stipriai: pušų kvapas nepadėjo. Dar reikėjo dėžėmis gerti antibiotikus ir gulėti po kažkokiomis lempomis. Ir ganyti vaiką. Jis kniaukė.

Kasdien vis stipriau kaito mintis, kad pasielgiau it tikra asilė: mano sūnus darželyje atkakliai tvirtino, kad nori grįžti pas močiutę, o aš nerišliai mekenau auklėtojoms, kad šioji prižiūrėti anūko nesutinka. Tai buvo bjaurus melas, nes motina skambindavo kiekvieną savaitę ir klausdavo, ar aš neapsigalvoju.

Šiknius profesorius ramiai vaikštinėjo alejomis iki išnaktų kvėpuodamas pušų bei akacijų oru ir – įtariu – jam net neskaudėjo pilvo. Bet mano motinystė buvo tikra: nė kiek neišgalvota. Pilvas irgi tikrutėlis.

Išsigelbėjimas nukrito iš Kauno: į Kulautuvą atvežė leisgyvę Juzytę ir družkę Mildą, dailininkes. Jos buvo tikros menininkės (suderintais drabužiais), nors ir dirbo Kauno Prano Ziberto šilko kombinate. Ten štapavo audinių raštus pagal griežtas instrukcijas. Vyno, kurį būtų įmanoma gerti, 1980 metais nepardavinėjo, bet kai mano sūnus užmigdavo, vos paeinantį Juzytę ir labai žvali Mildą padėjo man išgyventi Kulautuvoje, nes buvo dešimčia metų vyresnės. Dešimties metų skirtumas reiškia, kad jau išmokai juoktis iš utriuoto savo gyvenimo.

Juzytei gėlė pilvą, nugarą ir kojas. Net rankas. Ir antakius. O labiausiai – stuburo slankstelius. Jos laibumas kėlė negerus jausmus apie pasaulio pabaigą, tikrai labai dailiai apsirengusią. Juzytės piešiniai irgi buvo liekni ir permatomi. Plytų profesorius ir aš buvome tikri sveikuoliai: kas tas pilvo skausmas, jeigu Juzytė neturi lopinėlio, kurio negeltų ant jo nutūpęs pienės pūkas. Kai ligonė atsargiai pakeldavo blyškius akių obuolius, žvaigždė, į kurią žiūrėdavo, irgi susirdavo.

Vieną rytą silpnu balsu paklausė, ar galėčiau ją lydėti į Prahą pas daktarą, kuris išgydys. Buvo gavusi laišką. Iš karto užmiršau skaudantį pilvą: kas 1980 metais būtų išdrįsęs dėl sopulio apimto pilvo atsisakyti Prahos!

Prahos daktaras per tris savaites atsiuntė mudviem kvietimus vykti į Čekoslovakiją (tokia šalis tikrai buvo), nes jis įsitikinęs ir LSSR tarnyboms atsakingai pareiškia, kad esame Olgos Vopravilovos pusseserės, kurių jį pusę gyvenimo ieško! Olgai Vopravilovai buvo mažiausiai 78-eri. Iš pradžių bandėme juoktis, bet greit užsičiaupėme, nes Praha buvo toliau už Mėnulį. Tame pačiame laiške mums buvo pranešta, kad, atvykusios į Mėnulį, būsime priimtos gyventi Prahos senamiestyje!

Pažadas buvo šiočia tokia melagystė, nes iš tikrųjų nuo Prahos *hlavní nádraží* (centrinės geležinkelio stoties) dar reikėjo dvi stoteles pavažiuoti tramvajumi, o namas, pasislėpęs kieme, šiek tiek priminė sovietinį. Bet vandens skaitikliai jame veikė, o Vilniuje karšto vandens čiaupą kiekvienas alkoholikas pamiršdavo užsukti, nes kanalizacijon ištekėjusių kubų niekas neskaiciavo.

Pasakiau Olgai Vopravilovai, kad vienintelis SSRS prielumas – niekinė karšto vandens kaina. Ji nususuko.

Mes su Juzyte kas rytą yrėmės per elegantišką čekų misioniarių kliniką pas stebuklingą daktarą, kol šis išnuomojo baltą ir tvarkingą triratį nepaeinančiai vežioti.

Kai Juzytė numirė, aš dar kelis kartus nuvažiauvau į Prahą. Sykį su dviem Reginomis – TV diktore Jokubauskaite ir savo drauge geografijos mokytoja, kuri mane beveik išmokė naudotis žemėlapiu.

Jos abi nepajėgdavo sukarti tiek kilometrų, kiek aš gebėjau, nes turėjo stabčioti prie kiekvieno *Zlatá Praha* namo ir juo grožėtis. Todėl vieną vakarą iškėliau jodviem skandalą, kai ėmė rodyti ištinusias kojas ir aimanuoti. Sakiau, kad yra mulkės.

Abi Reginos verkė. Aš tai ne: juk vadovauju paradiui!

Tą vakarą Olga Vopravilova iš mano manierų suprato, kad Lietuva nėra Rusija (per ploną sieną puikiai girdėjo, kaip rusiškai keikiuosi). Nes čekų Dama trečdali savo gyvenimo buvo praleidusi pagal vokiečių tvarką, o likusią – pagal rusų. Nuo 1968-ųjų ji liovėsi su žmonėmis kalbėti. Pasakydavo tikrai, kur padėtas muilas, nes būtų neišsiverstusi, jeigu nebūtų nuomojusi kambario.

Kitą dieną atsiskyrčiau nuo draugijų.

Čekas daktaras, atsiminęs Juzytę, kojomis užlipo man ant nugaros, atstatė į vietą išsprūdusį slankstelį, ir pilvą visam laikui liovėsi skaudėti. Taip aš tapau normali ir labai gero charakterio.

Tai supratusi Olga Vopravilova pasivadino mane į virtuvę, atsistojo iškilminga poza – graži, aukšta, santūri čekų matrona – ir labai tyliai pasakė: „Visą gyvenimą bijau vokiečio ir ruso. Ir tu bijok: jie nesikeičia. Sakau tau šitai šiandien, nes kitais metais mirsiu.“

Ir daugiau nieko. Kitą dieną elgėsi, tarsi mudvi nebūtume pažįstamos. Ir ne pusseserės.

Išvažiudama nugvelbiau iš jos stalčiaus kvapniausią muilo gabaliuką. Tokį, kokių LSSR nebūdavo. Olga Vopravilova mirė tada, kai pažadėjo: kitais metais. Jai labai pavyko: nepastebėjo pasisavinto muilo gabaliuko ir neišgyveno iki 2018-ųjų.

Šiomet rusų tankų 1968-aisiais pervažiuotų čekų vaikų prezidentu antrai kadencijai perrinko prorusišką pažįturą ekskomunistą Milošą Zemaną.

Išgirdau per žinias ir dūmiau pauostyti Olgos Vopravilovos muilo gabaliuko: buvo apmusijęs ir dvokė.

– AUDRONĖ URBONAITĖ –

Dalinis Mėnulio užtemimas

Pilnas rugpjūčio vėtrų, žaibų ir nusivylimų

Kad toks vyko, sužinojau po laiko, kitos dienos TV laidoje, nors jį stebėjau savomis akimis iš sodo namelio balkono. Tomis dienomis vaizdai nuolat kito: žiūrėk, giedrą, be debesėlio dangų aptraukdavo juodumai, pilkumai ir dar galas žino kokie žaibų vagojami *-umai*. Naktimis, kai jų nebūdavo, temstant iš už horizonto išlįsdavo nuostabiai panašūs į aukso monetą (tiek daug aš jų matęs, cha cha!) Mėnulis, nuriėdėdavo savąjį kelią ir taip pat netikėtai pasislėpdavo už medžių viršūnių. Tą vakarą stebėjau kažką neįprasto: šio dangaus kūno apačią dengė tamsus pusskritulis. Vėliau Ūlai aiškinau, jog tai vyksta todėl, kad kelyje tarp Saulės ir Mėnulio įsiterpia Žemė, kuri ir meta šešėlį ant savo palydovo. Paskaitėlės liudininkai papriekaištavo, kad kaip visada kalbu neaiškiai ir nerišliai, todėl teliko numoti ranka. Kitą naktį tradiciškai šėlo vėtra. Ir ne bet kokia vėtra, o tokia, kad periodiškai dingstant elektrai nereikėjo jokio papildomo apšvietimo: mirguliuojančių žaibų apšviestame kambarėlyje galėjai skaityti pasaulio klasiką. Pavyzdžiui, Levo Tolstojaus „Karą ir taiką“ ar

Kostas Poškus. Dalinis Mėnulio užtemimas, stebėtas sodų bendrijoje birželį. 2017

„Aną Kareniną“, kurios mokykloje manęs perskaityti taip niekas ir neprivertė. Dabar pirmenybę atiduodu Charlesui Bukowskiui ar kitiems į jį panašioms literatūriniam šlemėkam su jų „Paštu“, „Tortilijų kvartalu“ ir „Šimtu metų vienatvės“. Bet tai pasirinkimo dalykas ir pats gerai nesuprantu, kodėl visa tai pasakoju.

Ogi tam, kad priminėčiau, jog dauguma to, ką patiria me savanoriškai ar prievartiniu būdu, dažniausiai nėra

dalykai labai svarbūs: labiausiai atmintyje įsirežia smulkmenos, kurias tuo metu laikome nereikšmingomis. Prisimenu anksatyvoje vaikystėje patirtą visišką Saulės užtemimą: kai danguje atsirado pirmieji pokyčiai, tarpumiškėje prie apleisto geležinkelio pylimo su vyresniąja sesute beuogaudami ganėme ožkytę – tuomet ožkas augino kone visi miestelio pakraščio gyventojai. Pradėjus temti Saulei, besiganančios ožkos mekendamos lipo kuo aukščiau ant pylimo: jų įsivaizdavimu, arčiau šviesos. Baisiausiai išsigandę ropštėmės ir mes. Kai pasiekėme viršų, juodasis šešėlis nuo Saulės nuslinko. Iki dabar, nors taip tikrai

nebuvo, įsivaizduoju, kad ant pylimo mekenančių ožkų ragus supo vaivorykštės: vaizdinys tikriausiai atsiradęs dėl vaikiškos knygelės iliustracijų. Paklausinėjęs sesers apie tą įvykį, sulaukiau kito klausimo – ar prisimeni, kaip tave dvimetį praganiau? Tuo metu tėvai nuomojo kambarį pas panemunėje gyvenančius Čepukaičius. Motina pavedė septyneriais metais vyresnei sesutei pagloboti mane.

Nukelta | p. 14 ►

AISTIS ŽEKEVIČIUS

connecting people

suartėti niekuomet nebuvo taip paprasta:
susvetimėjimo įveikai šiandien
tereikia gero interneto ryšio

ir nors nuogumas vis dar prikausto dėmesį
bent porai trumpų akimirkų
išlįsti iš hermetiško skafandro
nepatogu ir nepraktiška:

abstraktus geismas netrunka nunykti
vos susidūręs su neginčijamu
mirtingo kūno konkretumu

romantinis

apėmus keistai nostalgijai žmonėms
kurių niekuomet nesutiksi
ar egzotiškiems užjūrio miestams
kuriuos aplankysi nedelsdamas
nebent paieškos sistemoje
pasirinkimas bėgti į virtualią realybę
nebeatrodys blogiausia išeitis

galbūt tai beviltiška meilė
vietai kurioje užsibuvai
tik šiek tiek per ilgai
gal tiktai suvokimas:
nė vienas nėra nepakeičiamas
ir blizgaus granito alėja
virsta neorealistinio kino aikštele

gal tik nusivylimas
nuolatine prievarta
patirti kažką nauja
nepaprasta ar įspūdinga

atsikovoti devalvuotą kasdienybę
tokia lengva ir sykiu
sudėtinga užduotis

reloaded

būna nieko labiau nenori
negu kad būti

geriausia savo paties versija
tuo išmaniausiu modeliu
su paskiausiais atnaujinimais
tamsoje švytinčiu ekranu
gryno aukso krašteliais
inkrustuotu „Swarovski“ kristalais
ir kitais pričindalais

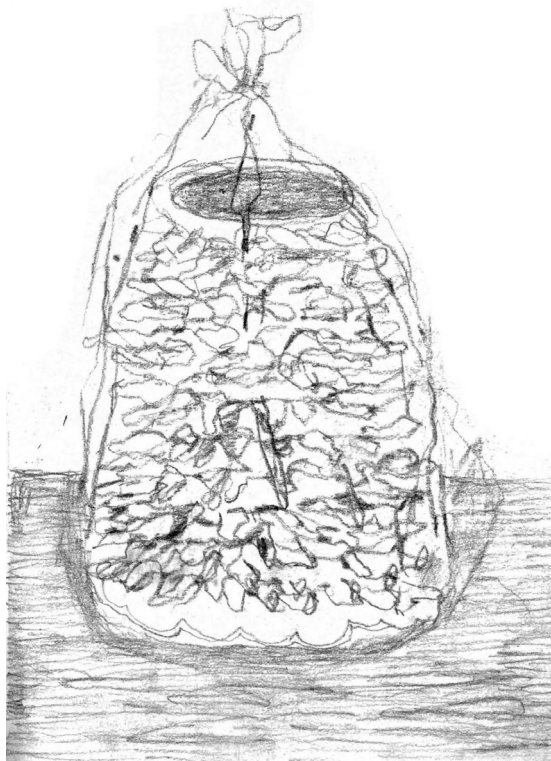
amžinai daužtu
bet niekuomet negendančiu
tiksliai tarsi šveicariškas laikrodis
ir elegantišku lyg Kempinskio šveicorius

nepaisant kilnių ketinimų
paprastai lieki lengvai pakimbančia *beta*
su begale sisteminių klaidų
ir be jokio garantinio laikotarpio

klinikinis

amorfiskame gydytojos veide
plūduriojant perkreiptų lūpų raudonis
nepanašus į gera lemiantį ženklą

nuojauta netruko pasitvirtinti
šiai drebančiu balsu ištarus:
gyvenimas yra gražus

Dovilės Bagdonaitės piešinys

atsidūriau idioto vietoje:
profesinės užuojautos sklidinios akys
žvelgė tarsi į gyvą lavoną

beliko pasijuokti:
net sterilioje klinikoje
niekada nesi apsaugotas

nuo pavienių banalybės fragmentų

antropoceno bliuzas

niekas labiau neskaitina kūrybiškumo
negu kasdienės banalumo pamokos

sėdėjimas lotoso poza
plačiajame ekrane ganant
sausas simbolių išspaudas

jas tvarkingai rikiuodamas nė nepastebi
kaip rytą keičia popietė
o akių kampučiuose išauga
po apgliaumijusį varveklį

sako Šiaurės šalių ekranuos
labai populiarios TV programos
kur rodo kaip tykiai auga žolė

bijau kad tikrai patirčiau
antropoceno eros pabaigoje
daromės per daug baikštūs
pernelg minkštakūniai

o gal pagaliau suvokėme:
net patys sau
mes esam klaikiai
klaikiai nuobodūs

inkstininkų skyrius

ligoninėje praleistam mėnesiui
nejaučiu jokios nostalgijos
ir vis dėlto teigti esą
šis laikas nieko manęs neišmokęs
būtų įžūlu ir klaidinga:

dabar jau žinau kad gyvieji
numirėliai kur kas panašesni į žmones
negu kad rodoma siaubo filmuose:
jokių perkreiptų grimasų

ir jokio ryškaus makiažo
galbūt tik šiek tiek vangesni už kitus
tik truputį labiau išbalę

vienintelis išties šiuorpą keliantis dalykas
jų elgsenoj – absoliuti tylą kurioje
šie suveja savo sapnus
ir atsiminimus į margą kamuolį
prieš ištirpdami troškiamo palatos ore

tvin pyksas

iki kumščio dydžio susitraukęs pasaulis
nuo to netapo nė kiek jaukesnis:

kruvino prakaito upelius sukauščius
skardiniam gamybinės linijos šalčiui
barbarišką *homo homini lupus*
pakeitė stilingas *deus ex machina*

rankų darbu virtus prabangos preke
žmonės tapo žmogiškaisiais ištekliais
pelėdos ir tos nebebuvo
tokios kaip anksčiau

eterį pritemdžius tankiai *fake news* uždangai
pasidarė visiškai aišku:
vergija niekur neprapuolė
nors ir žaidžiame laisvę rinkdamiesi
vieną iš daugelio jos formų

motyvacinis

nesu kebabų guru
ir nenoriu būt
pardavimų superherojum
ar uab kūryba
sandėlio darbuotoju

bet bulvėmis sotus nebūsi
tad tenka ieškot kompromisų
šiltesnių vietų
ar naudingų sistemos klaidų

viena įterpta raidė
ir valytojai saldainių fabrike
virs valgytojais
gal net valdytojais

tokia amerikietiška svajonė

2017: kosminė odisėja

kažin kaip mūsų kartą regės istorikai

kaip pirmąją nebeskyrusią
tikrovės nuo fikcijos
(ne apie magiškąjį realizmą aš čia)
ir godžiai panirusią į neatrastus
virtualiosios realybės pasaulius

ar kaip paskutiniąją užaugusią kieme
be interneto tačiau su kojų kvadratu
tuku tuku slėpynėm
saldžiu šašų lupinėjimu
bei efemerišku
komercinių parduotuvių spindesiu

kupiną sprogstamo
baimės ir entuziazmo mišinio
lyg būtume vaikstančios
uždelsto veikimo bombos

nekantraujančios išlėkti į orą
kartu su visais kuriuos mylim

DAVID LEHMAN

Davidas Lehmanas (g. 1948) pristatomas kaip vienas žymiausių šiuolaikinės amerikiečių literatūros atstovų, už kūrybinę, leidybinę ir akademinę veiklą yra pelnęs įvairių apdovanojimų ir stipendijų. Įgijęs daktaro laipsnį Niujorko Kolumbijos universitete, dvejus metus stažavosi Kembridže, kurį laiką dirbo laisvai samdomu žurnalistu. Žinomas kaip nuo 1988 m. leidžiamos serijos *The Best American Poetry* vyr. redaktorius, antologijų *Great American Prose Poems: From Poe to the Present* (2003), *The Oxford Book of American Poetry* (2006), *The Best American Erotic Poems* (2008) ir kt. literatūros leidinių sudarytojas ir redaktorius.

Gyvena Niujorke, dėsto kūrybinį rašymą ir literatūrą privačiame *The New School* universitete.

Kai moteris myli vyrą

Kai ji sako „Margarita“, galvoje turi daiktų.
Kai sako *donkichotiškas*, galvoje turi *nenuspėjimą*.
Ir kai taria: „Aš daugiau su tavimi nekalbėsiu“,
galvoje turi: „Stipriai apglėbk mane,
kai nuliūdusi stoviu prie lango.“

Jis turėtų tai žinoti.

Kai vyras myli moterį, jis būna Niujorke, o ji
Virdžinijoje,
arba jis būna Bostone – rašo, ji Niujorke – skaito,
arba ji dėvi megztinį ir akinius nuo saulės Balboa parke, o jis
grėbia lapus Itakoje,
arba jis važiuoja į Ist Hamptoną, o ji stovi
nuliūdusi
prie lango ir žvelgia į įlanką,
kur vyksta regata ir plaikstosi spalvotos burės,
kol jis įstrigęs Long Ailando greitkely.

Kai moteris myli vyrą, yra dešimt minučių po pirmos,
ji miega, jis žiūri beisbolą ir kremta riestainius
užsigerdamas limonadu,
ir po dviejų valandų jis nusvirduliuoja į lovą,
kur ji vis dar miega ir yra labai šiltą.

Kai ji sako *rytoj*, galvoje turi *per tris ar keturias savaites*.
Kai sako: „Čia mes apie mane dabar kalbam“,
jis nustoja kalbėti. Jos geriausia draugė užaina ir klausia:
„Ar kas numirė?“

Kai moteris myli vyrą, jie nusidangina
paplaukiodami nuogi upelyje
nuostabią liepos dieną,
krioklys alma lyg juokas,
kai vanduo plūsta glotniomis uolomis,
ir nėra nieko svetimo visatoje.

Prinokę obuoliai krenta aplink.
Ką kita jiems daryti, jei ne valgyti?

Kai jis sako: „Mes gyvename pereinamuoju laikotarpiu“,
„Labai originali mintis“, – ji atkerta,
jam sausa kaip nuo gurkšnojamo martinio.

Jie nepaliaudami kovoja,
Taip smagiai,
Ar aš tau ką nors skolingas?
Pradėkime nuo atsiprašymo,
Gerai, atsiprašau, pimpagalvi.
Ženklas mums praneša: „Juokitės.“
Tai nebylusis kinas.

„Buvau pamylėta be bučinio, – ji sako, –
Ir dėl to tu gali manim pasikliauti“,
o tai angliška tartimi nuskamba puikiai.

Per vienus metus jie skyrėsi septynis ir grasino tai padaryti
dar devynis kartus.

Kai moteris myli vyrą, ji nori, kad jis pasitiktų ją
su džipu užsienio oro uoste.

Kai vyras myli moterį, jis būna ten. Nesiskundžia,
kad
ji vėluoja dvi valandas
ir kad nieko nėra šaldytuve.

Kai moteris myli vyrą, ji nori pažaboti miegą.
Ji kaip vaikas, verkiantis
temstant, nenorintis, kad diena pasibaigtų.

Kai vyras myli moterį, jis stebi ją miegančią, galvoja:
kaip vidumaktis priklausio mėnuliui, taip miegas yra mylimosios.
Tūkstančiai jonvabalių mirkčioja jam.
Varlės kvarksi kaip styginių sekcija
prasigrojančiam orkestrui.
Žvaigždės svyra žemyn lyg vynuogių formos auskarai.

Amnezija

Tomui Dishui*

Nei aktoriai, nei žiūrovai nežinojo, kas
bus toliau.
Būtent tuomet ir turėjo įvykti žmogžudystė.
Automobilis sustojo ir vairuotojas tarė „šok vidun“. „Vilkai nekritikuoja avių, – išsišiepė Cage’as**“. – Jie jas
suėda.“

Būtent tuomet ir turėjo įvykti žmogžudystė.
Iš vitrinos pradingo vestuvinė suknelė.
„Vilkai nekritikuoja avių, – išsišiepė Cage’as. – Jie jas
suėda.“

Šis pranešimas nebus kartojamas.

Iš vitrinos pradingo vestuvinė suknelė
Auštant, kai laikas egzekucijai tinkamiausias.
Šis pranešimas nebus kartojamas:
Vienintelė pergalė mylint yra atsitraukimas. Tad mes atsitraukėm.

Auštant, kai laikas egzekucijai tinkamiausias.
Visi įtariamieji dėvėjo vienodas mėlynas uniformas.
Vienintelė pergalė mylint yra atsitraukimas, tad mes atsitraukėm;
Vieną beprotybę turime supriešinti su kita.

Visi įtariamieji dėvėjo vienodas mėlynas uniformas,
Nes paveikslas perteikia savojo laiko vaizdinį.
Vieną beprotybę turime supriešinti su kita,
Bet mes nemanome, kad tai išgydys žmones,
nieko panašaus.

Nes paveikslas perteikia savojo laiko vaizdinį,
Kada pasirodo likimas, užsivožęs prastai nuvalytą cilindrą,
Mes nemanome, kad tai išgydys žmones, nieko panašaus.
– Juosta išsitrynė pati. Buvo pats metas pradėti.
Kada pasirodo likimas, užsivožęs prastai nuvalytą cilindrą,
Nei aktoriai, nei žiūrovai nežinojo, kas
bus toliau.
Juosta išsitrynė pati. Buvo pats metas pradėti.
Automobilis sustojo ir vairuotojas tarė „šok vidun“.

Seksizmas

Laimingiausia akimirka moters gyvenime,
Kai ji išgiršta, kaip durų spygoje trakšteli
Mylimojo raktas, ir apsimeta mieganti,
Kai jis įslenka į kambarį, bando būti
Tylus, bet žengia kaip dramblys, kliudydamas daiktus,
Ir ji užuodžia nuo jo tvoskiant alkoholiu,
Bet atleidžia, nes susigražino vyrą,
Ir nebeteks miegoti vienai.

Laimingiausia akimirka vyro gyvenime,
Kai jis išsiropščia iš lovos,
Palieka joje moterį – po valandos miego,
Po sekso, ir užsimauna
Kelnes, ir išaina į lauką,
Ir myža ant krūmų, ir regi
Giedrą rugpjūčio dangų, pilną žvaigždžių,
Ir įlipęs į savo mašiną patraukia namo.

www.poets.org, www.poetryfoundation.org
Vertė Saulius Vasiliauskas

* Tomas Dishas (1940–2000) – mokslinės fantastikos rašytojas ir poetas, sukūręs 1987 m. pasirodžiusio kompiuterinio žaidimo „Amnezija“ koncepciją ir jame naudojamus tekstus. Šis žaidimas laikomas vienu iš *sandbox game* žanro pirmtakų ir iš pažiūros primena romaną. Žaidimo pradžioje pagrindinis veikėjas pradedęs atmintį atsibunda vieno Manhatano viešbučio kambaryje. Jis neturi nei pinigų, nei drabužių, netgi nepamena, kaip atrodo. Žaidėjas turi išpauoti protagonistos gyvenimo įvykius, atvedusius iki šio taško.
** Johną Cage’ą kartu dirbęs kompozitorius Michaelas Finnissy vadino „vilku avies kailyje“.

KENNETH GANGEMI

Kennethas Gangemi (g. 1937) – amerikiečių rašytojas, keturių romanų ir poezijos rinkinio autorius, labiausiai išgarsėjęs debiutiniu avangardiniu romanu *Olt* (1969).

Pirmoji santuoka

Abiem buvo po dvidešimt trejus.
Buvau vienišius, ji – draugijos žmogus.
Aš mėgdavau keltis anksti, ji – ilgiau pamięgoti. Kol skaitydavau kokią sudėtingesnę knygą, ji vartinėdavo mėgstamus žurnalus. Sykį ėjau pogulio ir pakviečiau ją: po minutės jau gulėjo prigludus. Turėjo ilgus rudus plaukus – man patikdavo žiūrėti, kaip ji šukuojas. Sakydavau jai, kad jie taip gražiai atrodo užkritę ant baltos palaidinės. Kasnakt atlikdavom įprastą porų ritualą: ji pasakodavo man apie savo dieną, o aš – apie savąją. Ji valdė bendrą mūsų gyvenimą linksmai čiaukšdama telefonu. Tekėdama atsivežė daugybę meno knygų ir puikių muzikos kolekciją. Supažindino mane su *Aukso šaka*, Käthe Kollwitz, *Laiškais jaunam poetui*, Albrechtu Düreriu, *Delacroix dienoraščiu* ir Eriku Satie. Sykį ją paviliojo vieno archipelago salos ir stipinpelekės žuvis, kurių nerštą stebėjom Kalifornijos paplūdimiuose. Jų naikinimu ten užsiėmė

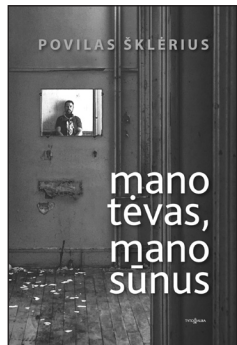
toksai vardu Tarakonžmogis. Labai mėgdavau nubust žiemos rytą, kuomet abiem būdavo šilta ir jauku lindėti po antklode. Ji buvo viena iš didžiųjų miegalių, o mano pirmasis dienos darbas buvo išverst ją iš lovos. Priglusdavau, po to pradėdavau šnabždėti jai į ausį švelnybes, kol imdavo marmėti. Vieną rytą nubudo pikta: prisisapnavo, kad per pietus aš suvalgiau visą viščiuką, palikdamas jai tik sparnelį. Nebuvo linkus į mokslus, ją mėgo uodai, buvo grakščios eigasties, vilkėdavo medvilnės palaidines, mėgdavo kepti, puikiai plaukė. Kartais pravirkdavo be priežasties. Kai nustodavo, dar šniurkščiojančią, su ašaromis akių kampučiuose, apkabindavau ir pabučiuodavau sūrius žandus. Norėdamas atspėti jos emocinę būklę, stebėdavau barometro stulpelį ir mėnulio fazes. Mėgdavau uostytį ją, ką tik išsimaudžiusią, klausytis juoko, jai kalbant telefonu, sėdėti greta kino teatre. Jei paprašydavau, šalčiausią žiemos naktį nusivilkdavau naktinius. Jei įsipjaudavau, leisdavau jai patepti antiseptiku: juk man vis tiek gels, o ji turės pramogėlę. Ji nusitempdavo mane į renginius – kultūrinės kankynės. Basomis būdavo vasarą, o žiemą – su vilnonėm kojinių. Sėdėjau greta jos kaip mokinukas, kol vertė laiškus iš Prancūzijos. Kai anksti guldavos miego, mėgdavau apkamšytį ją lyg vaiką, užtempdamas apklotą virš jos pečių. Sykį mačiau, kaip ji daro sumuštinį,

po to, prieš nešdama ant stalo, atkanda didelį gabalą. Labiausiai bijodavo, kad išsiųsiu ją atgal į Klivlandą. Ji mėgdavo skaityti lovoje su naktiniais įsitaisius tarp pagalvių. Aš dažnai laukdavau prie durų, kuomet ji ieškodavo savo raktų. Sykį, kai laikėsi dietos, sudejavo, kai prakalbau apie sūrainį. Iš priešingų kambario kampų bendraudavome per vakarėlius, kur būdavo begalė žmonių. Restoranuose atsikąsdavom to paties sumuštinio, dalindavomės desertu. Lovoje ji paprastai užmigdavo pirmoji, o aš budėjau greta jos – šiltos, užsnūdusios ir patenkintos. Kaip patikimas reporteris, antra pora mano akių ir ausų, ji pasakodavo man pačias intymiausias savo draugių gyvenimo detales. Brangindavau metą, kai grįždavau žiemą į šiltą ir tvieskiantį butą. Galėdavau užuosti kepamą duoną arba aliejuje skrudinamus svogūnus, ar viščiuką – orkaitėje. Kai būdavo išvykus ir aš imdavau jos ilgėtis, kišdavau nosį spinton ir uostydavau jos palaidines ir megztinius. Ji mėgdavo prancūziškus skrebučius, rengdavo pietus draugams, vilkėdama mano chalata. Kuo žemiau krisdavo termometro stulpelis, tuo labiau mėgdavau miegoti su ja. Šaltą naktį po flanelės naktiniais minkštas kūnas būdavo šilumos visata. Tai moteriai miegoti vienai reikštų nusikaltimą prigimčiai. Bėgant metams aistra nuslopo, tačiau prierašumas nuolat augo. Viens kitam buvom patys svarbiausi pasaulyje. Mes dubliavom viens kitą, buvom komanda, buvom atsidavę partneriai, vienas kitam buvom turtas, mums reikėdavo vienam kito daugiau, nei mes tą žinojom.

Vertė Julius Keleras

Kartais norisi, kad patikusi knyga būtų dar geresnė

Povilas Šklėrius. *Mano tėvas, mano sūnus*. Romanas. V.: Tyto alba, 2017. 199 p.

Kai kažkas sako: „Tikiu, kad knyga ras savo skaitytoją“, tai kartais tereiškia, kad šios frazės autoriui knyga nepatiko arba jis jos nesuapratė. Todėl apie Povilo Šklėriaus abi knygas iškart pasakysiu, kad jos jau rado savo skaitytoją. Pirmas romanas „Ko negalima sakyti merginai bare“ (2016) pranoko mano lūkesčius. Tikėjau, kad knyga bus paviršutiniška, o gavau tikrovišką šiuolaikinio Lietuvos didmiesčio

vaikino paveikslą su įžvalgiais pastebėjimais apie poros santykius. Šiame tekste aptariamas antras romanas „Mano tėvas, mano sūnus“ parodė, kad autorius gali kalbėti ne vien apie viengungiško gyvenimo ir romantinių santykių užkulius, bet ir apie tai, kas vyksta šeimoje. Be to, antrąjį knygą autorius ryžtasi kurti sudėtingesnę struktūrą, t. y. bando derinti skirtingas pasakojimo linijas: savo šeimos ir romantinių santykių, dabarties ir prisiminimų. Net ir labai patikusios knygos gali turėti trūkumų, kuriuos verta garsiai įvardinti ir aptarti. Taigi turėdamas omenyje du dalykus – kad knyga man patiko ir kad ji turi trūkumų, todėl galėjo būti geresnė – analizuosiu antrą Povilo Šklėriaus romaną.

Autorius naudojami, galima sakyti, ta pačia pirmame romane jau sukurtą pasakotojo figūrą, tik pakeičia jo vardą, šįkart tai ne Povilas, o Tomas. Pasakojimas pradėdamas epizodu, kuriame Tomas su mama ruošiasi vykti į giminaičio laidotuves ir ten susitikti su seniai matytu tėvu. Matome, kad sūnus tėvui neturi ką pasakyti, todėl per susitikimą gana iškalbinga tampa jo kūno kalba. Neturi jis ką pasakyti ir senelei (tėvo motinai), ir tai tampa pagrindu tam, kad vėliau tėvas mes gana absurdišką, bet paveikų kaltinimą Tomui. Visa tai kartu su įvairiais vaikystės prisiminimais apie bjaurų tėvo charakterį duoda romanui tvirtą pradžią. Savaip įdomus tampa pasakotojo santykis su religija ar, tiksliau, gailestingumo sąvoka. Pamintijimai apie Dievą galėtų būti ir trumpesni, tačiau kai kurie epizodai stiprūs ir reikalingi, pvz., kai dar būdamas berniukas Tomas guli ligoninėje ir nori paguosti palatos draugo mamą: „...atsitupiu šalia ir sakau, kad Dievas yra gailestingas, *Dievas yra gailestingas*, pasakau, ir nežinau, kodėl, bet tai išgirdusi ji trenkia man delnu per veidą. Juntu, kaip dega skruostas, kaip akyse kaupiasi ašaros, ir mane toks pyktis suima, toks įskaudintas jaučiuosi, tik gerai nesuprantu – ar jos, ar savo Dievo“ (p. 26). Matome, kad autorius sugeba išlaikyti skaitytojo dėmesį perteikdamas pasakotojo pasaulėvaizdį, kuris atsiskleidžia įvairiuose skirtingų asmenų susidūrimuose. Taip pat įsimintinas pasirodo epizodas bare Palangoje, kur Tomą užkalbina rusakalbis vyras. Kita vertus, epizodas, kai Tomas atleidžiamas iš darbo, rodos, iškrenta iš konteksto. Norėtusi šios trumpos istorijos tęsinio, tačiau knygoje daugiau apie tai neužsimenama, tarsi atleidimas iš

darbo nebūtų kasdienė smulkmena ir pasakotoją jaudintų tiek pat, kiek atsitiktinė pažintis bare su mergina, kuri jam ne neatrodo patraukli.

Po to eina gana ilga istorija apie pirmąjį Tomo išvyką prie jūros, ją galima išskirti ir kaip atskirą apsakymą. Pajūris bus svarbus ir antrąjį knygos dalyje, todėl epizodas tampa tarsi nauju atskaitos tašku, nuo kurio galima brėžti liniją iki pat paskutinio pasakojimo taško. Ši pirmą išvyką, į kurią berniuką vežasi tėvai, o kartu vyksta ir tėvo draugas su mergina, išsiskiria tuo, kad matome, kokia dinamika vyksta ne vien šeimoje, bet ir su dviem pašaliniais žmonėmis, tampančiais kelionės bendrais. Čia galima aiškiau matyti tėvo pastangas suburti žmones, kuriuos mano esant jam reikalingus. O kartu su pačiu pasakotoju matome ir tai, kad ši užduotis ne jo jėgoms. Tolesni pasakojimai apie motinos pasimatymus su kitais vyrais ne itin įsimenantys, jie, žinoma, papildoma gyvenimo jau be tėvo paveikslą, tačiau pritrūksta iškalbingesnių momentų, tad įdomiau skaityti apie Tomo pasibuvimą Palangoje. Čia vėl dėmesį patraukia pasakotojo pasaulėvaizdis, pastebėjimai apie nemėgstamą kurortą, kuriame jis atsiduria tam, kad surastų ką gero galima parašyti apie šį miestą. Nors apskritai visa tai pasitelkiama daugiausia kaip jungtis iki paskutinės tėvo „išdaigos“, kuria, galima sakyti, ir baigiama pirmą knygos dalis.

Antrąjį dalyje keičiasi pasakotojo asmuo. Tai keistas sprendimas, nes skaitant susidaro įspūdis, kad tas pats Tomas ima pasakoti apie save jau ne pirmuoju, o trečiuoju asmeniu. Galbūt būtų buvę įdomu, jei šioje dalyje apie sūnų būtų ėmęs pasakoti tėvas. Na, tebūnie ir kaip tradicinis visažinis pasakotojas, bet kai kurios detalės būtų leidusios suprasti, kad tai tėvas dabar ima pasakoti apie sūnaus klaidas, kaip ką tik pirmoje dalyje sūnus viską išklajo apie tėvą. Juk galiausiai tokia šio romano pamoka ir yra – Tomas tarsi kokio prakeikimo lydimas pakartoja tėvo klaidas. Ne, ne visas, bet užtenka to, kad bene pačią svarbiausią klaidą jis pakartoja. Emociškai tai yra paveiku, ir kaip skaitytojas jaučiau, kaip šitai kerta per mano paties puikybę, kai kaip ir daugelis vyrų bandau save įtikinti, kad nekartosiu tėvo klaidų. Ir svarbu ne tai, kartosiu ar nekartosiu, o puikybė, kuri ir atskleidžiama antrąjį knygos dalyje.

Bet ne, tai ne tėvas pasakoja apie sūnų, todėl antra dalis tampa mažiau emociškai paveiki – klausome lyg ir objektyvaus pasakotojo, lyg ir to paties Tomo, apie save kalbančio trečiuoju asmeniu. Kad tai yra objektyvus pasakotojas, galime spręsti iš vienintelio epizodo, kai sužinome kai ką, ko Tomas taip ir nesužinojo, t. y. nutikimą, paskatinusį jo merginą Mariją jį palikti. Ar tai mums buvo būtina? Ko gero, ne. Marijos poelgis būtų mažiau suprantamas, paslaptingesnis, tačiau nuo to pasakojimas nenukentėtų. Taigi kam reikėjo keisti pasakotojo tipą, jei vis vien didžiąją dalį laiko matome tik tai, ką mato Tomas?.. Na nejaugi tam, kad pasakotojas įkyriai vis primintų, jog Tomas, pradėjęs draugauti su Raminta, nuolat sau meluoja. Lyg negalėtume šito suprasti iš to, kaip jis su ja elgiasi...

Visa pažinties su Marija istorija – tai istorija apie idealią meilę. Kam gi nesinori kartkartėmis to pajusti? Tų drugelių

ir boruželių, skraidančių aplink, kad ir kas nutiktų. Gražu. Toliau istorija apie „pritemptą“ draugystę su Raminta. Iš skausmo ir vienišumo imti draugauti su bene pirma pasitaisyta mergina, rodančia dėmesį ir susidomėjimą, – rodos, kam gi nepasitaiko? Taigi visa ši praeities siužetinė linija papasakota turbūt taip, kaip ir reikia. Bet dabar prieiname klausimą, kur visa tai veda. O darosi vis neaiškiau, nes stebina keisti Tomo veiksmai dabarties siužetinėje linijoje. Ką jis daro? Manydamas, kad atsitiktinai kavinėje pastebėta mergina, – tai ta pati Raminta, su kuria jis jau išsiskyres, ima ją sekti. Ir ne vien tam, kad pažiūrėtų, kur ji pasuks: ji pasuka į delfinariumą, jis irgi perka bilietą, ji važiuoja mašina, jis irgi paskui ją važiuoja ir t. t. Prasideda kažkokis nevykęs trileris. Trileris – nes labai įtemptai seka, o nevykęs – nes kol kas niekas nieko nenužudė ir neaišku, kodėl seka.

Galima sakyti, kad pabaiga viską sustato į vietas. Bet ne visai. Peršasi mintis, kad pabaiga iki galo neapgalvota, parašyta skubotai, nėra tokia aštri, kokia galėtų būti. O aštrumo jai nestigtų. Skaitytojai, jau išmokai vieną pamoką – šalin savo puikybę, nejuo tikrai manai, kad nekatosi savo alkoholio tėvo klaidų, – bet štai tau dar viena pamoka – tu gali padaryti kai ką netgi dar blogesnio, kai ką, ko tavo tėvas nesugebėjo padaryti, nes blavūs žmonės kartais elgiasi žiauriau už girtus.

Paaiškėjo, kad Tomas, pamatęs galutinį Ramintos kelionės tikslą, jau žinojo apie jį anksčiau. Deja, tai susilpnino netikėtumo ir nuostabos jausmus. Tomas galėjo padaryti šį atradimą tuo pačiu metu, kaip padarė skaitytojas. Tačiau dabar belieka kraipyti galvą. Žinojo apie tai, bet pamiršo?.. Neįtikima. Na, bet jei pamiršo, kad jį visai neseniai atleido iš darbo, tai kodėl negalėtų pamiršti ir šio svarbaus dalyko. Šis Povilo Šklėriaus romanas, be abejo, atskleidžia gilesnius žmogaus patirties klodus nei pirmasis. Tačiau jį perskaičius nepalieka įspūdis, kad autorius iki galo neapmąstė, kuriais rakursais labiausiai verta pasakoti istoriją. Taip, grįžimai į vaikystės prisiminimus pažindina mus su šeimoje patirtomis traumomis, dabarties epizodai padeda geriau pažinti suaugusį Tomą ir jo santykius su moterimis, romano padalinimas į dvi dalis atskleidžia, kad iš pradžių buvęs auka Tomas galiausiai tampa budeliu. To būtų ir užtekę. Kam dar įvesti pasakojimą trečiuoju asmeniu, kam mestelti skaitytojui informaciją, kurios pats Tomas taip ir nesužinojo, o pabaigoje kai ką, ką jis, pasirodo, jau žinojo?.. Pasitaikė perteklinių (atleidimas iš darbo, susitikimas su kažkada matytu Kaziu) ar išžestų (samprotavimai apie Dievą ir religiją pradžioje, Ramintos sekimo istorija pabaigoje) epizodų, nereikalingų priminimų (kad Tomas sau meluoja). Susidaro įspūdis, kad autorius turėjo pakankamai medžiagos apysakai, tačiau bandė ištempti iki romano. Gal ir būtų pavykę, jei dar vienus ar keletą metų būtų skyręs tinkamiausių epizodų atrankai. O dabar gi savo „Facebook“ paskyroje jau pranešė, kad rašo trečią romaną. Ar Povilas Šklėrius ne per daug skuba?..

– JUSTINAS DIŽAVIČIUS –

TEKSTAI NE TEKSTAI

KAS LIŪDINA RAŠYTOJUS

PAGALIAU PERSKAITĖTE SAVO SUTARTĮ SU LEIDĖJU

JAUNIMUI NEDARO ĮSPŪDŽIO BOHEMIŠKAS GYVENIMO BŪDAS

NORMALUS EGZISTENCINIS LIŪDESTS

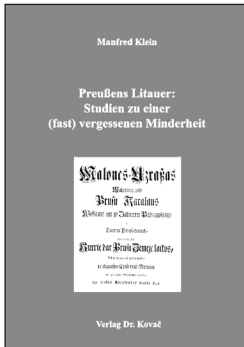

JŪSŲ KNYGOS RECENZIJĄ ĮDOMESNĖ NEGU KNYGĄ

Jodocus Donatus Hubertus Temme: Manfredo Kleino prizmė

Manfred Klein. *Preußens Litauer: Studien zu einer (fast) vergessenen Minderheit.* Hamburg: Verlag Dr. Kováč, 2017. 276 s.

Prūsų (Mažoji) Lietuva ir visi Rytprūsiai mane itin domina, todėl entuziastingai kibau į dovanų gautą knygą – Manfredo Kleino „Preußens Litauer: Studien zu einer (fast) vergessenen Minderheit“ („Prūsų lietuviai: (beveik) pamirštos mažumos studijos“).

Tai rinkinys tekstų, rašytų, kaip autorius pasisako įvade, – tarp 1995 ir 2014 m. Ižanginiame žodyje esmingai apibūdinama Prūsų

Lietuvos situacija: 1231 m. Vokiečių ordinui kuriantis į rytus nuo Vyslos, ten gyventa baltų genčių; nepaisant vykstančios asimiliacijos, dar XVII a. Rytprūsiais pavadinto regiono rytinėje dalyje (dabartinėje Kaliningrado srityje ir Klaipėdos krašte) reikšmingą gyventojų dalį sudarė lietuviakaliai; Prūsijos (žinia, ne prūsų) valstybėje būta administracinio padalinio, vadinto *Provinz Litthauen*, o karaliaus įsakai skelbti ir lietuvių kalba; Kionigsbergas lietuvių kultūrai buvo svarbus ne tik dėl universiteto, bet ir dėl leidėjų bei spaustuvininkų, leidusių lietuviškas Biblijas, katekizmus ir kitą literatūrą; 1871 m. reichkanclerio Otto von Bismarcko skelbta ir vykdyta germanizacijos politika nebuvo priimta labai nuolankiai – rašytos peticijos karaliui ir t. t.

Deja, jau pirmas rinkinio tekstas mane sutrikdė ir išankstinį nusiteikimą – „reiks apie šią knygą parašyti“ – atvėsinio. Mat jis apie Rytprūsių gyventojų meilę žirgams, jodinėjimui – gal ir įdomi, bet, mano galva, periferinė tema. Antrą tekstą apie „jaunimo subkultūrą Prūsų Lietuvos ir Lietuvos kaimuose“ su kupiškėnų (greta ir mažlietuvių) jaunuolių papročių iliustracijomis skaitant atmetimo reakcija ir apmaudas dėl suklaidinuso daug žadėjusio leidinio pavadinimo dar labiau sustiprėjo. Tad tolesnis skaitymas vyko jau per skepsio prizmę, nors gal ir asmenine užgaida įvardintą.

Galiausiai įvertinau: knygoje nevykusiai sudėlioti straipsniai – svarbesni liudijimai apie Prūsų Lietuvos istorinę raidą, tautinę kalbinę specifiką nukelti toliau (nors visi tekstai skirti kokiai siauresnei temai, bet net šio regiono tarmybės, pavyzdžiui, „Putzmalūnas“ – yra nebloga jo specifikos iliustracija).

Ypač suintrigavo gal ir „periferiniai“, bet žinias apie *literatūrinis* Rytprūsius papildantys tekstai – Kleino pristatomas rašytojas Jodocus Donatus Hubertus Temme, matyt, mažai kam žinomas.

Taigi užbaigusi knygelę, kiek atgailaudama už savo pradinį skepsį, jaučiu pareigą skaitytojus bent šiek tiek supažindinti su jos autoriumi. Ir gundausi galimybe referuoti apie vieną šio leidinio herojų.

Manfredas Kleinas

„Mažosios Lietuvos enciklopedijoje“ (MLE, 2 t., 2003) šiam vokiečių istorikui, antropologui, filosofijos mokslų daktarui skirtas nemenkas Algirdo Matulevičiaus rašytas straipsnelis. Kleinas (g. 1937) pristatomas ir kaip MLE autorius bei talkininkas. Keliuose universitetuose studijavęs įvairias humanitarines disciplinas, dirbęs ir Vokietijos teatrų literatūrinės dalies vedėju, 1976–1999 m. buvo Bylfeldo socialinių mokslų aukštosios mokyklos estetikos ir komunikacijų profesorius. Greta daugybės straipsnių, publikuotų įvairiuose leidiniuose (kuriuose gvildenamos ne tik Mažosios Lietuvos, bet ir kai kurios *Didžiosios* Lietuvos temos), jis, pasirodo, kaip bendraautorius su Gerhardu Baueriu 1998 m. yra išleidęs knygą „Das alte Litauen. Dörfliches Leben zwischen 1861 und 1914“ („Senoji Lietuva. Kaimo gyvenimas tarp 1861 ir 1914 m.“).

MLE praneša, kad Kleinas jau nuo 1979 m. lankosi Lietuvoje, VU skaitė paskaitas „apie kompleksinę komunikaciją“. Beje, jau *šiais laikais* teko klausytis Kleino

pranešimo būtent apie Temmę, vokiečių kalba skaityto, rodos, Donelaičiui skirtoje konferencijoje Vilniuje.

Kaip liudija ilgametis MLE darbuotojas istorikas Matulevičius, Lietuvos (ne tik Mažosios) bičiulis Kleinas puikiai kalba ir rašo lietuviškai.

Jodocus Donatus Hubertus Temme

MLE (4 t., 2009) Temmę pristato būtent Kleinas. 1798 m. Vokietijoje gimęs ir 1881 m. Šveicarijoje, Ciuriche, miręs teisininkas, pasirodo, net buvo Tilžės garbės pilietis. Rytprūsiose, Prūsų (ar Mažąja) Lietuva vadinamoje jų dalyje, Temme praleido keletą savo gyvenimo tarpsnių, gal ir ne tokių ilgų, bet reikšmingų – ir jam pačiam, ir mums, mat dalį gausios literatūrinės jo kūrybos sudaro „lietuviškieji vaizdai“.

Temmės gyvenimo būta ne tik permainingo, bet ir, galima sakyti, revoliucingo; o mažlietuviškoji gija įsipina gana ryškiai.

Po teisės studijų gimtojoje Vokietijoje (Miunsteryje ir kt.), po kelerių metų darbuotės Vestfalijoje jis 1833 m. buvo paskirtas į Ragainę, ten baudžiamųjų bylų teisėju ir ikiteisminio tyrimo pareigūnu dirbo tik iki 1836 m. – ko gero, kriminalinio gyvenimo epizodų ir tuomet patyrė nemenkai. O beletristinė plunksnė, regis, jau jaunystėje vis išmėgindavo. „Dėl savo kritiško ir liberalaus požiūrio į prūsišką teisingumo sistemą vėliau Berlyne pateko į karaliaus Friedricho Wilhelmo IV nemalonę ir 1844 buvo išsiųstas į Tilžę dirbti krašto ir miesto teismo direktoriumi. 1848 IV vykstant Kovo revoliucijai paskirtas prokuroru ir vėl sugrąžintas į Berlyną, kur tapo Ragainės aps. deputatu Prūsijos nacionaliniame susirinkime kaip kairiųjų liberalų opozicijos lyderis“ (MLE, t. 4). Ne tik savo pažiūromis, bet ir veiksmais (dalyvavo konstituciniame susirinkime) Temme oponavo valdžiai, Miunsteryje – ten galiausiai buvo įsikūręs su šeima kaip krašto teismo viršininkas – netgi suimtas, apkaltintas valstybės išdavyste, pasodintas kalėjiman, tad galėjo nujausti jo laukusią profesinę situaciją: pašalintas iš tarnybos, uždrausta užsiimti teisine veikla, atimta net pensijos galimybė. O šeimoje keletas vaikų, ne tik duonos kąsnio laukiančių... Išsisukti iš sunkios materialinės padėties padėjo literatūrinė kūryba, o įkvėpimą puikiai pamaitino teisinė praktika! Kaip liudija Kleino (straipsnių rinkinyje) cituojami „Prisiminimai“, kalėjime jis parašė – greta juridinės sistemos apmąstymų – keturis romanus, iš jų trys vėliau uždrausti kaip „revoliuciniai romanai“... Bet Temme surado savąją maitinančią gyslą – tapo kriminalinio žanro pradininku Vokietijoje, kūrybą ir publikuodamas laikraščiuose, ir išleisdamas knygomis. Skaitiniai, žinoma, buvo populiarūs, verčiami, pasiekė net Ameriką. O ketvirtasis iš „kalėjimo laikų“ romanų – „Juodoji Marė“ – ženklina ir jo lietuviškosios kūrybos pradžią. Deja, Kleino teigimu, lietuviškoji Temmės kūryba nei vokiečių, nei lietuvių detalčiau netyrinėta.

1852 m. su šeima emigravo į Šveicariją, netgi profesoriavo Ciuricho universitete. „1878 po amnestijos darskart apsistojo Tilžėje, bet po žmonos mirties grįžo į Ciurichą“ (MLE, 4 t.); ten ir mirė.

Lietuviškai bent kiek gebėjęs pramokti Temme kartu su Wilhelmu Johannu Albertu von Tettau 1837 m. (taigi tuoj po Ragainės periodo) išleido Rytprūsio, Lietuvos ir Vakarų Prūsijos sakmių rinkinį. Po to porą dešimtmečių jo literatūrinėje kūryboje vis įsiterpdavo leidiniai Mažosios Lietuvos tematika. MLE jie išvardijami: „*Die schwarze Mare. Bilder aus Litthauen*, 3 t., 1854 [Juodoji Marė. Vaizdai iš Mažosios Lietuvos], *Anna Jogszis*, 4 t., 1856, *Schwarzort*, 3 t., 1863 [Juodkrantė], *An der Memel*, 2 t., 1872 [Prie Nemuno], *Der Freiherr auf Ulossen. Roman von der russischen Grenze*, 2 t., 1873 [Ponas iš Ulozų. Romanas apie Rusijos pasienį], *In der Ballus. Kriminalgeschichte*, 1874 [Baloje. Kriminalinė istorija. Liet. k. 1886 ir 1897].“ 1883 m., jau po mirties, žentas pasistengė išleisti jo *Erinnerungen* („Prisiminimus“), kuriuose nepamirštas ir Ragainės laikotarpis.

Aptariamame Kleino leidinyje Temmei skirti du straipsniai: „Kas buvo Anna Jogszis??? – J. D. H. Temmės „Vaizdai iš Lietuvos“ ir „J. D. H. Temmės literatūrinis

paminklas „Kakšių balai“ (šalia vokiško „Kacksche Ball“ skliausteliuose autorius nurodo ir lietuviškąjį variantą).

Kleinas, prieš analizuodamas konkrečius kūrinius, suprantama, pristato ir jų autorių, demokratą ir liberalą – tuo laikotarpiu netipišką juristą. Štai nupiešia Temmės – jauno, bet jau vedusio – rengimąsi su nemenka šeima keliauti į Ragainę, cituodamas iš vėlyvųjų jo „Prisiminimų“ (regis, (savi)ironijos autorius nestokojo: esą apie Ragainę nieko nežinoję nei žmonės, nei žemėlapiai; viename leksikone rasta: „Ragainė, miestelis prie Mėmelio upės, su sena riterių pilimi ir 1 800 gyventojų“; o Vestfalijoje (iš kurios rengtasi keliauti) buvo žinoma, kad Mėmelio upė yra prie Rusijos sienos, o prie jos meškos ir vilkai šlaistoši, vilkai vakarais net vaikus iš lovelių ištraukia...).

Nepaisant gąsdinančių vaizdų, jaunasis juristas su žmona ir keturiais vaikais (mažiausias – 8 mėnesių) išsiruošė į trijų savaičių kelionę į Kionigsbergą ir iš ten į Ragainę, kurioje gyventojų 1833 m. jau buvo padaugėję iki 3 000, o žymioji pilis smarkiai nukentėjusi nuo gaisro. Pastarąjį žinia atvykėliui buvusi ir profesiskai svarbi – mat šie mūrai jau kadų kadais buvo naudojami kaip kalėjimas. Ir būsimasis rašytojas, ko gero, tuomet net nenujausdamas, iškart gavo medžiagos savo kriminalinei kūrybai. Prisiminimuose jis įrašo žinią – regis, jam tik perteiktą, ne paties patirtą – apie Anną Jogszis: ši lietuvė buvo nuteista mirties bausme dėl dviejų Lenkijos (gal tiesiog – *Didžiosios* Lietuvos?) žydų apipilėšimo ir nužudymo. Ji buvusi uždaryta į mirtininkų kamerą, po Vokietijos teismineje praktikoje tradicinių trijų dienų turėjo būti pakarta. Antrą pasmerktosios dieną kalėjime kilęs didžiulis gaisras, daug kalinių žuvę – Anna Jogszis išsigelbėjo, iššokdama pro ketvirto aukšto langą. Dar kitądien jai įvykdyta žiauri mirties bausmė.

Ši istorija, kaip regime, Temmei „neišėjo pro kitą ausį“ – matyt, ne vien dėl jo nusistatymo prieš mirties bausmę. Po poros dešimtmečių pasirodė keturtomis (tomai kažin ar buvo solidžios apimties) romanas „Anna Jogszis“. Tai, pasak Kleino, ne detektyvinis pasakojimas, o labiau nuotykių ir meilės istorija. Matyt, ne tiek faktus, kiek fantaziją pasitelkiant, Tilžėje besirutuliojančio pasakojimo heroje tampa iš *Rusų* Lietuvos pabėgusi grafienė, čia sulaukusi jauno vokiečio globos ir, suprantama, meilės. Nelemtoji *prūsų* lietuvė Anna Jogszis, kartu su savo motina tampanti žudike, pasirodo tik trečiame romano tomelyje (kol kas man liko neaišku, ką būtent jos nužudo romane, bet gal pavyks ir Temmės kūrinių paskaityti).

Antrasis Kleino straipsnis primena, kad Prūsų Lietuvos gamtovaizdyje nemenką dalį (bent jau XIX a.) sudariusios pelkės bei aukštapelkės (internetinis terminų žodynas paaiškina: aukštapelkė – tai „pelkė, susidariusi iš kiminių durpių; jos drėgmės šaltinis yra lietus“). Vienas tokių telkinių, įsiterpęs ir į Ragainės, ir į Pilkalnio apskritis, – Kakšių bala (vokiškai ir vadinta *Kacksche Ball*, vėliau gavusi oficialų vardą *Torfmoor Königshuld*), Temmės išgarsinta kaip *Kaksze Ballus*. Kleinas daro prielaidą, kad tarnaudamas Ragainėje Temme galėjo šią „balą“, nors ir apskrities paribų esančią, savo akimis regėti. Straipsnyje, skirtame Kakšių balai, gvildenamas romanas „Juodoji Marė“, kuriame tarp kitų vietovių (Tilžės ar Laugkiemiais virtusių Lauksargių) svarbi ir Kakšių bala; gilinamasi į jos „koordinacinių literatūros kūrinyje netikslumus“. Romano siužetas vėl sukasi apie Prūsų Lietuvos – *Rusų* Lietuvos pasienio „ekscesus“: kontrabandą, persekiojamų herojų bėgimą iš Žemaitijos į gretimą valstybę būtent per Kakšių balą...

Lietuviškieji Temmės romanai, Kleino teigimu, įdomūs ne tiek savo siužetais, kiek istorinio-socialinio konteksto liudijimais, gamtos, konkrečių Rytprūsio vietovių aprašymais. Juose daug pasienio su *Rusų* Lietuva realiųjų (kontrabanda ir pan.). Taip, dabar rūpėtų susipažinti su pačiu Temme.

– ASTRIDA PETRAITYTĖ –

Vandens lelijos ontologija

Šiandieninė filosofija vis labiau vaduojasi iš postmodernizmo, nuskandinusio nežmogišką tikrovę imanencijoje ir skelbiančio, kad nieko nėra anapus teksto. Dabar, kaip niekada anksčiau, gera būti dar gana jaunu filosofu, nes iš jo tikimasi filosofijos atnaujinimo, mąstymo naujumo, kuris susijęs su postmoderniosios filosofijos atmetimu. Žinoma, vyresni filosofai atsikerta, teigdami neopostmodernizmą, pasak kurio, tikrovė yra kuriama, performatyvi ir plastiška, ir naujųjų filosofų idėjas traktuoja kaip atmetiną ereziją. Bet jeigu atkreipsime dėmesį į aplinkybę, kad ir tas pats postmodernizmas pradžioje buvo traktuojamas kaip erezija, tai viskas stoja į savo vietas.

Prieš kelerius metus pasirodė Eduardo Kohno knyga „Kaip miškai mąsto: antropologijos anapus žmogaus link“ (2014). Ji tęsia mąstymo kryptį, nužymėtą Quentino Meillassoux knygoje „Po baigtinumo“ (2006), kurioje siekiama mąstyti tikrovę anapus žmogaus. Nors pats Kohnas pastarojo autoriaus necituoja, nemini, jo knyga gali būti įrašyta į šiuolaikinės filosofijos bendrą tendenciją išeiti ir mąstyti anapus mąstymo ir kalbos esančią tikrovę. Kohnas remiasi antropologo lauko darbo metu surinkta gausia medžiaga tyrinėjant Amazonės aukštupyje, dabartinio Ekvadoro teritorijoje, gyvenančios indėnų genties ryšio su gamta patirtį, kuri nulemia sugyvenimą ir bendravimą su gamtos būtybėmis. Ką Meillassoux nužymėjo teoriškai, Kohnas iliustruoja faktais – surinkta gausia antropologo lauko darbo medžiaga.

Kohnas, pasitelkęs Charleso Peirce'o semiotiką ir jo ženklų klasifikaciją į ikonas, indeksus ir simbolius, sako, kad gyvybė esmiškai semiotiška ir kiekviena mintis gyva. Mąsto ne tik žmogus, bet ir visos gyvos būtybės, nes mąstymas yra ženklų apdoravimo ir keitimosi jais vyksmas. Pavyzdžiui, snaigės gali turėti labai sudėtingą struktūrą, būti nepakartojamos ir nepanašios viena į kitą, priklausomai nuo sąlygų, kuriomis susiformavo. Bet snaigės neturi atminties, jos nėra semiotiniame vyksme: neperduoda savo ženklų kitoms snaigėms ir nesivysto, nėra jokios snaigių evoliucijos. Gyvybė, kadangi esmiškai semiotiška ir keičiasi ženklais, yra evoliuciška. Evoliucija didžia dalimi yra semiozės, ženklų sklaidos, vyksmas. Anot Kohno, ir augalai, ir gyvūnai turi savastį, ir ši savastis yra ženklinė. Iš pirmo žvilgsnio šios mintys, atrodytų, primena postmodernizmo dvasią, tačiau iš tiesų tai yra postmodernizmo įveika iš jo vidaus: mėginimas nuvinkti žmogų kaip vienintelį protinę būtybę Žemėje ir pripažinimas, kad maisto bei ženklais naudojasi visa gamta ir gyvybė. Tokia antropologijos anapus žmogaus programa.

Norėtume toliau plėtoti Kohno mintis, jas sufilosofinti ir tuo tikslu apmąstyti vandens lelijos pavyzdį. Čia reiktų prisiminti Platoną, kuris dialoge „Puota“ Diotimos ir Sokrato žodžiais sako, kad filosofija prasideda nuo meilės gražiems kūnams, ir tada pakopomis kylama prie grožio idėjos. Platonas „Puotoje“ kalba apie visą reprodukcinį procesą: meilė neatsiejama nuo pastojimo, kūdikio išnešiojimo ir gimdymo, tik tai perkelta į daug aukštesnį – intelektinį – lygmenį. Platonui meilė yra idealus vyksmas, kuriame pradedami, išnešiojami ir gimdomi intelektualiniai kūdikiai – gražios filosofinės kalbos, knygos ir t. t. Anot Platono, galime susilaukti dvejopų palikuonių: vaikas yra biologinis palikuonis, o knyga – intelektualinis palikuonis. Norėtume Platono filosofijos pradžią kaip meilę gražiems žmogiškiems kūnams perkelti ne tik žmonėms, nes Platono mąstymas yra androcentrinis, orientuotas į vyrą, bet ir gamtai. Gražus kūnas, nuo kurio prasideda filosofija, gali būti ne tik mano mylimos moters ar kito žmogaus kūnas, bet ir vandens lelija kaip gražus kūnas – ją galima stebėti vasarą irstantis valtimi ežere. Kaip gražus žmogaus kūnas paskatina filosofuoti, taip, galima sakyti, ir kitas gražus kūnas, gražus gamtos kūnas – vandens lelijos žiedas – irgi gali paskatinti filosofuoti ir pradėti gimdyti ne biologinius vandens lelijos palikuonis, bet intelektualinius vaikus. Kai vandens lelija apvaisina filosofo mąstymą, šio filosofo mintys tampa jo ir vandens lelijos vaikais: straipsniais, knygomis, eilėraščiais ir pan. Pateikiame vandens lelijos pavyzdį ne tik dėl to, kad norime įkandinti Kohno parodyti, kad jei Amazonės miškai mąsto, tai daro ir vandens lelijos. Tačiau norime sufilosofinti antropologiją anapus žmogaus, atskleisti savo filosofinį santykį su vandens lelija ir kitais gražiais gamtos daiktais.

Vandens lelijos yra labai jaukiai įsikūrusios ežero ekosistemoje: jos turi šakniastiebius dugno žemėje, ilgus stiebus, kurie iškyla į vandens paviršius, lapus ir žiedus, matomus virš vandens. Tad žiedas traukia kaip gražus daiktas ir meilė šiam gražiam daiktui, kuris paskatina filosofuoti, apvaisina protą, suteikia filosofinių idėjų. Vandens lelijos žiedas ežere yra gražus (pagal Peirce'o ženklų klasifikaciją būtų ikona). Jis turi kvapą, vizualinį grožį – jį galima patirti uosle, rega ir skoniu, nes gamina nektarą. Tarkim, įvairūs vabzdžiai randa ženklą ir zuja aplink šiuos žiedus, geria nektarą, nes gražus vandens lelijos žiedas juos vilioja. Tai jau vandens lelijos ir paežerės vabzdžių komunikacija. Vabzdžiai, skraidantys

aplank vandens lelijų žiedus ir siurbiantys nektarą, ant savo kojelių perneša žiedadulkes, augalų lytines ląsteles. Skridami prie kitų vandens lelijų žiedų apdulkiną, ir lelijų populiacija gyvuoja ežero ekosistemoje, plečiasi, susiformuoja nauja šaknų sistema, ir taip gali užaugti naujas augalus. Taigi dar viena vandens lelijos žiedo funkcija yra komunikacinė, semiotinė, arba ženklinė, – perduoti ženklą vabzdžiams, kad vandens lelija išliktų ir susilauktų palikuonių apdulkinusi kitą vandens lelijos žiedą tos vandens lelijos žiedadulkėmis arba ši vandens lelijos žiedą kitų žiedų žiedadulkėmis. Galima sakyti, kad ši vandens lelijos žiedo funkcija yra reprodukcinė: vabzdžiai zuja aplink žiedus tam, kad pratęstų vandens lelijų giminę. Bet sakytume, kad šalia reprodukcinės yra ir intelektualinė, filosofinė funkcija, panašiai kaip Platonui meilė yra ne tik žmogiškų vaikų pradėjimas, išnešiojimas, gimdymas ir auginimas, bet ir intelektualinių palikuonių: minčių, straipsnių, knygų ir t. t.

Į vandens lelijos žiedą galima žvelgti ne vien kaip į biologinę funkciją: jis yra gražus, kad pritrauktų vabzdžius ir jie tą žiedą apdulkiną, atneštų žiedadulkių nuo kitų žiedų, bet ir kaip į Dievo pėdsaką. Vandens lelijos žiedo funkcija, kaip jau sakytą, yra ne tik reprodukcinė, žiedas gali turėti ir filosofinę funkciją – ne vien tik estetinę. Mat grožis tam tikra prasme yra ne vien estetika, bet ir ontologija – grožyje yra sutelkta daugiau būties negu jo stygiuje ir grožis nurodo būties šaltinį (jeigu norite arba nenorite) Dievą. Tad kaip Platonas kilo grožio laiptais nuo gražaus žmogaus kūno prie grožio idėjos, taip mes galime nuo gražaus vandens lelijos žiedo judėti prie visų gražių vandens lelijų žiedų, nuo šių prie visų kitų gražių gėlių žiedų, nuo šių prie apskritai gamtos grožio ir nuo šio prie Dievo, palikusio gamtoje, savo kūrinį, pėdsaką – gražių gamtos daiktų. Tad vandens lelijos žiedas tarp kitų gražių gamtos daiktų yra kaip Dievo pėdsakas kūrinijoje. Vandens lelijos grožyje ir kitų augalų gražuose žieduose sutelkta daugiau būties negu nežydinčioje materijoje. Taip vandens lelijos žiedas gali tapti filosofinės kontempliacijos objektu ir apvaisinti filosofo protą. Kaip žiedas palieka žiedadulkių ant vabzdžių kojelių, taip gali pasėti intelektualinių žiedadulkių filosofo prote, ir šis, mąstydamas vandens lelijos žiedą, stebėdamas jį, stebėdamasis jo grožiu, patirdamas grožio įvykius ir keistumo būsenas, ir apskritai gamtos harmoniją, gali susilaukti vandens lelijos intelektualinių palikuonių.

Prieiname prie išvados, kad grožis – vandens lelijos patyrimas – nėra, griežtai kalbant, juslinis santykis, nes aš nesulieju su vandens lelija, jos neliečiu, aš ją matau. Visada įtrauktas atstumas tarp manęs ir vandens lelijos. Jusliškai daug santykiuodami su gražiais daiktais, mes sunaikiname patį grožį, patiriame persisotinimą ir šleikštulį. Tad labai svarbu, kad grožis yra ypatingas daiktas man duotas bežadis ženklas, tam tikras mano regimas daikto švytėjimas, kurio prigimtis yra dvasinė. Kai teigiame, kad grožis yra man bežadis ženklas, o ne juslinis santykis, tai sakome, kad jis yra dvasinis santykis. Patiriant grožio įvykį tarp subjekto ir objekto nėra jokio susiliejimo, kaip manė Algirdas Julius Greimas, pateikdamas *esthesis* teoriją, yra išlaikomas atstumas. Jeigu to atstumo nepaisoma, tai sunaikinamas ir pats grožio objektas. Šia ir jokia kita prasme, kaip jau minėta, grožį reikia suprasti kaip dvasinį santykį. Kai žiūriu į vandens lelijos žiedą, į akis krenta jo forma, spalva, žiedlapių faktūra ir t. t. Čia galima kelti klausimą: kaip suvokiu, kad matau vandens lelijos žiedą? Galima sakyti, kad vandens lelija per atstumą palieka atspaudą mano sieloje, nes net ir užsimerkęs vaizduotėje galiu atgaminti žiedo vaizdą. Aišku, būdas, kuriuo vandens lelija pasėja mano sieloje savo vaizdą, yra mįslingas, tačiau tai kažkaip įvyksta. Bet vyksmas, kuris leidžia pasėti mano sieloje vandens lelijos vaizdą, nėra juslinio susiliejimo santykis, tai daugiau šiapus vykstantis Platono idėjų stebėjimas. Romanas Plečkaitis, versdamas „Grynojo proto kritiką“, pasiūlė Kanto terminą *Anschauung*, kuris paprastai verčiamas kaip *intuicija*, versti kaip *stebinį* ir taip išrado naują lietuvių filosofijos terminą. Vandens lelija yra stebinys ir ji sutarpinta. Taip atsiranda erdvės vandens lelijos švytėjimui, kuris užpildo sielą jo vaizdiniais. Dabar, sėdėdamas prie kompiuterio, galiu prisiminti, kaip, vasarą irstantis ežere, buvo stebimos vandens lelijos, kurios paliko mano sieloje vaizdinius.

Grįžkime prie minties, kad vandens lelijos bendravimas su vabzdžiais yra semiotinis procesas. Galima sakyti, kad vandens lelija tam tikra prasme mąsto: ji palaiko santykį su vabzdžiais ir taip išlieka, derinasi prie likusios ežero ekosistemos su ja keisdama ženklais. Naktį jos žiedas užsiveria susiglaudžiant žiedlapiams – taip lelija reaguoja į tolstančią vakaro saulę. Saulė ne tik yra gyvybės šaltinis, bet ir duoda semiotinį ženklą vandens lelijai, tad ši įsiklauso į saulės ženklą. Vandens lelija turi savastį panašiai kaip ir mes, žmonės, tik tai yra augalo savastis. Įdomiausia apmąstyti tą vandens lelijos mąstymą, kuris paskatina žmogaus mąstymą. Suprantama, kad žiedas yra grožio telkinys ir palieka nuostabos,

grožio blyksnį žmogaus sieloje, apvaisina protą ir sielą. Čia ta platoniška sublimuota reprodukcinė funkcija yra perkeliama nuo biologinės funkcijos prie intelektualinės reprodukcinės – tokios kaip susilaukti intelektualinių vandens lelijos palikuonių, pavyzdžiui, parašyti eilėraščių apie vandens leliją. Tad galime sakyti, kad vandens lelijos žiedas turi ir biologinę, ir filosofinę funkciją, jo stebėjimas yra ir biologinis, ir filosofinis vyksmas. Tokiu būdu galime teigti, kad gamta ne tik mąsto, bet ir gali tapti dialogo partnere filosofo mąstymui. Vandens lelijos žiedas gali kelti filosofinę mintį apie grožį.

Platonas, kaip ir Dostojevskis, yra grynai socialus mąstytojas, jis mąsto apie žmones ir jų santykį su kitais žmonėmis bei šime santykyje nutinkančius grožio įvykius. Gamta jis nesidomi. Tai geriausiai yra fonas socialumui. Taip jis kuria socialumo filosofiją, kurios aukščiausia instancija yra gėrio idėja ir tas gėris yra žmogiškas gėris. Mes norime išplėtoti Platono mintis apie gražių kūnų meilę, kalbėti ne tik apie žmogiškų gražių kūnų meilę, bet ir apie nežmogiškų daiktų, pavyzdžiui, augalų kaip gražių kūnų meilę – vandens lelijos žiedus kaip gražius kūnus ir t. t. Gamta gali būti įkvėpimo šaltinis ne tik vabzdžiams, bet ir žmonėms – žmogus gali mąstyti apie vandens lelijos ontologiją. Anot antropologijos anapus žmogaus, gyvūnai ir augalai yra esmiškai semiotiški: jie teikia vieni kitiems ir kitiems gyvūnams ženklus ir tam tikra prasme mąsto, nes turi savo savastis, kurios yra semiotinės. Jeigu norime įsivaizduoti vandens lelijos savastį, tai yra jos komunikaciją su vabzdžiais, su kitais žiedais per vabzdžių tarpininkavimą ir komunikaciją su filosofu, kuris istosai valtimi ežere ir stebi vandens lelijų žiedų grožį, tai tas grožis, kaip jau buvo sakytą, apvaisina filosofo protą. Ir tai jau ne biologinė, bet filosofinė reprodukcija: filosofinių kalbų, straipsnių, knygų rašymas.

Vandens lelijos žiedas yra ontologinio patyrimo telkinys, kuris leidžia susimąstyti apie visatos sandarą, apie Dievą, sukūrusį pasaulį. Taigi turime dvi vandens lelijos žiedo funkcijas, kurias atlieka tas pats žiedas. Viena vertus, kaip jau buvo sakytą, giminės pratęsimo, kita vertus, grožio savaimės funkcija. Galima sakyti, kad ir žmogaus gyvenime grožis reikalingas ne vien tam, kad susirastume partnerį ir paliktume palikuonių. Žmogaus pasaulyje kito žmogaus kūno grožis ne tik prisideda prie biologinio giminės pratęsimo, reprodukcijos, bet ir yra savaime vertingas. Tad galima sakyti, kad grožis, pagal Platono „Puotos“ dialogą, įkvepia meilę, turinčią daug lygmenų ir atspalvių. Tačiau žmogaus pasaulyje meilė yra platesnė sąvoka nei palikuonių susilaukimas, esama meilės žaismės, kuri teikia džiaugsmo, nesusieto su reprodukcija. Kaip jau buvo sakytą, Platonas kalba apie meilę gražiems kūnams, kuri po to virsta meile idėjoms, kalba apie meilės reprodukcinę funkciją, palikuonių susilaukimą ir apie meilės, kaip idėjų, reprodukciją – grožio santykyje kuriame idėjas ir mūsų palikuonys, kaip jau minėta, yra mūsų kalbos, idėjos, knygos, kitokie tekstai. Ir žmogus turi šią dvejopą reprodukcinę funkciją. Pasėti sėklą galima į moters išėias arba į kito žmogaus smegenis ir stebėti, kaip jie brandina vaisius. Taigi ta pati analogija galioja ir vandens lelijos žiedui. Viena vertus, vandens lelijos žiedas komunikuoja kaip reprodukcinis darinys, kita vertus, jis yra vertingas savaime ir gimdo idėjas, apvaisina filosofo protą savo grožiu. O šis grožis nėra estetika, tai ontologija, tai pasaulio sandaros slėpinys. Dėl to plaukiojimas ežere valtimi tarp vandens lelijų žiedų ir jų stebėjimas nėra jokia pagonybė, jokia Baalo filosofija, o Dievo pėdsakų stebėjimas, nes vandens lelijos žiedo struktūra stebina ir traukia ne tik vabzdžius, bet ir filosofą – gamtos metafiziką, – kuris irstydamsis valtimi ežere patiria kontempliacijos džiaugsmą. Žiedas kaip grožio telkinys, kuriame yra daugiau būties nei bjaurastyje, nurodo į pasaulio Kūrėją, yra Dievo pėdsakas.

Turime susimąstyti apie tai, apie ką filosofai anksčiau nemąstė, nes filosofija buvo antropocentriška – orientuota į žmogų – ir androcentriška – orientuota į vyrą. Feministės filosofiją išvadavo iš androcentrijos ir išplėtojo ginocentrinę, orientuotą į moterį, filosofiją. O mes galime filosofiją reformuluoti iš antropocentrinės į biocentrinę, kai gyvūnas irgi mąsto, ir mąstymas yra ne tik žmogaus, bet ir gyvūnų, augalų, apskritai gamtos privilegija. Perėję nuo antropocentrijos prie biocentrijos galime išplėsti filosofijos ribas, kurios nebuvo pamąstytos tradicijoje. Antropologija anapus žmogaus teigia, kad mintis yra gyva ir kad gyvūnai mąsto, ir tik mineralai, anot Kohno, nemąsto. Šias mintis apie tai, kad gyvybė mąsto, antropologiją anapus žmogaus sufilosofinome – mėginome įsivaizduoti, kad komunikuoja ne tik augalai ir gyvūnai su kitais augalais ir gyvūnais ar pastarieji su Amazonės džiunglių indėnais. Gamta sąveikauja su filosofu ir tai, ką jam sukelia, yra jo mintys – savotiški gamtos daiktų intelektualiniai palikuonys.

Milentialsai ant bedugnės krašto

Milentialsai, kvailėliai jūs! Atsisėdęs koučingo specialistas jums tuoj išaiškina, kad esat išlepinti, gaunat apdovanojimus vien už dalyvavimą ir nepakenčiat nesėkmių. Antai kokia teisybė! Paimk tu man visą kartą ir sukišk po vienu čiuziniu. Pašokinėk, paminkyk ir iškart visi vienodai! O tuoj vyresnėliai pritardami puls dalintis įžvalgomis, sakys, gyvenimas jau nebe tas, per gerai čia jie gyvena. Kariuomenės – va ko jiems reikia. „Youtube“ karta, iKarta, socialinio teisingumo apstėtoji karta, individualizmo karta, kartų karta arba kartačka. Nupušimas netrunka ateiti, kai bandai skirtingiausiems žmonėms uždėti etiketę ir sulipinti juos lipūčke, idant jie laikytųsi kartu ir būtų galima vanoti juos savo patarimais.

„Žiūrėkite, čia 300 žodžių tekstas, bet žinom, kad nebaigsit skaityt, tai padarom jums 20 žodžių santrauką *tl;dr (too long; didn't read)*“, – bando iš mūsų šaipytis diedai. Čia kaip prie mažų vaikų tėvų pašnekesys gali pradėti skambėti rusiškai, kad pyplys, slebizuojantis pusiau suprantama lietuvių kalba, nieko neparištų, taip ir vyresnėliai tekstų rašytojai 500 žodžių teksto pabaigoje gali įdėti savo pagrindinę mintį beigi paslaptiškiausiu paslaptis, iki kurių tiesiog dėl savo dėmesio koncentracijos trūkumų milentialsai nepriškas, cha cha. O jau tie anglicizmai, *oh my god!* Ir šiaip šnekėt normaliai nieks nemokat, jaunuoliai, reikia grąžinti retoriką į jūsų mokyklėles! Mūsų kalbos pilnatvišką supratimą pasiekę tik VLKK prelegentai, katrie jokia būdu iš sosto nenusileis ir mus, kalbos muzikus, vanos už žemaičiavimą, „kad“ bendračiavimą ar bendraklasio pavertimą „klasioku“ (nors dėl pastarojo jau vadžias atleido). Giedokit himną rytais, plačiai išsižiodami tarkite „Lietuva“ ir „dorybės“. Tada atsiverskite Šapokos istoriją ar Jablonskio gramatiką ir pasigėdykit jūs, suknisti kosmopolitai!

Sako žmonės, kad nieks tų knygų nebeskaito, nieks tiems milentialsams nebeįdomu, tik kompiuteriai ir veipinimas. Tik jei tas knygas reklamuoji, lyg tavo tikslinė auditorija būtų į bendrus knygų pašnekesius besirenkančios, kačių veislyną namuose turinčios senmergės, tai nesitikėk, kad „Counter-Strike“ kas pakeis į „Silva rerum“. Tokia ta mielųjų literatūros mokytojų rinkodara: „Linute, klausyk, tau turėtų patikti, čia apie baroką yra.“ Kokios tada mintys kyla tam apdaiotuotam milentialsui? Pastatai, senienos ir ištisai žandus išpūtusios lašiningos operos dainininkės, besiridenančios gatvėmis savo storomis sukniomis ir kaip kėglius numušinėjančios tokius pat lašiningus ponus su perukais. Na, gal jau čia ir per daug įdomu, tai pasilikim prie pastatų ir senienų, nes kiti dalykai jau lyg mano nevalyvos fantazijos padariniai. Tai štai – skaitė šią knygą tūkstantmečio vaikui pasakys, kad to baroko ten nė velnio neišėjo paragaut, o mintis užvaldė ištvirkavimai, absurdas, šiuolaikiškumas ir Uršulės grožybės. Na, tai ar po baroko, ar po šitokių dalykų paminėjimo jaunieji žemės avinėliai bėgtų į biblioteką ieškot išganymo? Rinkodaros profai žino – seksas parduoda. Pardavinėkit knygas šitaip, o ne maironiaudami ar baranauskindami.

O ar verta bekalbėt apie Bažnyčią ir jaunimėlį? Sako, likę dar dvasingų, pionieriais net būna, nukeliauja į Ispaniją, bet juk vienetai, deja, tik vienetai. Jeigu gerai klausysies, kasdien apie 6 valandą vakaro gali išgirsti bobulių ašarų sruvenimą po studentų bendrabučių pamatais dėl tų nedorėlių netikėjimo. Žinoma, yra viena paslaptis, kaip greitai ir neskausmingai visas tas bobules surinkti į vieną vietą ir priversti jas pamiršti dvasingumą, – pasakyk, kad tuoj užsidarys koks bankas ar pabrangs cukrus. Na, to negali padaryti bet kas – reikia, kad būtų paleista kuo nekokybiškiau

ir netikroviškiau atrodanti reklama, o *comic sans* šriftas tai išvis tas pats, lyg būtų pasirašyta paties dievulio. Skamba nemaloniai, bet kas, jei ne bedieviai milentialsai, gali galvoti apie močiučių šokdinimą?

Tiesiogiai išvertus tai milentialsai šokdina visus pagal savo beskonę techno arba Edą Sheeraną. Lyg ir ne tas pats stilius, bet jei jau žaidžiam apibendrinimais, tai aš partijos nesistengsiu pralaimėti. Apskritai viskas, kas bumsis, vyresnėlių vadinama techno. Tarpusavy patys nenustojam ginčytis, ar dešimtojo dešimtmečio reivinis techno su triušų dauginimosi greičio BPM yra labiau ištaškantis dalykas negu šių laikų tamsioji vokiečių klubuose skambanti nuobodybė. Čia dar išlenda Ibisa su savo raumeningais trumpa-rankoviais vaikinukais, pasiruošusiais „įkaitinti publiką“! Visi tada ramiai trypčioja vietoje ir geria iš skardinių. Žinokite, čia jau išvis ne techno. Bandyčiau sakyti, kad hausas, bet jums tai nerūpi. O tai geras ženklas, nes pamatėte, kad tarp mūsų pačių vyksta diskusijos, nostalgija „klasikai“ bei mūsų tarp jos ir šių laikų „nesąmonių“, popso, visiško „vertybių praradimo“ ir degradacijos. Arba kitaip išvertus – vyksta tai, kas visą laiką ir vyko visose kartose.

Kaip sakė klasikas Aristotelis: „Kiekvienas gali daryti ką nori, kol tai nėra „Amway“ produktų pardavėjo darbas.“ Arba kaip teigė kitas klasikas Vaitulionis: „Bože bože, nerandu savo veido pudros.“ Žodžiu, visi esam įdomūs ir saviti, apibendrinimais tik apkvailinsime save, o aš išjudo rašyti profsąjungoms naujo manifesto.

– JUSTINAS MARTINKUS –

Kazuo Ishiguro biografijoje, lokatiojoje ir planetos realybėje

► Atkelta iš p. 5

Ne 114-asis Nobelio premijos laureatas išryškino šmeižikiškų fikcijų ir neįmanios tiesos konfliktą, atrado atminties ir sąžinės priekaištų, kurie pagilina dabarties supratimą, temą. Kalbėdamasis su Kenzaburo Oe, 1994 m. Nobelio premijos laureatu, Ishiguro primena apie 2,5 tūkst. metų trunkantį susidomėjimą Platonu, kurio kūrinių centre – Platono mokytojo Sokrato asmenybė. Akivaizdu, kad skaitytojų smalsumas tiesiog skandalingai susijęs su mirties nuosprendžio, kurį 399 m. pr. Kr. išminčiui Sokratui paskelbė 360 balso teisę turėjusių Penkių šimtų tarybos narių, absurdu. Sokratas nebuvo linkęs isteriškai klykti ir meilikauti, nors tai ir galėjo išgelbėti. Sokrato išmintis – žodžių „konvertavimas“ į žmogiškąsias vertybes: pastovumą, ištikimybę, sąžiningumą, kurios ir dabar sudaro teisių ir laisvių neliečiamumo pagrindą, nes žodžiai takūs, todėl juose negali būti tiesos. Kalnai knygų prirašyti siekiant suvokti, kodėl žmonės tokie imlūs prasimanymams, visada ir visur blokuojantiems tiesos suvokimą ten, kur nusilpsta žmogaus orumo prioritetai besiremiančios teisės ir įstatymo vertybės. Tačiau efektyvaus šmeižo ir bejėgės tiesos kolizija kartojasi maniakiškai įkyriai. Be teismo ir remiantis prasimanymais 1623 m. Paryžiuje buvo pasmerktas mirti Théophile'is de Viau, sukūręs Platono „Faidono“ parafrazę (1620), kurioje vaizduojamos paskutinės Sokrato gyvenimo valandos, praleistos stiprinant mokinių gebėjimą atskirti tiesą nuo melo ir asmenines gerąsias jų savybes kaip socialinio teisingumo pagrindą. XVII a. poetas ir filosofas, kaip ir Sokratas, kreipėsi į amžininkus, klausdamas, kodėl šie pamiršo tikruosius jo poelgių motyvus, kuriuos iškraipė oponentai, pasitelkę penitenciarines melo ir prasimanymų prerogatyvas pagal principą „fabrikuok ir naudokis konjunkture“. Pats Théophile'is de Viau manė, kad tiesos pastovumas atmintyje kur kas naudingesnis gyvenimui nei protas, suvokiamas kaip duomenų ir definicijų, kuriomis gali manipuliuoti „duomenų vartotojai“, saugykla.

Apie sąžinės ir atminties, kaip gyvybinio dabarties potencialo, aktyvumą kalbėjo Dostojevskis ir Čechovas, Proustas ir Kafka. Umberto Eco 1994 m. Harvardo paskaitose siūlė panaudoti atminties energiją gretinant realųjį pasaulį su sukurtoju romane. Energingas ir nekantrus Michelis Houellebecqas, 1998 m. kalbėdamas apie dabartį kaip nestabilumą erą, siūlė suvokti romaną ir atmintį kaip „elementariųjų dalelių greitintuvą“. Günther Grassas Vilniaus paskaitoje (1999) kalbėjo apie atmintį kaip pasipriešinimą mirčiai, o Patrickas Modiano 2014 m. Nobelio paskaitoje reikalavo rašytojų priešintis amnezijos rutinai kaip sąmoningam konkrečių žmogaus egzistavimo ir išgyvenimo sąlygų ignora-

vimui, kuris būdingas „nomenklatūriniais altruistams“. Modiano supratimu, tokia – beveik medicininė – diagnozė tapo nūdienos mentaliteto būklės metafora. Mes pasiduodame amnezijai todėl, kad šiandien norime pamiršti, kuo mus norėjo paversti arba kuo buvome tapę verčiami aplinkybių ar dėl brutalaus mūsų pačių sąmonės „juodųjų skylių“ diktato. Amnezija fragmentuoja praeitį, eliminuoja iš jos logiką, įvykių ryšius ir vientisumą, pakeičia poelgių prasmę prasimanymomis ir melagingomis postfaktinėmis kombinacijomis. Ir čia svarbu ne novatoriškumas ar prioritetai, o virtuoziško meistriškumo visuotinumas ir tai, kad dėl atminties – kaip konstruktyvios dabarties gyvenimo idėjos – literatūra išsaugo gebėjimą atskirti tiesą nuo fikcijos.

Rašytojai rašo. Bet ir skaito. Dažnai daugybę metų prieš tapdami laureatais jie išskaito tai, ką jų asmeninė patirtis byloja apie tikrovę, su maniakišku atkaklumu kartojančią tiesos ir fikcijų konfliktą. O kai rašytojai tampa laureatais, skaitytojams iškyla naujas klausimas: ar tik nekartoja tie Parnaso gyventojai to, ką daugybę kartų prieš juos aprašė jų pirmtakai? Ir skaito, siekdami susidaryti savąjį Nobelio laureato stiliaus formulę. 2017 m. spalio 5 d. Švedijos akademijos sekretorė Sara Danius užsiminė apie Jane Austen, Franzo Kafkos ir iš dalies Marcelio Prousto mišinį. Tačiau skaitydami naujausią publikuotą Ishiguro romaną „Palaidotas milžinas“ randame neužmaskuotą citatą, aliuzijų ir reminiscencijų – „remiksų“ – iš Artūro legendų apie riterių žygius ir Dantės „Dieviškosios komedijos“. Šie perskaityti ir interpretuojami unikalia Ishiguro maniera. Interpretuodamas Artūro legendas rašytojas atkreipia dėmesį į tai, kad legendos neatitinka tikrovės, nes riterių kūnas ir kraujas niekada netampa purvu po žirgų kanopomis, o visi tik džiaugiasi Artūro pergalėmis, kur nėra „keršto planą puoselėjančios merginos su kirtikliais“, kapojančios riterių kūnus su tokia pat neapykanta kaip britai ir saksai. Kad ir kokia archaika dvelktų klajonių po viduramžių „niūrų mišką“ recidyvai, instinktai nepavaldūs laikui ir kupini imperiškumo, kaip ir anksčiau. Nieko nepamiršdamas, kad ir kaip magėtų užsimiršti, ir sau būdinga maniera įtvirtindamas slapčiausių savo veikėjų impulsų unikalumą, naujasis autorius suvokia aktyviosios atminties ir altruistiinių emocijų kūrybinės energijos kelio „nuo viduramžių prie asmeninio Atgimimo“ reciklizaciją kaip integralią dabarties dedamąją.

Klausime, kurį Ishiguro uždavė studentų auditorijai: „Kam žmonės rašo ir skaito?“, galima įžvelgti paniką, kuri kelia rutiną tapusi gatavų tiesų skaitymo devalvacija ir ne-

implumas, net turint omeny visą įmanomą komercinę naudą ir literatūrinės produkcijos „bestselerizmą“. Ar tik nebūsime pražiūrėję ir skaitytojo mirtį, panašiai kaip per praėjusį šimtmetį buvo diagnozuotos Dievo, demiurgo, autoriaus mirtys... Gal tarškant kompiuterių klaviatūroms nepastebėtos praėjo ir skaitytojo budynės... Vietoj atsakymo į laureato klausimą nuskambėjo „aštrus“ klausimas, ar paties Ishiguro knygos yra tiesa ar melas.

Į jį laureatas atsakė graudžia šypsena. Klausiantysis dar nepato arba niekada nebuvo skaitytoju. Antraip jam būtų užtekę argumentų iš romano „Perėjūniško pasaulio menininkas“, kad autoriaus asmenybė niekada nesutampa su tiesa, kurią norėtų matyti kiti. Ishiguro niekaip nekomentavo mentalinio skaitytojų, kurie laukia galutinių ir nepajudinamų tiesų tarp „tikrovės algoritmo ir integralų“, bet nesiekia išmanyti giluminių savo pačių elgesio motyvų, o „atrastąjį laiką“ pakeičia eksperto nuomonės surogatu ir pasivaikščiavimais tarp enciklopedinių žodynų formuluočių, parazitavimo esmės. Taip relaksuojantis pamirštama, kad literatūrinė kūryba tarp permanentinių divergencijų – viso labo tik priemonė ir visų visiems žinomų taip vertinamos konvergencijos apibrėžčių komentaras.

Rašytojai rašo, skaitytojai skaito. Ir vieni, ir kiti lieka dabartyje – tiek prisimindami praeitį, tiek įsivaizduodami ateitį. Viskas, kas reikšminga ir konstruktyvu socialinės tikrovės ir asmeninio mentaliteto atžvilgiu, yra susiję su tomis dviem aktyvumo rūšimis. Ir gali būti, kad vienas iš stimulų, dėl kurių vieni vis rašo ir rašo, o kiti vis skaito ir skaito, yra viltis, kad vėl atėjus į madą „autorių sąžinės ir atminties kančioms“ Nobelio laureatų romanuose surašyti milijardai žodžių iš tikrųjų gali virsti bent vienu kilniu polėkiu dabar.

Pabaigoje keli žodžiai apie Nobelio paskaitą „Manojo XX a. vakaras ir kiti smulkūs triumfai“, kurią Kazuo Ishiguro perskaitė 2017 m. gruodžio 7 d. Švedijos akademijoje. Lektorius drąsiai iškėlė į centrą autoriaus figūrą, savo autentiškąjį „aš“, išvadotą iš įvaizdžio kūrėjų retorikos apvalkalo. Po dešimtmečius trukusios propagandinių falsifikatų ir simuliakrų gamybos asmeninis ir globalusis konkretumas tampa savignyos strategija kovojant su nepakantumu viskam, kas nėra masiška. Tai reiškia, kad atgimsta autentiškų asmeninės socialinės patirties pradų prioritetas. Nekurdamas giliamintiškų spekuliatyvių konstrukčių, remdamasis faktais ir dokumentine savo paties biografijos konkretybe, Nobelio laureatas apibūdino save kaip pavargusį išvarginto intelekto kartai priklausančią autorių, kuris visų įtampų ir konfliktų, dilemos „pamiršti ar prisiminti“ akivaizdoje bando įtvirtinti konstruktyvią kūrybinės energijos vertybę, būdingą dvikrypčiam pažintiniam ciklui: rašytojai rašo tam, kad skaitytojai skaitytų ir permantų, kaip atskirti tikrus dalykus nuo fikcijų.

Vertė Irena Ramoškaitė

Karių ir menininkų giminė nuo Nemuno krantų

Savanoris Vincas Rudaitis vyresnysis su vaikaite Janina Rudaityte. 1954. Iš Janinos Ražinskienės archyvo

Šiais metais švenčiame Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį. Daugybę kartų bus prisimenamos ir minimos iškilios asmenybės, prisilietusios prie modernios valstybės pamatų kūrimo. Tačiau Lietuvą kūrė ne tik garsūs politikai, intelektualai, visuomenės veikėjai, bet ir mažai kam žinomi, užmiršti žmonės, neretai gimę ir užaugę paprastų valstiečių šeimose.

Viena tokių šeimų, užauginusi patriotiškų, gabių vaikų ir vaikaitių būrį, buvo Jono Rudaičio ir Onos Gulbinaitės-Rudaitienės šeima, gyvenusi Novos kaime, kuris yra įsikūręs Kauno rajone ir septynis kilometrus nutolęs į vakarus nuo Zapyškio, beje, iki 1913 m. jis buvo vadinamas *Navina, Novyna* (Naujiena). Žemės tose vietose nederlingos, tarp smėlėtų miškelių išsibarsčiusios pavienės sodybos. Novos kaimo kilmės istoriją yra užrašęs fotografas ir kraštotyrininkas Bernardas Aleknavičius, ją jam papasakojo vienas iš senolių Rudaičių vaikaitių eigulys Antanas Jakubauskas, gimęs 1919 m. Pasakojama, kad prieš 200 metų toje vietoje augo giria, priklausiusi Dobrovolės dvarui. Mišką pradėta kirsti, žemę parceliuoti į sklypus, juose žmonės pasistatė sodybas, o atsiradusį kaimą pavadino Naujiena.

Seniausias žinomas Rudaičių giminės atstovas Jonas Rudaitis (apie 1861–1948), Tamošiaus sūnus, pasak vyresniųjų pasakojimų, bėgdamas nuo rekrūtų perplaukė Nemuną ir taip atsidūrė Zapyškio krašte, o kilęs, anot kai kurių, turėtų būti nuo Paštuvos. Jono Rudaičio žmona Ona Gulbinaitė-Rudaitienė (apie 1865–1945), Andriaus duktė, buvusi labai pamaldi, Kaune dalyvaudavusi visų bažnyčių atlaiduose.

Jonas ir Ona Rudaičiai turėjo septynis vaikus: Joną, gimusį apie 1885 m., Kazimierą, gimusį 1894 m., Vincą, gimusį 1895 m., Antaną, gimusį 1899 m., Petrą, gimusį 1901 m., Marijoną, gimusią 1908 m., Agotą, gimusią apie 1900 m. Vyriausieji sūnūs laimės ieškoti buvo išvykę į Jungtines Amerikos Valstijas. Jonas žuvo Pirmajame pasauliniame kare, o Kazimieras įsitvirtino JAV ir ten sukūrė šeimą. Lietuvoje likusios seserys Marijona Rudai-

tytė-Keturakienė ir Agota Rudaitytė-Jakubauskienė, nors ir sunkiai dirbo namų ūkiuose, gyveno gražiai ir tvarkingai, užaugino po būrį vaikų.

Vincas Rudaitis (1895–1977) nuo 1919 m. sausio 13 d. iki 1920 m. sausio 24 d. savanoriu tarnavo Lietuvos kariuomenėje, už tai buvo apdovanotas – Vandžiogalos valsčiaus Artojų kaime gavo žemės. 1922 m. Garliavos bažnyčioje vedė Agnietę Vaitkevičiūtę, po vedybų įsikūrė netoli Boniškių kaimo vienuolikos hektarų ūkyje (sovietmečiu liko 30 arų). Augino gyvulių ir paukščių, turėjo nemažą obelų sodą, dirbo žemę. V. Rudaitis su žmona susilaukė trijų sūnų: Vinco (žuvo Antrajame pasauliniame kare), Antano ir Alfonso. Taip pat šeima augino savo vaikaitę Janiną Rudaitytę, ši ir papasakojo apie senelių tradicijas. Gerajame kambaryje, kertėje prie stalo, kabėjo keturi šventieji paveikslai, kuriuos gegužinių maldų dienomis puošdavo plukių vainikais ir kitais žolynais. Virtuvėje stovėjo krosnis su duonkepe, Kalėdų ir Velykų proga joje kepdavo mielinis pyragas, per bulviakas – bulvinius blynus ant kopūstų lapų, o paprastomis dienomis – duoną.

Patriotiškoje aplinkoje užaugęs ir savo dėdžių paragintas, per Antrąjį pasaulinį karą į Povilo Plechavičiaus vadovautą Vietinę rinktinę buvo įstojęs V. Rudaičio sesers Agotos sūnus Juozas Jakubauskas. Už tai vokiečių buvo suimtas ir išvežtas į darbo stovyklą.

Savanorio Vinco brolis Antanas Rudaitis buvo prekybininkas, Zapyškyje turėjęs parduotuvę. 1926 m. jis Zapyškyje vedė Adelę Juškevičiūtę iš Dievogalos, gimusią 1905 m., o 1929 m., po pirmosios žmonos mirties, vedė jos seserį Juditą Juškevičiūtę, gimusią 1908 m. Esą jaunoji ateidama į ūkį atsinešė 4 000 litų kraičio.

A. Rudaičio sūnus Aleksandras Rudaitis (1929 Zapyškyje–1971 Vilniuje) – neeilinio likimo žmogus, dainininkas (tenoras), režisierius. Lankė „Aušros“ gimnaziją Kaune. 1953 m. baigė Lietuvos konservatoriją (Petro Olekos solinio dainavimo klasę) ir nuo 1954 m. tapo operos solistu. Giacomo Puccini operoje „Madam Baterflai“ yra dainavęs Pinkertono partiją, Charles'io Gounod operoje „Faustas“ – Fausto, Aleksandro Dargomyžskio operoje „Undinė“ – Kunigaikščio, Ch. Gounod operoje „Romeo ir Džuljeta“ – Tebaldo, Giuseppe Verdi operoje „Otelas“ – Kasijaus etc. A. Rudaitis 1966–1968 m. stažavosi Maskvos Stanislavskio ir Nemirovičiaus-Dančenkos muzikiniame teatre. 1954–1967 m. buvo Lietuvos operos ir baletų teatro solistas, 1968–1971 m. – šio teatro operų režisierius, o 1969–1971 m. – vyriausiasis režisierius. Šiame teatre jis pastatė G. Puccini „Merginą iš Vakarų“ (1968), G. Verdi „Rigoletą“ (1969), Tichono Chrenikovo „Audroje“ (1970), Gaetano Donizetti „Liučija di Lamermur“ (1970) ir kitas operas.

A. Rudaičio kartu su Vytautu Viržoniu parengta G. Puccini opera „Mergina iš Vakarų“ (tuo laiku vadinta „Mergina iš Kalifornijos“) pirmąjį sezoną buvo suvaidinta septyniolika kartų, tačiau greitai išbraukta iš repertuaro. O 1970 m. pirmą kartą pastatyta „Liučija di Lamermur“

Jonas ir Ona Rudaičiai. Iki 1945. Iš Irmos Gavelienės archyvo

kelis syk buvo atnaujinta ir vaidinama net iki 2003 m., sėkmingai rodyta teatro viešnage užsienyje.

Jono ir Onos Rudaičių sūnus Petras Rudaitis (1901–1950) buvo stalius, Lietuvos kariuomenės šeštajame pėstininkų pulke tarnavo eiliniu, vėliau buvo paleistas į rezervą. 1923 m. Zapyškyje vedė ūkininkaitę Oną Urboniūtę, gimusią 1898 m., ir susilaukė su ja šešių vaikų.

Rudaičių šeimos istorija tokia pat marga kaip ir Lietuvos istorija, kupina savų herojų, pasiekimų, taip pat netekčių ir išbandymų. Kiekviena Lietuvos giminė, atvertusi savo nuotraukų albumą, išgirdusi senolių pasakojimus, gali pasisemti drąsos, įkvėpimo ir naujų jėgų kurti savo ir tautos gyvenimą.

Už pasidalinimą giminės nuotraukomis, žiniomis ir pasakojimais dėkoju savo trečios eilės pusseserei, Rudaičių palikuonei Irmai Daukšaitėi-Gavelienei ir savo mamai Janinai Ražinskienei.

– UGNĖ RAŽINSKAITĖ –

Dalinis Mėnulio užtemimas

► Atkelta iš p. 7

Tuo metu Nemunu dar plaukdavo baržos. Pamačiusi prieš srovę tempiančią sielius, ant kurių kūrenosi ugnelė, baržą: vyrai kartimis atsispirdami nuo seklių labai gražiai dainavo. „Ką dainavo, neprisimenu, bet gražiai.“ Jiems nuplaukus, pasigedo manęs. Panemunė tuo metu buvo apaugusi krūmais, tad sesė verkdamas ir šaukdama mano vardą bėgo tarp jų vinguriuojančiu takeliu. Už gero kilometro rado bandantį lipti į tą patį geležinkelio pylimą. „Tėvams, aišku, šito nepasakojau.“ Ne, šito neprisimenu – buvau per mažas. Ir tikrai negaliu prisiminti, nes buvau visai kūdikis, paskutinio vežimo į Sibirą. Anot jos, aplink buvo labai triukšminga, garsiai raudėjo moterys. Tėvas liepė tūnoti lyg pelėms po šluota, nežiebt žiburio. Tą sykį išvežė tame pačiame name už sienos nuomojusią kamarį Balinskiene su jau suaugusiu sūnumi.

Va taip galima nuo vaikiškų atsiminimų ir plepalų prieiti iki globalių dalykų ir atvirksčiai. Pavyzdžiui, baltarusis dailininkas, vasarą viešėjęs Lietuvoje mūsiškių

organizuotame dailininkų renginyje, internete išplatino savo įspūdžius: lietuvių liaudis (!) labai nepatenkinta buvimu Europos Sąjungoje, vargsta ir dejuoja; jo tėvas 1944 metais vadavo Lietuvą iš NATO (!) jungo, o dabar „natovcy“ vėl važinėja tankais po mūsų šalį. Iš kur tokios žinios? Tikrai ne iš svetimos šalies propagandinių žiniasklaidos kanalų, o iš save laikančio menininku, dvi, kad ir ne prestižiškiausias, aukštąsias mokyklas baigusio mūsų kolegos. Suprantamas gudų nevisavertiškumo kompleksas – jie teigia esą tikrieji lietuviai, o ne mes. Į tokius paštalus neverta net dėmesio kreipti. Suprantamas sovietinės nostalgijos graužiamų nukvakėlių klyksmas: „Iš vienos sąjungos patekome į kitą sąjungą!“ arba „Prie ruso buvo geriau.“ Lemtingaisiais 1940-aisiais tokie valdžia ir santvarka nepatenkintieji plojo, kai jų iškiliausi menininkai važiavo parvežti Stalino saulės. Ir pusšimčiui metų, nors iki dabar ne visi tai nori pripažinti, patyrėme visišką Saulės užtemimą. Vis dėlto verta mokyti istorijos ar bent knygeles skaityti, nors ne visas jose perteiktas mintis priminti už tikrą pinigą: šitiek absurdiškų, idiotiškų jų rasime tiek praeityje, tiek dabartyje, kad darosi baisu. Baisiausia, kad jų autoriai, įgiję valdžios ar savęs reikšmingumo pojūčio galimybę, bando disponuoti mūsų likimais ir gyve-

nimais. Banalios tiesos, kurioms atsirasti padedame mes patys. Pastaruoju metu viena tokia esybė bandė atskleisti (demaskuoti) vieną žymiausių partizanų vadų. Polemikos su artimu žmogumi metu kalbėjau: pritariu, kad ji nėra visai protinga moteris, bet įsivaizduoja esanti savotiška lietuvių Agatha Christie, užsiimanti saloniniais detektyviniais tikrųjų priežasčių išaiškinimais ir panašiai. Savęs perversinimas – lyg Mėnulio užtemimas: labai efektinga, bet po keleto minučių jo neprisimeni. Ši moteriškė tikrai nieko nepasimokė iš istorijos, kuri įvertino Stalino saulės vežėjus: mažytis skirtumas tarp jų, kad ji neturi nei poetės, nei rašytojos talento, todėl bus prisimenama tik kaip į savo lizdą dergiantis paukštis. Kas dabar prisimena „Durnių laivo“ autorių? O dar pagalvojęs pradėjau pritarti savo oponento nuomonei, kad čia sklinda ne tik tuštybės ir kvailumo, bet ir kur kas blogesni kvapai. Visa laimė, kad šešėlis nuo Mėnulio pasitraukia ir, praėjus kuriam laikui, užtemimo niekas ir neprisimena.

– KOSTAS POŠKUS –

Takelis į nebūtį

Pasakoti šią istoriją pradėjau aprašydama žygi į kalnus. Vargu ar būčiau ryžusis kopti, jei ne takelis.

– Kažkas ėjo šiuo taku, įdomu, kur jis veda? – pamaniau ir patraukiau pirmyn, nesidairydama į šalis.

Sekiau takelį nustebusi, nes brydė dingdavo ir kai jau susitaikydavau su mintimi, kad jokio tako čia nebuvo, vėl išvysdavau akmenuotoje įkalnėje šviesesnę kelio gyslą; taip kartojo bent tris kartus, priminė žaidimą ir aš įsitraukiau. Pasakos apie siūlų kamuolį, kuris rieda, kol paklaidina tankioje girioje, nėra laužtos iš piršto, paklaidina ne siūlų kamuolys, bet azartas – nesveikas smalsumas:

– Kas už miško?

– Kitas miškas, dar tamsesnis.

– Jie nepereinami, ten niekas nevaikšto, nes eiti nėra kur.

– Jūs bandėte? – paklausiau moters, nors ir pati galėjau suprasti, kad ne visais takeliais būtina vaikščioti.

Tai nebuvo ragana, išlindusi iš už kelmo, nors šluotą rankoje laikė; priėjo prie manęs viešbučio fojė ir tiesiai paklausė, ar nereikia nakvynės žemesne kaina: dirbo valytoja, gyvena netoliese, penkios minutės kelio, perimdama viešbučio svečius, prisidurdavo prie atlyginimo vieną kitą dešimtinę.

– Ar bandžiau pakrante iš Feodosijos pasiekti Aluštą?! – paklausė ji plačiai šypsodamasi ir atsigrėžė į vyriškį.

– Ne! Ne! Ne! Mes nebandėme, kalnai nepereinami, – dabar jau abu šypsojosi, žvelgdami vienas į kitą.

– Galbūt vėliau kada nors keliausime, bet ne kalnais, mes tik pusę metų susituokę, mums neprailgsta dviese.

Truputį nesmagiai jaučiausi, žiūrėdama į perdėm kūnišką ir tokį regimą sutuoktinių džiaugsmą; vyras, meiliai nulydintis akimis netoliese šeiminkaujančią moterį, žmona, nušvintanti plačia šypsena, pagavusi šelmišką vyro žvilgsnį, abu įpusėję šeštą dešimtį, man jie atrodė senukai. Rusų papročiu pavaišino arbata, papasakojo apie save, patarė nekopti į kalnus, tvirtino pakrantę esant nepereinamą, bet aš nepatikėjau, nes susiruošusi keliauti vakarine Krymo pusiasalio pakrante girdėjau panašius perspėjimus, o visgi perėjau.

– Jie nebandė, – pasakiau sau.

Įveikiau du trečdalius kelio, viršukalnė rodėsi arčiau nei kalno papėdė. Švito vaikus saulėtas rytas, nepamenu nė vieno kitokio per penkis mėnesius, kuomet keliau ir gyvenau Kryme. Apeidama statesnę uolą takelį pameddavau iš akių, pradžioje augo viksvos, kylant aukštyn, matėsi tik saulėje išdegti stagarai. Nežiūrėjau į laikrodį, ar ilgai ėjau, karštis dar buvo pakenčiamas. Kopti tapo lengviau, tuomet takelis dingdo visiškai. Svaresčiau, kas galėjo jį praminti, gal kalniniai ožiai, gal kiti skeltanagiai lipo į tokį aukštį pasigrožėti peizažu? Atsigrėžusi mačiau milžiniškus akmenis luitus, sugriuvusius vienas ant kito, aukštai iškylančias pusrūšas; vienai spindinčiai uždangai nespėjus nugarmėti į properšą, tryško nauja, tvodavosi į akmenis su dar didesne jėga ir vėl ryto saulėje žerintis fontanas kilo į viršų, krito, sukosi, dužo: įspūdingas reginys, nuo kurio nepajėgiau atplėšti akių, – mūša gąsdino ir kartu traukė.

Nusprendžiau grįžti. Pradėjusi leistis, pajutau, kad akmenukais slysta batelių padai. Jie nebuvo pritaikyti žygiams po kalnus, išvažiavau spontaniškai, nesiruošusi – *bėgančioji bangomis*. Bandžiau išsilaikyti ant kojų, neparkristi, net kvėpuoti nustočiau, bet vis tiek slydau – per metrą į kairę nuo manęs ir į dešinę judėjo žemė. Aš ne iš karto supratau, kas darosi: kopdama išjudinau akmenis skaldos masę, dengiančią šlaitą, skalda čiuožė žemyn, nešdama ir mane, – kalnai iš tiesų buvo nepereinami. Leistis į apačią negalėjau fiziškai, kopti aukštyn nemačiau prasmės. Stovėjau pakankamai aukštai ir galėjau apžvelgti panoramą, kiek akys aprėpė, driekėsi tokie patys akmeniniai sąvartynai.

O, kaip tą minutę pykau!.. Kiek daug karčių žodžių praskriejo teletaipu mintyse. Pirmiausia priekaištavau giminaičiams iki trečios kartos, dėl kurių kaltės man teko atkaklus ir nepalengiamas būdas, po to pasmerkiau draugus, stokojusius meilės ir švelnumo, – argi tikras draugas išleistų kurso draugę į statybas?! Aš taip nepasielgiau, tiesa, mano draugės ir draugai buvo sėslūs žmonės ir stropūs studentai. Paskutiniaus žodžiais išdėjau vyriškį, pliauškusį niekus apie tai, kaip jis pėsčiomis ėjo septyniolika kilometrų pietine Krymo pusiasalio pakrante:

– Keliautų geriau aplink stalą, pasakorius...

Kliuvo garbanotiems čigonams spindinčiomis akimis, kurie traukia, laisvi lyg vėjas, kur panorėję. Truputį pabariau save, kam leidausi jų visų suklaudinama, bet galėjau savęs labiau, nei bariau, nes niekas tą minutę, kai svyravau virš bedugnės, negalėjo manęs pagailėti... Teko ilgai, pėda po pėdos, šliaužti skersai šlaito į mažytę įlanką kitoje kalnagūbrio pusėje, laiko apmąstymams turėjau sočiai. Po šio žygio jau žinojau, kad kalnai yra nenuspėjami ir mirtinai pavojingi, o svetimais takais galima iškelti į nebūtį. Vaikinas, padėjęs man išsigauti iš įlankos, paaiškino, kad nuo uolų nukritę skenduoliai yra labai retai atpažįstami. Stovėjome paplūdimyje tarp žmonių, kurie laukė atvykstant greitosios pagalbos automobilio. Netoliese, užtiestas apklotu, gulėjo keistas kauburyš. Žiūrėjau į jūros išplautą kūną, kuris priminė rąstą.

– Kodėl kūnas taip keistai atrodo? – paklausiau vaikino.

– Dėl stipraus bangavimo ir mūšos iškilios kūno dalys nusidavau į pakrantės uolas, o priplaukti ir ištraukti skenduolį labai sunku. Nebent jūra po ilgo laiko išmeta kūną į krantą, – atsakė jis.

Pirmą kartą mirties grėsmę patyriau skėsdama upėje. Nardant ties užtvanka, mane pagavo srovė. Mokėjau plaukti, pasitikėjau savo jėgomis ir niekuomet nejaučiau baimės vandenyje, bet tą kartą srovė suko lyg skiedrą galingo srauto sukuryje. Nardydavau atviromis akimis, mačiau saulės šviesą, tirpstančią žalioje vandens gelmėje; sąmonėje nušvito suvokimas, kad geriausia, ką galiu padaryti, tai nesipriešinti: pritraukiau rankomis kelius, susiriečiau lyg embrionas ir pasidaviau tėkmei. Prieš akis prakriėjo trumpas dvylikametės mergaitės gyvenimo filmukas, persmelkė skaudį nuojautą, lyg klausimas, kad paties svarbiausio mano gyvenime nebuvo, kažko, ką gali patirti ir dvylikos metų vaikas, – paties svarbiausio... Aš nustočiau eikvoti jėgas, nes plaučiuose būtų pristigę oro. Vanduo apglėbė švelniai, pakėlė nuo dugno, išnešė iš sukuro išmuštos duobės ir išmetė toli nuo užtvankos, beveik ant kranto. Išsigandusios draugės pribėgo padėti, bet, pamenu, aš nei džiaugiausi, nei stebėjausi, tik įtemptai stengiausi prisiminti: ko nebuvo mano gyvenime? Bėgant laikui ši patirtis išbluko ir užsimiršo, atsakymo į klausimą tuomet neradau. Nesakiau mamai, kad skendau, nesakiau netgi, kad vaikštome maudytis prie užtvankos. Intencijos, dėl kurių nutylėdavau vienas ar kitus poelgius, man rodėsi gimusios iš kilnių paskatų ir buvo pateisinamos, siekiau apsaugoti mamą nuo nereikalingo nerimo, tiesa, nekliausia jos, ar tai, kad nusprėšiu, kuo mamai rūpintis, o ko geriau nežinoti, yra priimtina jai pačiai, – dažnai nutylėjimai užgriūdavo lyg perkūnas iš giedro dangaus, tiksliau, pasekmės poelgių, apie kuriuos nesinorėdavo kalbėti. Ir dabar nerandu atsakymo į klausimą: ar tai, kad vaikai nustoja atvirai dalintis su tėvais savo išgyvenimais, yra melas? Ar vaikai slepiasi suprasdami, kad poelgis ydingas? O tėvai? Ar tikrai jie nepastebi ir nesupranta santykių pokyčių? Galbūt jie tai suvokia kaip brandą? Tuomet kas turi ir gali apsaugoti vaikus nuo ydingos brandos?

Aš nuoširdžiai mylėjau mamą, mačiau, kaip sunkiai ji uždirba pragyvenimui, kiek pastangų reikalauja būtinybė išlaikyti dvi studentes dukras, gerbiau ir vertinau šias pastangas. Nors mūsų santykiai visą gyvenimą išliko draugiški ir šilti, labai anksti sprendimus pradėjau priimti su niekuo nesitardama: jei viskas baigdavosi sėkmingai, pasipasakodavau, jei ne – nutylėdavau. Visgi turėjau pasakyti jai, kad nutraukiau studijas ir išvažiavau į Krymą. Grįžti namo nediršau, todėl parašiau laišką. Mama buvo tas žmogus, kuris viską priimdavo besąlygiškai, bet kaip tik todėl aš nesiryžau grįžti: man buvo gėda. Antrą kartą mačiau studijas, ką galėjau jai pasakyti? Kad patikėjau žmogumi, kuris pats savimi netikėjo? Į žmones žvelgė lyg į veidrodį: išvydęs tikrąjį savo veidą, išsigąsdavo ir pabėgdavo. „Tu būsi mano sparnais...“ – sakydavo man, aš tikėjau, bet nepajėgiau gyventi už du. Bėgau nuo šių santykių, kita moteris, vėliau taip pat patikėjusi juo, nusižudė.

Rašiau dažnai, pasakojau, kur keliauju, ką veikiu Kryme, tikėjausi, kad laišakai nuramins ir paguos mamą. Jos atsakymai trikdė, jaučiau baimę mamos laišukuose, nesupratau, kodėl negaliu gyventi ir dirbti kitoje šalyje, galbūt nebuvo nuoširdi rašydama. Gaudavau laiškus iš Gražinos ir Leonido, rašiau jiems, laukiau atsakymų, perskaitydavau ne vieną kartą. Draugų laišakai stebino; tai, apie ką jie rašė, rodėsi toli ma ir nebesvarbu, pasaulis, kuriame gyvenau, skyrėsi nuo to, kurį palikau. Penkios dienos, praleistos Rostove prie Dono, spindėjo lūkesčių, atradimo ir išsivadavimo džiaugsmu. Aš pirmą kartą apsisotau viešbutyje, pirmą kartą supratau, kaip smarkiai ilgėjausi vienumos – lyg oro troškau galimybės būti savimi, kad nurimtų mintys ir jausmai; pabėgusi jaučiausi apsaugota nuo pažįstamų žmonių dėmesio, nuo atsakomybės ir pareigų naštos, nuo abejonių ir graužaties. Bet kuriame mieste išsinuomotas kambarys galėjo suteikti saugumo ir laisvės pojūtį, bet pirmas atvykęs į peroną traukinys vežė Rostovo prie Dono kryptimi. Žvilgsnis į nepažįstamą miestą gimė iš mano vidinės būsenos, o ne atvirksčiai, apie šį miestą nieko konkrečiau negaliu pasakyti: pamenu virpančią brėkstančio ryto šviesą, kolonomis išsirikavusius žydinčius kaštonus, gatve plaukiantį saulėtą pusrūšų debesį, pamenu nuostabą – nuostabą?! – aš einu, matau, jaučiu, kvėpuoju: aš gyvensiu! Galėjau rinktis, kaip gyvensiu, troškiau pamatyti delfinus jūroje ir po penkių dienų, praleistų variant žemėlapius ir skaitant bukletus Rostove prie Dono, nusipirkau traukinio bilietą į Simferopolį.

Atvykusi automatinėje bagažo saugojimo kameroje palikau savo lagaminą ir pinigus, pasiėmiau labai nedidelę sumą ir dokumentus. Penkiolikos kapeikų monetas sustačiau stulpeliu prie pat kameros durelių iš vidaus; tokiomis monetomis reikėdavo susimokėti už paslaugą, stoties darbuotojai, pamaniau, galės patys pratęsti bagažo saugojimo terminą, jei negrįšiu už dešimties dienų. Lengvame krepšelyje, kurį ne-

šiojausi persimetusi per petį, tilpo megztinis ir rankšluostis. Miegodavau stotyse batelius įsidėjusi į krepšelį ir pasikišusi po galva; aš miegu jautriai, bet vagys stotyse taip pat dirba profesionaliai – likti kelionėje basai, tegul ir Kryme, nėra malonu. Į Simferopolį grįždavau tik pasiimti pinigų, mano bagažas išgulėjo stoties saugojimo kameroje mėnesį.

Nusprendžiau pirmiausia pamatyti pusiasalio vakarinę pakrantę, nes Eupatorija nuo Simferopolio visai netoli. Batsiuovys perspėjo mane, kad pakrantėje įsikūręs karinis aerodromas ir uždaras karinis miestelis vardu Kača.

– Pakrantė nepereinama, – tikino batsiuovys.

Žemėlapyje Kačą radau nesunkiai, bet aerodromas pažymėtas nebuvo. Šnekučiomės, kol vyras taisė mano kelioninio krepšelio rankeną.

– Jūs pats matėte aerodromą? – paklausiau jo.

Batsiuovys nužvelgė mane įdėmiai ir tik papurtė galvą. Spėjau, kad nesuprato klausimo, – aš nesidomėjau kariniais aerodromais, tik norėjau apeiti Krymo pusiasalį. Vakarinė pakrantė turistų lankoma retai, tai devynaukščio namo dydžio uolos luitas, kuris driekiasi išilgai jūros penkis, dešimt, kartais ir daugiau kilometrų. Gyvenvietės įsikūrusios viršuje, o jūra tyvuliuoja nepasiekiamai žemai apačioje. Galima eiti siaura dviejų keturių metrų pločio pakrante, bet jausmas toks, lyg eitum dešimt kilometrų požemine perėja: užbetonuotas iš visų pusių nesi, nors galimybių pasitraukti, pasijutus nesaugiai, nėra – gali kopti stačia uola, plaukti jūra, skristi arba grįžti dešimt penkiolika kilometrų atgal. Galima, sukaupus drąsą, eiti pirmyn. Pradžioje ėjau pakrante apačioje. Palapinę pamačiau labai iš toli, nelėtindama žingsnio artėjau link jos ir dviejų jaunų vyrų, kurie visą laiką, kol praėjau, stovėjo ir žiūrėjo. Iš pradžių stovėjo vienas vyriškis, mačiau, kaip jis pasuko galvą, kaip iš palapinės išropojo antrasis ir, atsistojęs šalia palapinės angos, taip pat žiūrėjo į tą pusę, kur ėjau aš. Turėjau apeiti degantį laužą, vyrai gamino maistą, mes prasilenkėme per ištiestos rankos atstumą. Jie nepasisveikino, aš taip pat neištariau nė žodžio. Iki artimiausio miesto mažiausiai dvidešimt penki kilometrai; neturėjau kuprinės nei miegmaišio, neturėjau palapinės nei tinkamų tokiems žygiams batų – ką veikia pakrantėje? Ėjau. Ilgėjausi tylos ir vienumos, kelionė pėsčiomis atitiko mano savijautą ir poreikius, nepagalvoju, kad taip keliauti nesaugu. Daugiau žmonių tą dieną nesutikau, tik aplenkiau paukščių iškapotą delfino maitą, pirmo delfino, kurį išvydau ne kino ekrane. Užkopiau akmenuotu taku į viršų, nes jau temo, reikėjo įsikurti nakvynei. Mačiau trobesius toluoje, girdėjau gyvenvietėje skambant muziką, vietiniai linksminosi šokiuose šeštadienio vakarą. Už pinigų nesunkiai galėjau išsinuomoti lovą, juo labiau kad nuoma vakarinėje pakrantėje buvo simbolinė. Nusprendžiau miegoti ant didžiulės kupetos, įsirausiau į sieną ir iš karto užsnučiau; miegas įveikė nespėjus perbėgti mintimis praėjusios dienos įvykių, nespėjus pasverti, ar saugu taip keliauti ir taip miegoti. Pabudau brėkstant, nužvelgiau apylinkes iš aukštybių, apsičiupinėčiau – aš sveika ir gyva, išaušo nauja diena:

– Labas, saule, aciū, kad švieti, aš tokia laiminga, matydama tave!

Nučiuožiau žemyn, surinkau nuo žolės rasą, perbraukiau per veidą, delnai pajuodo: miegojau ne šieno kupetoje, bet užpernykščių šiaudų kaugėje, teko nusileisti prie jūros praustis. Toliau keliauau viršutine pakrantės dalimi, takas vingiavo stačia pakriute ir jūra apačioje švito kiek akys užmatė. Keliauti nuo ketvirtos ryto tapo įpročiu, vidudienį apsisotdavau poilsio, be to, taip keliauti buvo saugiau ir nekaršta. Ėjau atvira vietove be jokios žalumos, perlipau pažeme nusidriekusią surūdijusią vielą; mačiau atokiau numestą lentelę, praidama perskaičiau išblukusį užrašą rusų kalba „*Vchod zapreščion* – eiti draudžiama“. Mačiau konstrukcijas, kokios būna vaikų žaidimo aikštelėse, apsilaupiusiais dažais, kirviu tašyti rąstai pasirodė kažkuo panašūs į lėktuvus. Vėliau ėjau mišku, o gal sodu, medžiai priminė obelis, tik aukštesni ir be vaisių. Kilstelėjau galvą ir tiesiai prieš save išvydau smailą metalinę lėktuvo nosį, apdengtą maskuojamuoju tinklu. Iš lėto apsidairiau – kairėje, dešinėje, už manęs ir priekyje – visur stovėjo lėktuvai, daug lėktuvų: aš sukiojausi karinio aerodromo viduryje.

– Kaip galėjau anksčiau jų nepastebėti ir kodėl niekas ne-sustabdė manęs?! Sekmadienis... – pamaniau.

Pasitikrinau, ar turiu pasą, ir patraukiau pirmyn – kvaila būtų grįžti, jei jau esu čia: aš gi ne kokia šnipė. Pradėjo gyvenamųjų namų kvartalas, papusryčiauvau, užėjusi į valgyklą, išeinant iš Kačos, ties užkardu du kareiviai paprašė parodyti leidimą. Pasakiau jiems, kad leidimo neturiu.

– Kaip patekote į Kačą? – paklausė sargybinis.

– Atėjau pajūriu, – atsakiau jam.

Kareiviai juokėsi, vienas net pritūpė. Nesupratau, ar mano žodžius palaikė pokštu, ar sargybinius prajuokino žinia, kad karinis aerodromas sekmadieniais nesaugomas, bet jie praleido mane pro sargybos postą, nieko daugiau neklausinėdami.

Slyva bebras kamuolys

Šitas pasakojimas iš tiesų yra pasaka. O šita pasaka – feljetonas gerokai sutirštintomis spalvomis. Taip gyvenime nebūna.

Kažkada seniai seniai kažkokiam mieste kažki kokių autobusu link poliklinikos važiuoju pusiau skusta, pusiau lupta. Noriu miego. Naktį iki pusės trijų peržiūrėjau pusę filmo. Buvo juokingų momentų, ypač tas, kur pagrindinis veikėjas lovoje su vos pažįstama mergina iš pradžių pats pasidaro „apšilimą“, tada praneša, kad pasirengta, ir abu kimba į darbą ar gal net – pagal tai, kaip nufilmuota, – į kovą.

Autobuse priešais mane tvirtai įsiremęsi kojomis į grindis – kažkodėl prisimenu visai netinkamą šiai situacijai sovietinių laikų mankštos komandą – kojos žergtai! – sėdi stambi moteriškė ir pirštais keliauja per rožinio karoliukus. Neatrodė labai paskendusi mintyse. Ji pažiūri į mane, aš į ją. Tas pažiūrėjimas jos visai neišblaško. Lūpos kruta kruta. Atrodo, daugiau meldžiasi lūpomis, o ne mintimis. Gal važiuoja dėl kokių nors onkologinių reikalų, šmėsteli galvoje. O gal kažką namie paliko sergantį. Ji kažko tikisi, turi lūkestį – gal ją kažkas išgirs, gal šiaip ramiau pasidarys. Išlipame stotelėje – ir ji, ir aš. Tai tiek apie ją.

Prie kažkokio oftalmologinio kažkokiam mieste kažkokioje poliklinikoje yra kažkoks nervų ligų kabinetas. Atėjau dėl akių. Sėsteliu šalia labai išvaizdaus vyriškio. Sėdžiu ilgai, kol pakvies, – snūduriuoju. Vyriškis su geros kokybės rudais odiniais batais, naršo neblogą telefoną. Tokie paprastai pas akių gydytojas eina *privat*. Bet kiek pasėdėjęs strykteli pas nervų. Iš kabineto jokio pokalbio nė žodžio nesigirdi, tik kažkoks kaukšėjimas. Tokie gražūs vyrai negali eit pas nervų gydytoją dėl nervų, galvoju. Gal ten, kabinete, atleisk man, Viešpatie, už tokią nedorą mintį, su gydytoja ant stalo jie greitomis kaukšena, o seselė nusisukusi pro langą žiūri. Seselė, beje, tokia *bajeva*. Išėjusi iš kabineto: „Kas pas muuus?“ Tokia ponija su mama atsišaukia. „Kur kortelė?“ – „Kabinete turi būt, gydytoja pasiliko anąkart.“ – „Kas, kad gydytoja pasiliko, aš tai jos neturiu“, – konstatuoja. Faktas kaip blynas. Ar tik neteks moteriškai pas gydytoją įlįst ir sesutei į koridorių kortelę išnešt?

Dar kartą atsiprašu dėl to, ką pagalvoju apie gražų vyrą ir daktarę kabinete, – tai mano mintys *kudlotosios*. Bet kad diena tokia pasitaikė, negalėjau susilaikyt nuo jų, *culpa mea*.

Tai gi tai gi... Dabar jau galvočiau, kad pats metas kažkokiam anekdotui. Taip pataria šiuolaikinės oratorystės mokytojai. Kalbi kalbi apie kažkokius nuobodžius verslus, visi pradeda žiovaut, moteriškės po rankinukus krapštytis, vyrai, nusinuobodžiavę ir nuo kalbos turinio, ir nuo per tą laiką išnaršytų portalų naujienų, – tarpusavy plepēt, sapnus pasakotis, tada *bac* – anekdotą apie lovą. Prabunda, ochocho, atgal prie darbo, verslas klesti, rezultatai eilutėse surašyti svaiginantys, investuotojai nieko nenučiuokia, visi patenkinti. Tai priminsiu seną gerą, kas pamiršo, nes jau matau – maivotės visai, ar toliau skaityt. „Ei, ei, mielasis“, – stuksena į pašonę mieloji. – „Koooooo?“ – nepatenkintas, kad pažadino. „Kelkis, kel-

kis, vyro noriu“, – ji meili, bet atkakli. „Kur aš tau gausiu vyrą trečią valandą nakties?..“ O viešai oficialioji versija dažniausiai – moteriškėms galvą skauda, sportuot nenori. Šeimyninis *pijaras* vadinasi.

Tosios mintelės kažkokiosios... Prisiminiau gerą atsitikimą. Kartą dalyvavau rinkodarininkų konferencijoje. Smagus jaunas vyrukas dėsto tokią mintį. Gana kurti rinkodaras iš pozityvo, imkim tą kūrybingą savo tamsiąją pusę. Salėje užgesina šviesas ir paprašo visų atsistoti, užsimerkti, atpalaiduoti visus savo pojūčius ir lėtai pagalvoti, koo dabarr norėeētumėeēt. Ką dabar daryyytumėeēt, jei taip būtumēt visai visai atspalaidavę? Koks pusšimtis žmonių stovi tamsoje. Truputį Kašpirovskis, bet daug *fainiau*. Naujovė apie vidujines tamsumas – *why not?* Nes jau koktu nuo veidmainiško pozityvumo. „Tai koks buvo tavo tas noras?“ – klausiu vienos bičiulės po seanso. „Nesakysiu“, – sako ji. „Tai ir mano pirmas buvo tas, kur „nesakysiu“, o antras tai norėjau užlipt ant scenos ir padainuot“, – atvirauju.

Dabar kartu pasvarstykim – ką šioje pasakoje veikia visi šie kažkokie herojai iš kažkokio miesto? Kartu su manimi – kažkokia – išgalvota, nes kitaip tokių jokių skudurėliu neprisidengtų minčių viešai neleisčiau sau galvot. „Galvok, ką galvoji“, – ausyse skamba bičiulės patarimas.

Tęsiant temą apie tą patį, viena bičiulė pasakojo, kaip jos pažįstama sugalvojo, – tai turbūt vyko gal kokiais atšilimo laikais, kad jau skambėjo kaip didi naujiena, – pajūry susirasti paplūdimį, kur nudistai renkasi, ir pažiūrēt, koks ten vaizdelis, ar įdomu. Aišku, pasakojimo herojė irgi turėjo vienodai – *nude* – apsirėngusi ateit. Ir štai ji tame paplūdimy – gėrisi jūra, saule ir smėliu ir staiga prieš akis – pažįstamas viršininko veidas. Be kaklaraiščio, visai *neofisinė* atmosfera. Tai ta moteriškė paskui ir pasakojusi: stengiausi stengiausi tik į akis jam žiūrēt, stengiausi stengiausi...

Skaičiau, kad kažkur užsieny pora, persivertusi per 40 metų, staiga suprato, kad jiems seksas iki gyvo kaulo įgriso, automatika ir tiek. Tada jie ėmė ir sutarė – būsim laimingi be kūniškos meilės. Paliksim bučinius, prisilietimus ir apsikabinimus, o kas veda tolyn – anuliuosim. Ir rašo, kad tapo laimingi laimingi. Nes ir anksčiau ir vienas, ir kitas svajojo apie pasibučiavimus, bet negalėjo sau to leist, kad partneris nepagalvotų: „Jauuu prasiide-da.“ Tai dabar susitarė – ir gali glėbesčiuotis, bučiuotis, griaužt kukurūzus ir žiūrēt kiną ramiai. Be jokių... Rodos, pastaruoju metu tapo madinga taip susitart tarp 40-mečių. Vienas iš dviejų – arba susitari, arba skiriesi. Kita vertus, gal išvaizdžius sąžiningai susitarimo besilaikančius vyriškis tai ir atgana pas nervų daktarės, o moteriškės, kurios kapsto giliau, keliauja pasianalizuot savo sprendimo pas psichoterapeutus?

Dar pastaruoju metu mane „veža“ štai tokia evoliucijos idėja. Atsisakykim lūkesčių! Gera darykim ir nieko nelaukim! Štai kokia jos esmė. Mano draugė tai komentuoja va taip. Kai buvom maži, sako ji, mus mokė – elkis taip, kaip norėtum, kad su tavimi būtų elgiamasi.

Imkim tą naują laimingo gyvenimo idėją, užkelkim ant šios atgyvenos, kurią ką tik aprašiau, ir išanalizuokim

dedukcijos metodu. Niekas nieko iš nieko nesitiki. Tas, kuris norėtų, kad su juo būtų elgiamasi taip pat gerai, kaip užsitarnavo, – nesitiki, tiesiog neturi lūkesčių. Jis nesitiki net iš savęs, nes pats sau yra ir subjektas, ir objektas gero elgesio. Net ir tas, kuris blogai elgiasi, nesitiki, kad su juo kas nors deramai blogai pasielgs. Nei kad gerai. Ir visi elgiasi bet kaip, nes atsisakė lūkesčių. Valio, šlovė – jau daugiau nei demokratija.

Imkim kitą situaciją. Vyras drumi ant sofutės, moteriškė laksto su šaukštu paskui vaikus, plauna indus, ruošia pamokas, neša šiukšles, skalbia drabužius, varo mašiną į *technikinę*, susimoka mokesčius ir paskolas, skuta į darbą ir savaitgaliais dar sode tarkuoja veją, gerai, dabar – žiemą – kasa prie namo sniegą. Čia tik minimumas. Ji kažkur skaitė apie naująją psichologiją – būk laimingas, atsisakyk lūkesčių. Ir nenusivilsi. Ji viską daro pati, nieko neprašo, nieko nesitiki. Laukia, kol bus laiminga. Kai to nesulaukia, užsiregistruoja pas psichologą ar psichoterapeutą paklausti, ar gerai atsisakė lūkesčių, gal ką praleido, ko jai dar laimės dėlei atsisakyt.

Įsivaizduoju tokią utopinę laimės, arba gyvenimo be lūkesčių, idėją įgyvendinusių visuomenę. Pavyzdžiui, tokioje visuomenėje vyksta kokio nors populiarus atlikėjo koncertas kur nors stadione ar didelėje arenoje. Prie durų stovi bilietų tikrintojai, kurie žiūri, ar nesineši kokio nors buteliuko ar pavojingo daikto. Po viso šio patikrinimo dar pasiteirauja: „O lūkesčių su savim neturit? Jei netyčia pasiėmėt, tai va čia yra tokia speciali šiukšlių dėžė, galit palikt. Neštis į areną pavojinga. Jūsų lūkesčiai gali pasklist ir užkrėst kitus, o tai gali sugriauti visų laimę.“ Įsivaizduoju, kad tokiu atveju turėtų atsirasti ir naujų kelio ženklų, ir naujų baudų. Pavyzdžiui, administracinis nusižengimas už vairavimą turint lūkesčių. Smulkių lūkesčių turėjimas galėtų būti prilyginamas smulkiam chuliganizmui, už lūkesčių turėjimą stambiu mastu, tikėtina, galėtų ir į kalėjimą įkišt.

Grįžkim prie nervų ligų kabineto. Įėjęs guvus senukas. Dievaži, nesiklausau svetimų pokalbių, iki jie patys man į ausis lenda. Tėvukas, matyt, neprigirdi. Daktarė rėkia: „Koks dabar metų laikaas? Kooks mėnuooo?“ Atsakymo negirdžiu, matyt, atsako potyliai. „Geraii, žiema. O kooks mėnuo?“ Vėl negirdžiu. Tada ji sako: „Gerai įsidedėkit ir pakartokit: slyyyvaaa beebbras kamuoooolyyys.“ Vėl nieko negirdžiu. Tik galvoju apie sąsajas.

Jei aš būčiau tas senukas, ar slyva galėtų įeiti į mano laimingo gyvenimo paradigmą? O visa trijulė ar sudarytų man naujosios laimės psichologijos naratyvą? Ar galėčiau tikėtis, būdama jo vietoje, daugiau girdėti, turėti daugiau sveikatos ir gal net tebeturėti kokią senutę pašonėje?

Griežtai atsisakau tikėti ir viltis. Draudžiu sau. Po paraliais, ir aš noriu būti laiminga.

„[...] Žmonės mano, kad smegenys yra jų galvoje. Bet jas atneša vėjas [...].“ Taip arba panašiai sakė Nikolajaus Gogolio „Pamišėlio užrašų“ personažas aktorius lūpomis radijo spektaklyje. Kai rašiau šitą pasaką, vėjo nebuvo.

– MARIJONA ALOVIŠKĖ –

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidinį galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu www.prenumeruok.lt. Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d. Mėnesio prenumeratos kaina – 2,40 Eur. Mūsų indeksas 0109.

Mėnesio prenumerata į užsienį kainuoja 5 Eur. Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti el. paštu satenai@gmail.com ir pinigų pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071 (mokėjimo paskirtis – prenumerata).

„Šiaurės Atėnus“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademine knyga“, „Eureka!“, „Keistoteka“ ir „Mint Vinetu“.

Redaktorė – Giedrė Kazlauskaitė
(gkazlauskait@gmail.com).
Paveldas – Juozas Šorys.
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja – Zita Remeikienė.
Vadybininkas – Andrius Patiomkinas.
Finansininkė – Danuta Churtasenko.
Redakcijos adresas Mėsinų g. 4, 01133 Vilnius.
Telefonas (8 5) 261 37 70.
El. paštas satenai@gmail.com; tinklalapis www.satenai.lt.
Spausdino UAB Valdo leidykla,
P. Cvirkos g. 4-2, 20131 Ukmergė.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke
LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“ (kodas 73000).
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760. 4 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1 184 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 32 000 Eur paramą projektui „Šiaurės Atėnai: lyderiai, stalkeriai ir atskalūnai“ (p. 2, 7, 10–16),
4 000 Eur projektui „Polis“ (p. 3), 10 000 Eur projektui „Kultūros eskiza“; Lietuvos kultūros taryba – 7 000 Eur paramą projektui „Vertimai: pasaulio literatūros akiračiai“,
2 600 Eur projektui „Skaitykla Nr. 5“.

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

